

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Petr Nezdařil

**Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách
a na Moravě a jeho působení na mládež
prostřednictvím časopisů**

**(Curatorium for youth education in Bohemia and
Moravia and its behaviour onto the youth through
the medium of the press)**

Bakalářská práce

Praha 2006

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury

V Praze dne 8. září 2006

Podpis

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Lukáš Měsíček', written in a cursive style.

Na tomto místě bych rád poděkoval paní Doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D za její rady, pomoc a v neposlední řadě také velkou dávku trpělivosti.

Dík patří samozřejmě i mým rodičům, bez jejichž podpory a pochopení by byl vznik této práce jen sotva možný.

Motto 1:

„Mladí ve svých nitrech se již dávno vypořádali s názorem, který rozšiřoval rozhlas s nepřátelské ciziny, že české noviny jsou placeny Říší. Právě dnes v obsahu našich novin vidíme tu velikou a hlubokou nesmyslnost této povídačky. Noviny, to už nejsou zbraně partají a neslouží již zájmům jednotlivců, nýbrž noviny dnes vykonávají vůči svému národu službu poctivého a upřímného informátora.“

(Hlas mládeže. Mladí čtou noviny. In.: Zteč, roč II, č. 1 (1943), s.2)

Motto 2:

„Podle činů poznávej skutečnost“

(Plautus)

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Kuratorium pro výchovu mládež v Čechách a na Moravě.....	15
3. Chlapci.....	23
3.1 Ideální produkt kuratorní výchovy.....	23
3.2 Potápkové.....	26
3.3 Trampové.....	40
4. Dívky.....	54
4.1 Správná dívka.....	54
4.2 Bedly a ty další.....	58
5. Protektorátní mládež a práce.....	75
6. Umění na stránkách kuratorních časopisů.....	89
7. Závěr.....	104
8. Summary.....	110
9. Prameny a literatura.....	112
10. Obrazová příloha.....	116

1. Úvod

Mládež – nositelka pokroku, budoucnost národa, naše naděje na lepší příští. Tyto a mnohá další slova jsme mohli a stále ještě můžeme poměrně často slyšet z úst těch, kteří již mají období mládí více méně za sebou. Stejně často (ne-li dokonce častěji) pak ovšem mládež bývá hodnocena jako zkažená, nemá úctu k hodnotám, je destruktivní a všeobecně nestojí za moc. Obě tato hodnocení se jako červená nit táhnou v podstatě celou historií lidstva. A stejně tak se v dějinách pravidelně setkáváme i se snahami mladou generaci jistým způsobem usměrnit a navést ji, alespoň v očích těch dříve narozených, na správnou cestu. Nejinak tomu bylo také za Protektorátu, tomto smutném období českých dějin, i když pojetí oné „správné cesty“ bylo od předchozího snažení diametrálně odlišné. Dle oficiální linie diktované Berlínem a v našich zemích prosazované nepřilíš velkou, o to však viditelnější skupinou zrádců a kolaborantů, měla k tomuto účelu sloužit instituce nesoucí název Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.¹

Tato práce si neklade za cíl detailně postihnout její vznik, organizační strukturu či vylíčit lidský profil jejích funkcionářů (toto téma již podrobně zpracoval ve své diplomové práci Jan Špringl²) přestože i tyto údaje zde budou taktéž stručně zmíněny. Mým cílem bylo zaměřit se především na působení Kuratoria na mládež prostřednictvím jím vydávaných veřejně

¹ Jejími vůdčími osobnostmi se stali především Emanuel Moravec, který tuto organizaci po celou dobu její existence svým jménem zaštiťoval a MUDr. Františka Teunera, který ji fakticky řídil.

² ŠPRINGL, J.: Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin, 2003. Diplomová práce.

Jisté shrnutí této práce pak vyšlo v časopise Soudobé dějiny - ŠPRINGL, J.: Protektorátní vzor mladého člověka, in: Soudobé dějiny, roč. 11, č. 1-2 (2004), s. 154-177

dostupných časopisů, především pak na srovnání „ideálního produktu“ kuratorní výchovy a jeho protikladů, jak byly na stránkách těchto tiskovin prezentovány. Stejně tak jsem se na základě těchto pramenů pokusil o vlastní vymezení a důvody, proč se některé skupiny mládeže jevily přísluhovačům Kuratoria jako nežádoucí a považovali za nutné je jistým způsobem stigmatizovat.

Z toho také vyplynulo další členění práce. Na úvod jsem se pokusil o stručnou charakteristiku samotného Kuratoria, důvody jeho vzniku, některé metody, jimiž se tato organizace snažila působit na protektorátní mládež a ohlasem, s jakým se tyto pokusy setkaly.

Pro zpřehlednění celé práce jsem se poté rozhodl zabývat se zvlášť chlapci a zvlášť dívkami, protože obě pohlaví se Kuratorium pokoušelo ovlivňovat poněkud rozdílnými metodami. Po charakteristice ideálního produktu výchovy, tak jak byl v příslušných časopisech vykreslován, pak vždy následuje kapitola zabývající se jeho přímými protiklady, tedy do jisté míry uměle vytvořenými stereotypy, vůči kterým se měla protektorátní mládež vymezovat.

Jakkoli byla výchovná metoda pro chlapce a děvčata v mnohých bodech rozdílná, v případě obou pohlaví byl kladen velký důraz na ozdravnou roli práce. Ta byla často prezentována jakožto všelék na veškeré neduhy, které měly dle mínění kuratorních redaktorů sužovat mladou generaci. To byl také důvod, proč jsem se tímto tématem zabýval poněkud podrobněji a věnoval mu samostatnou kapitolu.

V poslední části práce se věnuji postojům Kuratoria ke kultuře, především pak výtvarnému umění. Na tomto případě jsem se pokusil demonstrovat, že se tato organizace neomezovala na pouhou glorifikaci či naopak odsouzení určité části mládeže, ale vyjadřovala se na stránkách svých časopisů i k tématům jiným. Těch by se samozřejmě našla celá řada, protože spolupracovníci příslušných periodik cítili potřebu ventilovat své postoje a názory snad ke všem sférám lidské činnosti, od postupu vojsk, přes návody na výrobu rukavic, až po reportáže z boxerských utkání. Postoj Kuratoria

k výtvarnému umění jsem si z této pestré směsice vybral z několika důvodů. Především proto, že na tu část mládeže, která se nějakým způsobem vymykala onomu iluzornímu ideálu „správného kluka“ či „správné dívky“, bylo často útočeno jako na lidi bez vkusu a soudnosti, přičemž nad samotným jejich zjevem měl soudný člověk obracet oči v sloup a nesouhlasně vrtět hlavou. V případě výtvarného umění je pak možno zabrousit na pole nacistické estetiky a podívat se, jak měl vlastně vypadat vkus nejen mladé generace. Je totiž pravdou, že se nacionálněsocialistický režim „... ve velké míře – možná více než jakýkoli jiný vládní systém – definoval a pokoušel legitimizovat své kroky prostřednictvím umění a masové kultury.“³ Navíc toto téma v sobě mimo popis nového pojetí krásna slučuje také postoje k první republice, či židovskému obyvatelstvu a skýtá tak prostor k zamyšlení se i nad jinými aspekty života v Protektorátu.

Kromě výše zmíněné práce Jana Špringla, která mi v průběhu tvorby posloužila jako jeden ze základních pramenů, je problematika Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě dosud v podstatě nezpracována. Stručné zmínky o této instituci se samozřejmě vyskytují ve valné většině syntéz zabývajících se Protektorátem, o časopisech jí vydávaných však mlčí. Z toho se samozřejmě odvíjel i omezený výběr pramenů, ze kterých jsem mohl pro svou práci čerpat.

Jednalo se tak především o časopis Zteč, zpočátku bohatě fotograficky ilustrovaný čtrnáctidenník formátu A3 (od čísla 4/1945, tedy od 8. února, týdeník polovičního formátu prakticky bez fotografií), který bez přerušení vycházel od 1. října 1942 až do konce dubna 1945, čímž se stal nejdéle vydávaným kuratorním časopisem. Cílovou skupinou byla mládež od 14 do 18 let. Jeho prvním šéfredaktorem se stal Vladimír Dejmek, který byl v červenci 1943 vystřídán Janem Žižkou. Od prosince 1944 vykonával funkci odpovědného redaktora Mirko Potužník. Na stránkách Zteče byly často uveřejňovány jak Moravcovy, tak Teunerovy statě, stejně tak jako úryvky

³ REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004, s. 310

z Hitlerových projevů. Tento časopis se díky svým velmi agresivním a předpojatým článkům stal jedním z úhelných kamenů mé práce.

Dalšími nástroji nacistického propagandy zacílené na mladou generaci Protektorátu se pak v roce 1943 staly časopisy *Dívčí svět* a *Správný kluk* určené čtenářské obci ve věku od 10 do 14 let.

První číslo časopisu *Správný kluk* vyšlo 7.7.1943, přičemž odpovědným redaktorem se stal František Smrček. Toho pak na začátku roku 1944 na krátký čas nahradil Jindra Toroň, než se prvně jmenovaný opět ujal funkce. Už z letmého prolistování je patné, že celková grafická úprava se více než inspirovala převážně povídkovým, chlapeckým časopisem *Kulíšek*, jehož vydávání bylo roku 1943 zastaveno. Stejně jako v případě *Kulíška*, byla pak i ve *Správném klukovi* nejčastějším útvarem dobrodružná povídka.⁴ Zde ovšem podobnost těchto dvou periodik ve své podstatě končí.

Co se týče čtenářské základny, kuratorní funkcionáři totiž *Správnému klukovi* předurčili nelehkou úlohu nástupce ve své době velmi populárního *Mladého hlasatele*, jehož činnost byla oficiálně ukončena již roku 1941. Avšak s odkazem tohoto časopisu, který se v dobách svého působení vždy hrdě hlásil k myšlenkám vlastenecky orientovaného skautingu, se okupanté samozřejmě v žádném případě nemohli ztotožnit. A také to dávali patřičně najevo: „Nechtějte srovnávat *Správného kluka* s *Mladým hlasatelem*, *Malým čtenářem*, *Srdíčkem*, *Rajskou zahrádkou*, atd. Všechny tyto časopisy vznikly v době hlubokého míru a měly vám přinášet jen zábavu a rozptýlení. To však není úkolem *Správného kluka*, jeho úkol je mnohem vyšší: *Správný kluk* je mluvčí nejmladšího věkového stupně chlapců z čestné služby,⁵ mluvčím organizace sjednocené české mládeže a má za úkol pomáhat vás vychovávat,

⁴ V tomto případě však mnohdy z válečného prostředí, ať už se jednalo o válku současnou, nebo nějakou z časů minulých. Ale lhostejno v jaké časové periodě se konflikt odehrával, muselo samozřejmě zvítězit dobro reprezentované většinou Německem, nebo některým z jeho spojenců.

⁵ čestná služba - viz kapitola Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

sblížívat vás navzájem a zpevňovat váš vztah k čestné službě. Správný kluk vás učí povinnosti! Učí vás všemu, co znamená průpravu k životu!“⁶

Na fungování Správného kluka se zpočátku podílel dokonce i slavný skautský vůdce Jestřáb, alias Jaroslav Foglar, přičemž toto neslavné počínání stručně zmiňuje i ve své autobiografii. Jeho činnost spočívala v tom, že „od července (1943 – pozn. PN) ... píše scénář kresleného seriálu Svorní gambusíni (kreslí B. Čermák) a vede čtenářské kroužky.“⁷ Navíc ještě na jeho stránkách uveřejňuje své proslulé „bobříky“. Je ale třeba říci, že se zde nejednalo o nějakou promyšlenou kolaboraci, protože žádný z jeho článků, povídek, sloupků, atd. na sobě nenesl stopy nacistické propagandy. Kuratorní funkcionáři si od jeho působení slibovali především příliv mladých čtenářů, hlavně díky výše zmíněným čtenářským kroužkům (nyní nazývaných Kroužky Správného kluka), které byly ještě v dobách Mladého hlasatele velmi populární (v době jeho zastavení jich bylo plných 24 600).⁸

A co to vlastně byly čtenářské kroužky? Jak píše Jaroslav Foglar, když ve své autobiografii vzpomíná na jejich počátky: „Tak jsem razil myšlenku, aby se hoši a děvčata sdružovali do malých, nejméně čtyřčlenných part s určitými pravidly a zákony, a já že jim budu v Hlasateli na klubovní stránce psát různé pokyny a návody k užitečné činnosti, kterou by byli schopni provozovat. (...) Každý klub měl členskou povinnost poslat do redakce alespoň jednou měsíčně hlášení o své činnosti.“⁹ Foglar se tedy snažil poskytnout zábavu a určité vyžití té části mládeže, která z nejrůznějších důvodů nemohla navštěvovat některý ze skautských oddílů. Pohrobek této jistě chvályhodné snahy v podobě Kroužků Správného kluka, se však u čtenářské obce s přílišným nadšením nesetkal.

⁶ SMRČEK, František: Velká prázdninová soutěž Správného kluka. In: Správný kluk, roč. 2, č. 15 (1944), s. 11.

⁷ FOGLAR, J.: Život v poklusu. Praha 1997, s. 205.

⁸ Tamtéž, s. 124.

⁹ Tamtéž, s. 123.

Obsah Správného kluka se samozřejmě neomezoval výhradně na dobrodružné povídky a čtenářské kroužky. Na jeho stránkách se objevovaly taktéž články se sportovní tematikou, reportáže z cest či informace o práci Kuratoria a mnohá další témata. Ani obsahová různorodost však čtenáře příliš nemotivovala k nákupu této tiskoviny. Popularita Správného kluka se tak z pochopitelných důvodů nedá s Mladým hlasatelem srovnat.

Stejně tak se s nějakým oslnivým úspěchem v rámci čtenářské obce nesetkal ani Dívčí svět, periodikum, jak už sám název napovídá, určené příslušnicím něžnějšího pohlaví. V tomto případě se jednalo o časopis formátu A3 vycházející každou druhou a třetí středu v měsíci. Jeho odpovědnou redaktorkou byla K. Krůtová, kterou v únoru 1944 vystřídala Květa Černá. Vydávání Dívčího světa bylo pak v polovině září 1944 z válečných důvodů zastaveno.

Zřejmě nepřekvapí, že se na stránkách tohoto časopisu, na rozdíl od Správného kluka, nevyskytovalo příliš mnoho povídek s válečnou nebo jinak dobrodružnou tematikou. Ostatně jak ještě uvidíme, smysl pro čest a odvaha, které měly články tohoto typu nepochybně formovat, byly sice dle mínění Kuratoria vlastnosti u dívky chvályhodné, neměly však pro ni být alfou a omegou šťastného života v protektorátní společnosti. Důraz zde byl kladen spíše na útvary akcentující ať již tou či onou formou pracovitost, poslušnost, vzorné chování atd. Stranou samozřejmě nemohl zůstat ani pozitivní vztah k Velkoněmecké říši a patřičná zatvrzelost ve vztahu k jejím nepřátelům. Snahy o propagandu tohoto typu byly pak poměrně často zacíleny na rozvíjející se mateřský pud potencionálních čtenářek.¹⁰

¹⁰ Jako dobrý příklad této strategie, která v dnešním čtenáři asi spíše než co jiného vyvolá znechucení, může posloužit článek „Jak se Říše stará o mládež“ z roku 1944: "Stále znovu čteme v novinách o náletech na obytné části německých měst. Útoky nepřátelských letců míří na kulturní památky německému národu drahé a na životy a majetek civilního obyvatelstva. (...) V první řadě patří péče a starost ... těm nejmenším a nejbezbrannějším členům národního společenství: dětem. Pečuje se o ně systémem dětských nočních krytů. Tyto kryty jsou vybudovány hluboko pod

Dále se mohly dívky na stránkách tohoto časopisu dozvědět něco o ručních pracích jako bylo šití či pletení, o uplatnění žen ve společnosti, o postavení žen v Říši i jiných částech světa a samozřejmě taktéž o činnosti Kuratoria. Objevila se zde i obdoba Kroužků Správného kluka, které nesly název Kroužky Dívčího světa. Ale ani o tuto tiskovinu nejevila mládež přílišný zájem.

Je pravdou, že oba časopisy, tedy jak Dívčí svět, tak Správný kluk, se díky několika soutěžím uveřejňovaným na svých stránkách sice mohly pochlubit relativní popularitou, ale i tak zůstaly daleko za očekáváním svých tvůrců.

zemí a jsou zcela bezpečné.

Brzy navečer přivede maminka svého caparta a odevzdá jej do zkušených rukou sestry Červeného kříže. Je tu veselo. Děti si mezi sebou povídají a seznamují se.

(...) Když jsou všechny děti pohromadě, jsou odvedeny dolů. Zpívají si a hlásí se k sestram, které již znají, jako k svým druhým maminkám.

(...) Zatím děti dole v krytu usedají k večeři.(...) Divila by se maminka malé Hannelore, kdyby viděla, jak dcerušce, která doma nechce jíst, zde chutná. Není divu, když jí její soused Heiner dává tak dobrý příklad. A Heinke, která doma nechce polévku, tady vyjí talíř až do dna.

Po večeři děti odcházejí do koupelen. Jsou zde řady umyvadel, mytí se provádí důkladně. Kde to nejde, tam pomáhá sestra. Čištění zoubků je problém pro malého člověka, ale setra ukáže, jak se správně drží kartáček a hned to jde lépe.

V ložnici jsou postýlky nad sebou. (...) Na stěnách jsou namalovány zvířata a květiny. Před spaním sestra Lotta prohlíží a stříhá nehty a při tom vypráví tak zajímavé věci, že nikomu tato procedura, doma často spojená s pláčem, nepřipadá nepříjemná.

Ted' už leží všichni v postýlkách, v ložnici je pološero. Sestra Leni usedá s čte jednu pohádku na dobrou noc. A pak je již slyšet jen klidné oddychování.

A budou-li v noci městem ječet sirény, zlověstně bzučet nepřátelská letadla a nepřetržitě dunět protiletectvé dělostřelectvo - sem nedolehne ani zvuk, aby rušil pokojný spánek maličkých.“ (Jak se Říše stará o mládež. In.: Dívčí svět, roč. II, č. 3 (1944), s. 1)

Jak již bylo řečeno, tato práce tedy vychází především z výše zmiňovaných časopisů *Dívčí svět*, *Zteč* a *Správný kluk*, které se tak spolu s prací Jana Špringla staly alfou a omegou mého bádání.

Co se týče sekundární literatury, velkým přínosem mi při tvorbě kapitoly Potápkové byla především kniha Lubomíra Dorůžky *Panorama jazzu*, ze které jsem čerpal mnohé informace týkající se počátků a vývoje toto hudebního stylu v našich zemích. Cenným pramenem se také ukázaly být nejrůznější encyklopedie módy, stejně tak jako paměti jazzmanů Dorůžky a Běhounka.

V kapitole *Trampové* se opírám převážně o *Dějiny trampingu* z pera Boba Hurikána a *Český tramping 1918 – 1945* autorské dvojice Waic – Kössl. Jakkoli je dílo Boba Hurikána alias Josefa Peterky subjektivní a mnohdy problematické, dýchá z něho atmosféra a zkušenost průkopníka tohoto českého fenoménu. Vzhledem k zaměření této práce je tato vlastnost možná důležitější, než suchá fakta a přesná čísla.

Vzhledem k tomu, že otázka postavení žen a dívek v období Protektorátu, není ještě příliš důkladně zpracována, musel jsem si v této oblasti vystačit s poměrně omezenou pramennou základnou. V otázkách emancipace jsem se opíral o převážně o knihu *Abc feminismu* vydanou hnutím *Nesehnutí*, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století* z pera Jany Burešové a titul *Mileny Lenderové K hříchu i k modlitbě*.

V kapitole věnující se umění jsem pak vycházel převážně ze studie Miloslava Petrouska *Umění totalitních režimů jako sociální fenomén*.

Stranou pak nezůstaly ani syntézy zabývající se Protektorátem (jako například *Dramatické i všední dny protektorátu* autorské dvojice Gebhart – Kuklík, či *Brandesovi Češi pod německým protektorátem*), druhou republikou (*O autoritativní národní stát* z pera Jana Rataje a *Druhá republika 1938-1939* opět od autorské dvojice Gebhart – Kuklík) a první republikou (*Zdeněk Kárník: České země v éře První republiky*).

2. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Boj o českou mládež se datuje v podstatě již od chvíle, kdy první německý voják překročil hranice naší okleštěné republiky. Zpočátku, tedy v dobách, kdy funkci říšského protektora zastával svobodný pán Konstantin von Neurath, zůstávalo však pouze u teoretických úvah. Zásadní obrat v této otázce nastal až spolu s jmenováním Reinharda Heydricha jeho nástupcem. Ten se již v únoru 1942 poprvé zmínil o svém plánu na vytvoření organizace, jejímž cílem měla být převýchova a výchova české mládeže v nacistických intencích a v první fázi především její odcizení českým učitelům, kteří mladým lidem „naočkovávají odbojného ducha“¹¹ Vzhledem k tomu, že „existence státních mládežnických organizací je do jisté míry jedním z charakteristických rysů totalitních režimů, ať už fašistických nebo komunistických.“¹² nebyl tento návrh žádným překvapením. Navíc byl všeobecně znám Himmlerův zvláštní výnos „... podle něhož měli nacisté zakládat v jednotlivých státech okupované Evropy samostatné mládežnické organizace, jejichž hlavním cílem byla převýchova mládeže v nacistickém duchu“¹³

I z těchto důvodů se česká kolaborantská scéna v čele s Vlajkou touto myšlenkou zaobírala již delší dobu a činila počáteční přípravy ještě dlouho před Heydrichovým vystoupením. Samozřejmě nikoli zcela samostatně, ale pod patronací Velkoněmecké říše. Z toho také vyplynulo, že nová organizace bude vycházet především z německých Hitlerjugend.¹⁴ (Později navíc přímo

¹¹ BRANDES, D.: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha 1999, s. 287.

¹² ŠPRINGL, J.: Protektorátní vzor mladého člověka, in: Soudobé dějiny, roč. 11, č. 1-2 (2004), s. 155.

¹³ KÖSEL, J.: Dějiny tělesné výchovy. Praha 1985, s. 175.

¹⁴ Hitlerjugend (nebo-li Hitlerova mládež) zahájili svou činnost v roce 1926 jako mládežnický orgán NSDAP a 1936 byli přeměněni na všenněmeckou organizaci povinnou pro veškerou mládež třetí říše

v Kuratoriu působili příslušníci Hitlerjugend jako poradci, kteří „měli dohlédnout, že převýchova bude dostatečně nekompromisní a neutrpí ‚českým šlendriánem‘“¹⁵) Už v roce 1941 se s jejich brožurami podrobněji seznamovala v bytech továrníků Miloše Janotky a Jaroslava Čermáka skupinka českých fašistů a vlajkařů v čele s MUDr. Františkem Teunerem, JUDr. Josefem Viktorinem, Karlem Mihalíčkem, Jiřím Málkem, Karlem Žaludem a dalšími. Není tedy náhodou, že právě tato jména nacházíme později mezi vůdci nové mládežnické organizace.¹⁶ Z Heydrichova podnětu se vedoucím přípravného výboru stal Emanuel Moravec a samotnými organizačními pracemi byl pověřen vlajkař František Teuner.¹⁷ Přípravy na uvedení nastudovaných myšlenek do praxe však začaly až na jaře 1942 a přestože již 28.5.1942, tedy pouhý den po atentátu na říšského protektora, byla instituce nesoucí název Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě oficiálně založena, svou činnost zahájila až o 10 měsíců později, přesněji řečeno 13.3.1943 slavnostním shromážděním v městském divadle ve Slaném. Jedinou praktickou akcí Kuratoria v roce 1942 bylo zahájení vydávání výše zmíněného časopisu Zteč (první číslo 1. října 1942).

¹⁵ GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha 1996, s. 229

¹⁶ Miroslav Gregorovič ve své knize „Kapitoly o českém fašismu“ uvádí, že ve vedení Kuratoria stály osoby v podstatě trojího druhu: „Jednak takoví, kterým československá republika z nějakého důvodu nevyhovovala, neuplatnili se v ní, měli přirozený sklon ji nenávidět a kulturně byli obdivovateli všeho německého. Potom fašisté všech možných směrů a skupinek, kteří však na přelomu let 1941-1942 již pro nacisty splnili svou roli a jejichž samostatná politická existence byla na obtíž. (...) Třetí skupinou ... byli obyčejní kariéristé“ (GREGOROVÍČ, M.: Kapitoly o českém fašismu. Praha 1995, s. 131)

¹⁷ Vztahy mezi Teunerem a Moravcem však zdaleka nebyly ideální. Dalo by se dokonce říci, že se vzájemně nesnášeli. (NAKONEČNÝ, M.: Vlajka – K historii a ideologii českého nacionalismu. Praha 2001, s. 211)

Základem činnosti Kuratoria se měla stát tzv. povinná služba mládeže, které měly ve smyslu nařízení z 28.5.1942 podléhat všichni chlapci a děvčata ve věku od 10 do 18 let. („Osvobození od členství v Kuratoriu mohli být pouze jedinci se závažnými zdravotními problémy, nebo osoby, které uvedly jinou přijatelnou výmluvu. Vstup do něj byl naopak automaticky zapovězen jedincům ‘nečestného chování, vzbuzujícím veřejné pohoršení’, osobám v úředním zajištění a také Židům a židovským míšencům.“¹⁸) Tato idea nebyla nikdy zcela naplněna. V roce 1944 byla takto podchycena pouhá třetina mládeže, tedy přibližně 380 000¹⁹ mladých lidí. (Údaje o počtu byly samozřejmě úmyslně zveličovány a nadsazovány)

Konec konců už od samého začátku bylo všem jasné, že přesvědčit českou mládež ke vstupu do organizace tohoto typu nebude úkol právě jednoduchý. To si samozřejmě uvědomovalo i vedení. Jak řekl Teuner ve svém projevu ze 17. března 1942: „Budeme začínat svou práci se značnou dávkou nenávisti a nepřejčnosti a skutečně přátelská tvář a čestně podaná ruka bude alespoň od počátku výjimkou. A právě proto, že půjde o mladé lidi, setkáme se i zde s českým švejkovstvím, dekadencí s rozrušujícím vtipkařením.“²⁰ Jak se později ukázalo, tato prorocká slova byla více než pravdivá.

Kuratorium se sice snažilo zlákat své potencionální členy důrazem na různé kulturní akce, tělesnou výchovu a sport (za tímto účelem byla Kuratoriu předána část zabaveného sokolského majetku), ale každému soudnému člověku muselo být jasné, odkud vítr vane. Tak zvaná povinná služba, která se měla provádět jednou, později dvakrát týdně, sice skutečně obsahovala tělovýchovnou pasáž, ale její nedílnou součástí byla i tzv. duchovní výchova. „Úkolem duchovní výchovy je dát mládeži správný obraz okolního světa, ukázat přednosti i chyby minulosti, velikost přítomné doby, v níž naše mládež

¹⁸ ŠPRINGL, J.: Protektorátní vzor mladého člověka, in: Soudobé dějiny, roč. 11, č. 1-2 (2004), s. 155.

¹⁹ Tamtéž, s. 156.

²⁰ PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, s. 352.

vyrůstá a výhledy do budoucnosti, která bude otevřena všem národům nové Evropy“;²¹ psalo se v březnu 1943 ve Zteči. Cílem duchovní výchovy bylo tedy volně přeloženo ospravedlnit a také v nacistických intencích vyložit současnou situaci, na různých příkladech z minulosti dokázat naše dávné sepětí s německou kulturou a naši příslušnost k německému prostoru a v neposlední řadě také připravit mládež na světlou budoucnost pod německým, tedy nejideálnějším možným státním zřízením. Dějinné události byly v rámci duchovní výchovy vhodně překrucovány a dezinterpretovány takovým způsobem, že se zdálo, jakoby náš národ prožíval dobu vzestupu a všeobecného rozkvětu pouze ve chvílích, kdy byl v úzkém sepětí s Německou říší. V opačném případě následoval pouze chaos a bída až do doby, než se naše země opět pokorně navrátily do jejího lůna. Tak například i Svatý Václav, v protektorátu jedna z nejzneužívanějších historických postav, byl líčen jako panovník, který jako první postřehl nutnost soužití s Říší. Naproti tomu jeho bratr Boleslav I. se odvrátil od Václavem nastoupené cesty a po mnohaletých bojích, které stály naše země mnoho bolesti a utrpení, nakonec pochopil, že nebezpečí nehrozí od našich německých bratrů, ale naopak od asijských hord a v bitvě na Lechu už stál znovu věrně po boku císaře Oty. V České kotlině tak opět zavládl klid a mír.²²

Ostatně asi nejlepší příklad jak měla vypadat ona „historická osvěta“ a to nejen v rámci duchovní výchovy, nám poskytují samy časopisy vydávané Kuratoriem. Tento článek se objevil 8.března 1944 na stránkách Dívčího světa pod názvem „K 15.březnu“:

„Patnáctým březnem 1939 staly se naše země Čechy a Morava součástí Velkoněmecké říše. Čechy a Morava nebyly k Říší uměle přiřazeny, jak se prvních okamžicích většina našeho národa domnívala, nýbrž se vrátily svobodně a v úplném míru do říšského celku. Když nyní ... pohlédneme zpět do dějinného pojetí, v němž jsou vždy Čechy a Morava součástí velkoněmeckého prostoru v přímé souvislosti s Říší, v níž se dožily rozkvětu

²¹ Práce Kuratoria. In: Zteč, roč. 2, č. 6 (1943), s. 3.

²² Správný kluk, roč. II, č. 20 (1944)

v závodě, ve vzdělanosti a snaze po získání pokud možno největšího blahobytu říšské domoviny.

Už před Karlem Velikým jsme se stali germánskou zájmovou sférou, jak svědčí jméno knížete Sába; Karlova Velkofranská Říše zná naši domovinu jako svou marku. Příslušnost k Říši se utváří zvláště za jeho nástupce Ludvíka Pobožného, který učinil z obyvatelstva našeho prostoru účinnou protiavarskou hráz.

V polovici IX. století jsou předáci z Čech pokřtěni v Řezně. Kolem roku 870 je definitivně získána pro Říši i Morava. V roce 895 slavně holdují naši kmenoví náčelníci císaři Arnulfovi. Tak zvaná Velká Morava s kulturně politickými vztahy k Byzanci je malou a nepatrnou epizodou, jíž zkrátil nepřirozený život dokonce sám její zakladatel Svatopluk, který se na konci života přiznal k císaři a vyhnal východní kněze – agenty. Podobný krok učinil o něco později po trpkých zkušenostech Boleslav – Přemyslovec, strůjce vraždy svého bratra, svatého Václava. Václav, nejkulturnější kníže své doby, dal směrnice tisícileté budoucí politice tohoto prostoru.

Mohli bychom pokračovat ve vypočítávání historických fakt, která následovala. Avšak již nejstarší období, které jsme právě zachytili, stačí k jasnému pochopení našeho poslání každým soukmenovcem, z poslání kterého vyrůstají naše povinnosti. Jakou pýchou a jakým nadšením jsme naplnili my mladí Češi, kteří si uvědomujeme velikost Říše v dějinách, její veliké poslání v přítomnosti. Říše není nějaký stát nebo národ, Říše je poslání.

(...) Jsme součástí Říše pro naše tisícileté společné dějiny s ní, pro Karla Velikého, pro knížete Václava, pro Karla IV. a všechny ty velké postavy našich dějin, které nám právě dávají právo nazývat i tuto Třetí Velkoněmeckou říši říši svou. Dnes se hlásíme k Vůdci Adolfu Hitlerovi, k jeho velkým spolupracovníkům, k jeho hrdinným armádám, k jejich boji, který musí být i naším bojem, i ke konečnému vítězství.“²³

²³ K 15.březnu. In.: Dívčí svět, roč. II, č. 5 (1944), s. 2.

V hodinách duchovní výchovy se navíc měla mládež seznamovat s takovými osobnostmi třetí říše jako byli Adolf Hitler, Hermann Göering, nebo Reinhard Heydrich, s jehož jménem bylo Kuratorium spojováno a chápáno jako jeho duchovní odkaz. Není proto divu, že se mládež přes všechny stanovené tresty a sankce odmítala povinné služby účastnit.²⁴

Problém byl samozřejmě také s vedoucími a instruktory. Cvičitelé rozpuštěných tělovýchovných organizací, především Sokola, odmítali přes nátlak na ně vyvíjený spolupracovat. Kuratorium si tedy své budoucí vůdce muselo nejprve samo vycvičit, což mnohdy také nebyla zrovna procházka růžovým sadem. Zajímavá je v této souvislosti výpověď J. Nogola, který v říjnu 1942 absolvoval výcvikový tábor pro funkcionáře Kuratoria: „...sportovní akce Kuratoria jsou všude vysmívány. V táboře vypadali čeští instruktoři Pipota, Živný, Mühldorf velmi uboze, neměli žádné vystupování. Hlavní část tábora byla průměrná. Mnozí dokonce blbci. Jak se asi lidé pro tábor vyhledávali, když do druhého tábora přijel kasař z borské trestnice, do třetího choromyslný a hrbáč. V druhém táboře byli 1. Ti, kdo se chtějí stát úředníky, 2. Zvědavci, 3. Ti, co byli povoláni proti své vůli“.²⁵

Z těchto a mnohých dalších důvodů (například neshody mezi vedením, ve kterém panovalo stálé napětí ze systematických intrik fanatika Jana Pipoty, zběhlého studenta teologie a přesvědčeného nacisty²⁶) stálo již koncem roku 1943 Kuratorium před zhroucením, takže i sami okupanti zvažovali jeho další existenci. Jeden z německých poradců se tehdy vyjádřil: „Nevyjde-li česká

²⁴ Pokud by někdo odváděl jakýmkoliv způsobem mladistvého od členství v Kuratoriu, mohl být potrestán pokutou 100 000 K, či vězením do 6 měsíců, nebo obojím. Policejní orgány měly právo k výkonu služby donutit ty mladistvé, kteří by se jí chtěly nějakým způsobem vyhnout. (ŠPRINGL, J.: Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin, 2003. Diplomová práce, s. 23)

²⁵ MOULIS, M.: Mládež proti okupantům. Praha 1966, s.141.

²⁶ NAKONEČNÝ, M.: Vlajka – K historii a ideologii českého nacionalismu. Praha 2001, s. 219

mládež do půl roku s vlastním aktivistickým programem, stihne Kuratorium osud Národního souručenství, tj. bude bezohledně likvidováno“.²⁷ Zoufalou situaci této instituce dokresluje zpráva jednoho z jejích předních činitelů J. Chalupy o náladě pražských středoškolských studentů, kteří byli koncem prosince 1943 nahnáni na Hrad, kde měli vzdát hold prezidentu dr. Emilu Háchovi. Je třeba dodat, že tato akce měla proběhnout pod přísným dozorem Kuratoria, pro studenty byl připraven i seznam písní a hesel které měli během této slavnostní události provolávat. Chalupa tehdy píše: „Již během nástupu jsem pozoroval žalostné zjevy. Profesoři nevěnovali pořádku vůbec žádnou pozornost. Sedmá třída reálného gymnázia ve Vršovicích nastoupila s deštníky zavěšenými na ramena. Jiná třída nesla klobouky dnem vzhůru jako talíře. Když měli zpívat, dělali poznámky: Nechceme zpívat, nechceme pochodovat. Poměry mezi mládeží byly nemožné a stísnující. Musel jsem bohužel zjistit, že jde téměř o organizovanou a hluboce zakořeněnou recesi, již se účastnilo dobrých 60-70% žáků. Na instruktory se volalo: Co si ten vůl v uniformě dovoluje. Děti se praly, jeden student se procházel s nalepeným plnovousem... Byl ještě čas říci lidem, že při objevení státního prezidenta musí jásat a zdravit pravicí, ale neodvážil jsem se toho, abych nezesměšnil arijský pozdrav.“²⁸

Jak je tedy zřejmé, nálada mezi mládeží, velmi mírně řečeno, nebyla pro snahy kuratorních funkcionářů zrovna ideální. Přesto, nebo snad právě proto, začalo Kuratorium roku 1943 vydávat další dva časopisy určené protektorátní mládeži, tentokráte ve věku od 10 do 14 let - Dívčí svět a Správný kluk. (viz. kapitola Úvod) Jak jsem však již uvedl výše, ani tento počín se u české mládeže neseťkal právě s nadšením.

Za této situace, kdy se Kuratorium přes veškerou snahu nemohlo pochlubit v podstatě žádnými hmatatelnými výsledky, nebylo divu, že okupantům

²⁷ Tamtéž, s.148.

²⁸ PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, s. 357.

pomalou docházela trpělivost. Kuratorium dostávalo ročně státní subvenci 350 miliónů korun²⁹ a pozitivní ohlas jeho činnosti byl v podstatě nulový.

Přísloušnou poslední kapkou pak byl „Týden mládeže“ z července 1944 spojený s průvodem naší metropolí, během něhož z řad studentů zaznívala hesla jako „Ať žije česká Praha!“ apod. Byla to poslední akce tohoto typu, kterou kdy Kuratorium zorganizovalo a na podzim téhož roku bylo dáno 30%³⁰ jeho zaměstnanců k dispozici pracovnímu úřadu.

Přesto tato instituce ještě neřekla své konečné slovo. Na přelomu let 1944-1945 se totiž aktivně podílela na organizování transportů totálně nasazené mládeže na zákopové práce.

Celkově se však dá říci, že Kuratorium přes veškerou snahu v pokusu o převýchovu mládeže selhalo a jeho činnost skončila naprostým fiaskem. Chlapci a dívky se nenechali svést na cestu kolaborace a poklonkování Třetí říši. Naopak – většině z nich bylo Kuratorium spíše pro smích a jejich důvěru si tato instituce nezískala ani náznakem.

²⁹ MOULIS, M.: Mládež proti okupantům. Praha 1966, s.146.

³⁰ PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, s. 357.

3. Chlapci

3.1 Ideální produkt kuratorní výchovy

Přestože Kuratorium nedosáhlo v podstatě žádného ze svých předem stanovených cílů, pojďme se teď alespoň stručně podívat na to, jak měl vypadat konečný produkt kuratorní výchovy. Jaké vlastnosti ho měly zdobit a čeho se měl v příštím životě vystříhat?

I po zběžném prolistování příslušných tiskovin je zřejmé, že nároky kladené na „správného kluka“ byly stejně tak vysoké, jako nesplnitelné. Mělo se totiž jednat o chlapce který je „prostý, pracovitý, poslušný, statečný, optimistický, nesobecký a tělesně zdatný ... , uvědomující si nadřazenost pospolitosti nad jeho individualitou a oddaný myšlenkám nacismu.“³¹ A to ovšem nejsou ani zdaleka všechny požadované vlastnosti, které měly být příkladnému protektorátnímu chlapci vlastní. V jejich výčtu je možno směle pokračovat v podstatě donekonečna. Ale jenom pro zajímavost, měla by ho zdobit taktéž dochvilnost, informovanost, (ale zase ne přílišná, protože „příliš rozjímání se pro mladé lidi, zvláště pro chlapce nehodí“³²), rasová uvědomělost, měl by se vyhýbat karbanu, výstřednostem v odívání i slovním projevu, poslechu nevhodné muziky, čtení nevhodné literatury, atd., atd. Stejně tak rozmanité a košaté je i desatero, kterým by se měl za všech okolností řídit. Zvláště je zde vyzdvihována oddanost a láska k povinné (čestné) službě mládeže, která měla být napříště alfou a omegou jeho volného času: „1. Mám rád své rodiče a vedoucí. 2. Jsem poslušný, rád se podřídím zkušenějšímu. 3. Mluvím vždy pravdu. Vím, že lhář nemůže být dobrým kamarádem. 4. Kamaráda nikdy nezradím a neopustím ani v nejvyšší nouzi. 5. Mám rád všechno krásné, jsem nepřitelem každého, kdo krásu ničí a kdo se jí vysmívá. 6. Moje první povinnost je být zdravý a tělesně zdatný, nikdy svévolně nevynechám žádnou

³¹ ŠPRINGL, J.: Protektorátní vzor mladého člověka, in: Soudobé dějiny, roč. 11, č. 1-2 (2004), s. 165.

³² Hlas mládeže - Mladí „filozofové“. In: Zteč, roč. I, č. 7 (1942), s. 2.

hodinu čestné služby mládeže. 7. Chci dodávat jiným chuť k práci a k životu, jsem proto vždy v dobré náladě. 8. Chci být prospěšný, pomohu každému dobrému člověku, bude-li pomoci potřebovat. 9. Vím, že všichni Češi mají pracovat pro jediný cíl, který určí odpovědní vedoucí českého národa. 10. Jsem správný český chlapec: rázný, odvážný, čestný a věrný svým vedoucím.“³³

Není bez zajímavosti, že toto desatero bylo ve své podstatě nepříliš pozměněným mravnostním kodexem prvorepublikového skautingu, neboli skautských zákonů. V nich se můžeme dočíst že junák je „1. pravdomluvný, 2. věrný a oddaný, 3. prospěšný a pomáhá jiným, 4. přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta, 5. zdvořilý, 6. ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských, 7. poslušný rodičů, představených a vůdců, 8. veselý myslí, 9. spořivý, 10. čistý“³⁴ (skautské zákony v této podobě de facto přetrvaly až do dnešních časů, přestože ani jim se nevyhnuly drobné úpravy.³⁵).

V této souvislosti vyslovil Jan Špringl ve své práci „Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě“ zajímavou domněnku. Tuto očividnou podobnost je dle jeho názoru možno vysvětlit trojím způsobem:

1. Desatero „správného kluka“ formulovat sám Jaroslav Foglar.
2. Mělo svou podobností se skautskými zákony vzbudit ve čtenářích dojem, že Kuratorium je vlastně pouze poněkud pozměněným Junákem a přilákat tak potencionální zájemce o členství.
3. Kuratorním funkcionářům docházela inspirace, takže skautské zákony pro nedostatek vlastní invence jednoduše opsali.

³³ Čím se řídí správný kluk. In: Správný kluk, roč. II, č. 13 (1944), s. 1.

³⁴ KÁRNÍK Z.: České země v éře První republiky. Díl I. (1918-1929). Praha 2003, s. 547

³⁵ Příkladem těchto změn může být desátý zákon, který byl upřesněn v tom smyslu, že junák je čistý v myšlenkách, slovech i skutcích

První dvě možnosti pak považuje Špringl za nejpravděpodobnější.³⁶

Ať už ale vedlo Kuratorní funkcionáře k takovéto formulaci desatera cokoliv, je jasné, že „správných kluků“, splňujících bezesbytku tyto nároky, bylo jako šafránu, ne-li ještě méně a radikální obrat k lepšímu byl hudbou daleké budoucnosti. To samozřejmě dobře věděli i kuratorní funkcionáři. Přesto však v této sysifofské práci pokračovali s neztenčeným úsilím.

Jak již bylo řečeno výše, mládež jejich marné snažení nebrala příliš vážně a mnohdy se mu dokonce přímo vysmívala. A právě na tu část mládeže, která se jevila jako nejméně způsobilá k převýchově a tím i jako potenciálně nebezpečná, bylo nutno ukázat prstem a v jistém slova smyslu se vůči ní vymezit. Z toho důvodu vznikaly stereotypy společenských vyvrhelů, pro které nemělo být v nové době místo. Příným protikladem kuratorního ideálu se tak stali trampové a tzv. potápkové, kteří byli na stránkách příslušných tiskovin při každé příležitosti tepáni a obviňováni ze všech myslitelných nešvarů a prohřešků proti „novému řádu“.

³⁶ ŠPRINGL, J.: Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin, 2003. Diplomová práce., s. 52

3.2 Potápkové

Zatímco označení tramp zůstalo živé až do dnešních časů, při slově potápka se dnešnímu člověku asi nic moc nevybaví. Snad jedině brouk, který mohl utkvít v paměti čtenářům Sekorova Ferdya mravence. Kdo tedy potápkové byli a čím si vysloužili toto označení? „Jsou to vlastně produkty mírového exportu jazzových tanců, máme na mysli především swing, při nichž se dobře uplatňovaly jakýmsi potápěním, od něhož pak odvodili i své označení.“³⁷ Tolik časopis Zteč ke genesi tohoto pojmu.³⁸ S takto stručným vysvětlením se však můžeme sotva spokojit.

³⁷ Žižka, Jan: Útěk ze skutečnosti? In: Zteč, roč. 3, č. 2 (1944), s. 1.

³⁸ Poněkud podrobněji se pak vznikem této přezdívky zabýval v roce 1941 časopis Naše řeč vydávaný III. třídou české akademie věd a nesoucí podtitul „Lista pro vzdělávání a tříbení jazyka českého“: „Při ‚svinčení‘ potápka se svou tanečnicí dělá podřepy, *potápějí se*, mizejí a zas se vynořují na jiném místě sálu. Odtud dostaly název, jenž považují za přezdívku a urážku; reagují na ni velmi hrubě.“ Tanečník swingu by tedy sám sebe za potápku určitě neoznačil. „Tyto zrudné hříčky přírody si říkají ‚trafici‘, nebo ‚svingaři‘, poněvadž jejich shromaždištěm je část Václavského náměstí, již říkají *Trafouš* (=Trafalgare Square)“ (BENEŠ, J.: Drobnosti: "Potápky" a "Potápnice". In.: Naše řeč, roč. XXV, č. 1 (1941), s. 32)

Podobně pak genesi tohoto pojmu popisuje ve svých pamětech i jazzman Kamil Běhounek: „Divák shlížející z galerie na tančící množství, měl dojem, že vidí hladinu rybníka, zčeřenou vlnami. Singaři-specialisti šli při tanci občas na několik kroků do podřepu, působilo to, jako by se v mase tančících potápěli a zase vynořovali. Říkalo se jim potápky.“ (BĚHOUNEK KAMIL: Má láska je jazz. Toronto 1986, s. 117)

Vše se tedy zdá být jasné. Ve své práci jsem však narazil na problém, který se týká rodu tohoto slova – potápky, nebo potápkové? J.Beneš již v nadpisu svého článku uvádí rod ženský – „Potápky a potápnice“- a toho se drží i v samotném textu. V kuratorních časopisech se však můžeme setkat s oběmi variantami.

Jak je patrné z názvu této kapitoly, nakonec jsem rozhodl užívat rod mužský, přestože četnost výskytu mluví spíše proti němu. Vedlo mně k tomu především to,

Jednalo se vesměs o mladé lidi, kteří na přelomu 30. a 40. let minulého století propadli kouzlu černé muziky nového světa, která po skromných začátcích postupně zaplavila Evropu. Tato hudba spojovala to, co bylo do té doby považováno za nespojitelné – kompozici s improvizací, vědomou tvorbu s nahodilostí, evropskou racionalitu se spontánností afrického kontinentu. Už z toho je zřejmé, proč musela být všemi totalitními režimy s jejich posedlostí řádem a disciplínou opovrhována a potírána, kdekoli se objevila.

S nepochopením, zvláště pak ve svých počátcích, se samozřejmě setkala i v zemích svobodných a demokratických, kde u mnohých posluchačů vyvolávala mírně řečeno rozporuplné pocity.³⁹ Ty se jako u všeho nového a do té doby nevídaného pohybovaly od fascinace až po naprosté odsouzení, a to především ze strany starší generace. Ale přes všechny překážky tento nový fenomén prokázal neobyčejnou houževnatost a vitalitu, díky čemuž přetrval až do dnešních časů.

Jistě mu v tom velice pomohlo to, že se objevil právě ve chvíli, kdy byla hudební scéna západní civilizace v jistém slova smyslu rozpolcena. „Populární hudba, produkt industrializace, ... nesla příliš často rysy levného zboží vyráběného na běžícím pásu. Mohutná stavba vážné hudby sice okouzlovala nadále svou vznešeností a důstojností, ale právě jí se také vyvazovala z bezprostředních spojů s každodenním, všedním životem.“⁴⁰ A jazz, kterému se podařilo tuto mezeru překlenout, představoval alternativu. Přišel s novým pojetím rytmu, tónu, s improvizací, ale především se stal hudbou vezdejšího světa, hudbou všední, každodenní, která ovšem nepostrádala nic ze své opravdovosti a nestala se tak pouhým prefabrikovaným dílkem bez duše.

že slovo potápka je užíváno výhradně jako označení osob mužského rodu, zatímco jejich dívčí protějšky se označovaly jako bedly nebo kristýny.

³⁹ V Československu začal dělat jazz první nesmělé krůčky již ve dvacátých letech minulého století.

⁴⁰ DORŮŽKA L.: Panoráma jazzu. Praha 1990, s. 10.

V našich krajích se v tomto směru jako první o slovo přihlásila vyhraněně levicová avantgarda a téměř okamžitě přijala nové rytmy, které musely znít evropským uším velmi nezvykle a možná až barbarsky, za své. A proč také ne? Doba byla příhodná a v kulturním kvasu dvacátých let zakoušeli mnozí příslušníci mladé generace dosud nepoznaný pocit svobody a užívali si ji plnými doušky. Jak později s odstupem vzpomínali Voskovec s Werichem: „V Rusku bylo po revoluci, v Americe řádil Charlie Chaplin, Majakovskij nalíval nový, netušený obsah do kadlubu futurismu a ve Francii poletovaly falešné akademické plnovousy v průvanu dadaismu. Hvězdy stály ve znamení dobrodružství. Konstantin Biebel vyplul s lodí, jež dovážela čaj a kávu. Jaroslav Seifert obracel Máchu naruby. Nezval tkal nový fábor univerzitní poezie z veršů, fotografií, plakátů a akrobacie. Vančura roztápěl svou pec na slova. Josef Šíma objevoval Paříž. Čapkové pohrdali nejmladšími, nejmladší pohrdali Čapky a F. X. Šalda poháněl neúprosným bičem českou kulturu do cvalu.“⁴¹ Zde zaznívají slova z úst skutečně nejpovolanějších. Vždyť právě díky nim, a osobnosti Jaroslava Ježka s jeho orchestrem Hot-Jazz (později Ježkův Swing Band), se Osvobozené divadlo v třicátých letech stalo hlásnou troubou černé muziky, na jejímž zdomácnění v našich krajích neslo vpravdě lví podíl. Jeho obecnstvo se sice zpočátku skutečně rekrutovalo převážně z řad intelektuálů, ale postupem času se díky lidovosti předkládaných her rozšiřovalo i o další vrstvy, až se nakonec stalo fenoménem, který s přehledem přežil i zákaz činnosti v roce 1938 a po válce mohl být, i když samozřejmě za zcela jiného politického klimatu, znovu obnoven.

Když sečteme levicovou orientaci české avantgardy s ostře protifašistickou satirou Osvobozeného divadla, máme rázem další důvod, proč shledávali nacisté jazzovou, popřípadě swingovou kulturu za pokleslou a dokonce společensky nebezpečnou. To spolu s dalšími aspekty, jakými byla například barva pleti původních jazzových interpretů a tvůrců, vedlo k tomu, že se „jako rasově méněcenná a z kulturních hledisek nežádoucí hudba ... v protektorátu,

⁴¹ Tamtéž, s. 251

ovládaném nacistickou ideologií, jazz ocitl na indexu“⁴² To samozřejmě nemohlo jeho vývoj a vzrůstající popularitu zastavit. Spíše naopak. Pro mnohé mladé lidi se jazz stal nejenom součástí klasického generačního protestu, ale získal tak i punc protinacistického postoje. A kdo jiný by se měl ujmout boje proti tomuto nešvaru, než orgán právě k formování a převýchově nepřizpůsobivých nezletilců určený, tedy Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě pod taktovkou Emanuela Moravce a Dr. Františka Teunera? Na stránkách časopisů Správný kluk, Zteč i Dívčí svět se proto objevuje množství článků ostře napadajících vyznavače „negerské muziky“ všeho druhu, především ale již zmiňované potápky.

Kdo se tedy pod tímto označením skrýval? Dá se říci, že potápkové byli spontánním, nepolitickým hnutím či lépe řečeno jakousi jazzovou subkulturou, vznikající na přelomu 30. a 40. let. Cílem pravých potápků nebylo bojovat proti okupantům, přestože poslech jazzu s sebou nesl i příchut' protinacistického postoje. Chtěli se spíše bavit, provokovat, být nad věcí. „Správně "bláznit" bylo ideálním postojem, který na spořádané okolí shlížel ze svých výšin s náležitým nadhledem“,⁴³ píše ve svých pamětech Lubomír Dorůžka. A že se jim, jak ještě uvidíme, bláznit a provokovat skutečně dařilo.

Tito „svingaři“ nebyli, na rozdíl od trampů, ryze českým fenoménem. Jako předobraz jim posloužila podobná uskupení převážně mladých lidí, která se objevila přibližně v téže době v Americe (tzv. zooties či zoosuiters) a ve Francii (tzv. zazou).⁴⁴

⁴² Tamtéž, s. 257

⁴³ DORŮŽKA LUBOMÍR: Panoráma paměti. Praha 1997, s. 62.

⁴⁴ Pojem zooties, či zootsuiters se v Americe na konci třicátých let vztahoval na černé mladíky z New Yorkského Harlemu. První, co na nich zřejmě každého pozorovatele upoutalo, bylo i na dnešní dobu poněkud extravagantní odění, jehož součástí byl například i tlustý řetěz z kočičího zlata. Tímto způsobem se chtěli vymezit vůči většinové populaci a ukázat bílým, že i oni jsou schopni dobrat se úspěchu a majetku. (MÁCHALOVÁ, J.: Móda 20.století. Praha 2003, s. 164) Tento styl oblékání se pak s několika úpravami brzy stal velmi populární. Kromě

Vzhledem k tomu, že s potápky byl nerozlučně spjat mimo jiné i specifický způsob oblékání a vizáž, jejímž hlavním znakem byly o něco delší vlasy než bylo v té době obvyklé, hlavní námět kritiky a posměchu ze strany kuratorních redaktorů se nabízel sám od sebe. Kdyby někdo napsal studii o délce vlasů mužské populace dvacátého století, zcela určitě by se nejednalo o nudné čtení. Stačí vzpomenout na pohoršení a rozčarování starší generace, které svými účesy vyvolávali Beatles a jejich fanoušci, případně na české „máničky“ let sedmdesátých, aby bylo jasné, o čem je řeč. Nemůže být pochyb, že rozhořčení nad touto novou módou nikterak nesouviselo s politickým postojem a přesvědčením mravokárců a nejednen odbojář by zřejmě s články tepajícími tento nešvar vřele souhlasil.

„V poslední době rozmohl se mezi některými našimi hochy zvyk nositi dlouhé vlasy. Toužíte snad, hoši, přiblížit se aspoň v něčem ženám? Či máte snad jiné důvody? Nechápeme vás. Musíte uznat, že dlouhé vlasy, které se na hlavě paří a zapáchají, nejsou okrasou, nýbrž hnojištěm, které vám krásy nepřidá, ani nijak neprospěje.“⁴⁵ Můžeme se v roce 1943 dočíst na stránkách časopisu Zteč. Z dnešního pohledu, kdy se různé variace punku a vyholené hlavy blyští na nebohého konzervativce z předních stránek všech módních magazínů, se toto rozhořčení nad o něco delšími kadeřemi může zdát komické, ale je třeba mít na paměti, že se stále pohybujeme na začátku čtyřicátých let. Nabrilantinované vlasy potápků dosahovaly sotva na límec, přičemž o mikádu v dnešním slova smyslu nemohlo být ani řeči (viz. obrazová příloha), ale rozdíl mezi sestřihem tanečníka swingu a „správným klukem“ je na první pohled patrný.

Specifika potápkovské vizáže se samozřejmě neomezovala pouze na vlasový porost, ale projevovala se i v konfekčních zvyklostech této skupiny. Ty se taktéž téměř okamžitě staly terčem kritiky ze strany kuratorních tiskovin.

jazzových zpěváků neunikly této nové módě ani hvězdy stříbrného plátna.

Spolu s nimi se pak tento fenomén zřejmě dostal i na starý kontinent a dal tam vzniknout jak Francouzským zazou, tak našim potápkům.

⁴⁵ Dlouhé vlasy - krátký rozum?. In: Zteč, roč. II, č. 1 (1943), s. 2.

Byly vysvětlovány jako výsledek pochybné honby za originalitou, stejně jako špatným vkusem a hloupostí svých nositelů. Ale nechme opět promluvit časopis Zteč, kde se v roce 1944 objevila poměrně rozsáhlá charakteristika tohoto fenoménu: „Jakýmsi vzdáleným ohlasem s motivy, které jsou jednak i vnitřně ohlasem pochybné honby za originalitou, jednak jsou však nové, je ubohý a útrpnost budící hasroš - potápka. Kdosi, jenž chtěl být za každou cenu originálním, nejprve asi svým zevnějškem, nechal si narůst dlouhé vlasy, které si vzadu pečlivě načesal, buď na vzdory lidového přísloví: dlouhé vlasy - krátký rozum, anebo z neznalosti tohoto přísloví, a nespokojil se s tím, pokrývat svou hlavu obyčejným kloboukem, ale v touze po nápaditosti použil klobouk s širokou střechou a odlišující se vysokou hlavou. V době, kdy se šetří látkami, si nechal ušít kabát téměř po kolena a snad právě proto se snažil ušetřit na šířce kalhot tím, že si místo nich navlékl jakési píst'aly, obnažující kotníky. Ke krku si uvázal tkaničku od bot. (...) Tento vzor politování hodné ztřeštěnosti našel nemálo následovníků. (...) Svůj směšný zevnějšek doplnili naši hrdinové v poslední době jakýmsi řídkým strniskem, které vyhlíží tím komičtěji, že jde obvykle o první vous,⁴⁶ a aby protestovali proti opovržení hodné všednosti, nevyměňují ani své prádlo a své vysoké límce nechávají zajít špínou.⁴⁷

⁴⁶ Zde měl autor zřejmě na mysli úzký knírek ala Clark Gable, kterýžto doplněk se mezi potápky těšil velké oblibě. (HLAVÁČKOVÁ, K.: Česká móda 1940/1970 – Zrcadlo doby. Praha 2000, s. 20)

⁴⁷ Nedílnou součástí potápkovské „uniformy“ pak ještě tvořily těžké kožené polobotky na 3-5 centimetrů vysokých podrážkách, nazývaných pro jejich žlutobílou barvu sádla. „Ti nejpravověrnější (a nejmovitější) měli do podpatků zamontované i malé žárovíčky, propojené na baterii, ukrytou v kapse. Když se v kapse zmáčkli vypínač, fungovaly jako blinkry: zatačí doleva nebo doprava.“ (DORŮŽKA LUBOMÍR: Panoráma paměti. Praha 1997, s. 63) Neméně důležitým detailem pak byly také nápadně barevné a vzorované ponožky, které vykukovaly zpod krátkých nohavic. (HLAVÁČKOVÁ, K.: Česká móda 1940/1970 – Zrcadlo doby. Praha

Pachtit se za odlišností takového druhu a spatřovat v tom jakoukoliv hodnotu třeba jakési výlučnosti a nezávislosti na okolí, je převrácené a budí útrpnost zvláště v době, kdy ... zaměstnávají se téměř všichni jinými starostmi než výstředním střihem kabátu nebo nápadnou formou klobouku. Zdá se, že nositelé potápkovské módy se nemusí příliš zabývat tím, co je předmětem myšlení většiny, a stálo by za to přezkoušet, jak se každý z nich uplatňuje v dnešním pracovním procesu a naučit je myslet na jiné, než na jejich kadeře, které ukrývají ubohý rozum a jsou semenišťem pomády a špíny. Od honby za originalitou není možná ani daleko k planému a opět útrpnost budícímu protestu proti 'všednosti', a v tom smyslu jakémusi anarchistickému projevu. (...) Pracující mládež, se kterou cítíme a sympatisujeme, odmítá jistě povrchní a bláznovskou zálibu ve ztřeštěnostech, které si libují ve výstřednosti jako projevu nekázně, a očekává, že proti těmto snad směšným, ale přesto asociálním žvlům bude, jak se patří, už jednou zakročeno“⁴⁸

Prozatím ponechme stranou potápkovské tendence k „anarchistickým projevům“, o kterých bude řeč níže, a přidržme se ještě na chvíli tématu

2000, s. 20). Těžko říci, proč se zrovna o těchto módních doplňcích autor článku nezmiňuje.

Zajímavě pak v této souvislosti vypadá srovnání potápků s jejich francouzskými a americkými vzory.

Dominantou kostýmu amerických zooties se stal velmi široký klobouk vysoký až patnáct centimetrů, s pérem a nápadnou krepou, tlustý řetěz z kočičího zlata doplňující široké, ke kotníkům se prudce zužující kalhoty, dvoubarevné boty a barevné vesty. Tento úbor pak ještě doplňovalo široké, po kolena sahající sako. Bílí zooties, kteří z tohoto vzoru vycházeli, pak citelně ubrali na barevnosti a libovali si především v nadměrných velikostech. (viz. obrazová příloha)

Jak již bylo řečeno výše, do Evropy se tato móda dostala přes Francii, v kde se v ní shlédli tzv. zazou. Ti už byli našim potápkům mnohem podobnější. Nosili úzké kalhoty po kotníky odhalující barevné ponožky, prostorná saka, úzké kravaty a z pod klobouku se jí drala mohutná kštice nabrilantinovaných vlasů. (MÁCHALOVÁ, J.: Móda 20.století. Praha 2003, s. 165-168)

⁴⁸ ŽIŽKA, J.: Útěk ze skutečnosti?. In: Zteč, roč. III, č. 2 (1944), s. 1.

odívání. Kuratorní tiskoviny se totiž neomezovaly pouze na samotnou kritiku, ale přicházely i s vlastními módními návrhy a nápady. Nejednalo se samozřejmě o žádné konfekční experimenty, bylo zde spíše popisováno, jak má vypadat oděv slušných chlapců, kteří jedině mohou dospět v řádné a společnosti prospěšné muže. Dobře vypadat je nutno už jenom z toho důvodu, že „Dospělý člověk si o chlapci učiní dojem především podle jeho oblečení. (...) ‚umění oblékat se‘ má patřit také mezi vaše chlapecké ctnosti. Nemá ovšem nic společného s dívčím strojením se!“⁴⁹ Píše v roce 1945 časopis Správný kluk. Autor poté pokračuje všeobecnými radami jak se strojit v jednotlivých ročních obdobích (vzhledem k rozsahu článku se byl, bohužel pro nás, nucen omezit pouze na nic neříkající fráze typu v zimě teple, z jara polehku, atd...), přičemž hlavní důraz neklade ani tak na kvalitu materiálu použitého na výrobu kalhot nebo sáčka, jako spíše na celkovou upravenost a především čistotu jak oděvu, tak majitele. Vzhledem k tomu, že se za protektorátu kvalitních látek skutečně nedostávalo, zdá se tento postoj nanejvýš logickým. Navíc bylo možno postavit chudý, ale přesto vkusný oděv „správného kluka“ do protikladu se vzezřením potápků, kteří byli často presentováni jako příslušníci zhýčkané zlaté mládeže první republiky, která si i v dobách všeobecného nedostatku stále libuje v pochybné, ale především nákladné extravaganci a jiným nedostupným přepychu. Tímto způsobem bylo útočeno především na dívčí populaci, která rovněž propadla neodolatelnému kouzlu černé muziky a „trsat swing“ jí nebylo cizí. Dívčkám se však budeme podrobněji věnovat až v jedné z následujících kapitol.

Ale ani v tomto, jinak relativně konstruktivním článku, se autor kritice potápkovské vizáže zcela nevyvaroval. „Pokud se týče pokrývek hlavy, myslím, že by se u hochů do 16 neměla objevit věc chvalně známá: klobouk. To je, prosím, vyloženě část oděvu dospělých. Chlapec ať si má svoji rádiovku, nehet, čepici se štítkem, čepičku s ‚antenou‘ nebo kříž.“⁵⁰ Co dodat? Už samotná představa, že se patnáctiletý mladík oddaný myšlence říše

⁴⁹ Jak se máš oblékat. In: Správný kluk, roč. III, č. 3 (1945), s. 8.

⁵⁰ Tamtéž

dvoří své vyvolené, přičemž jeho hlavu zdobí pletený kříž, působí dosti komicky na to, aby bylo jasné, kolik si protektorátní mládež z podobných rad a doporučení dělala.

Ať redaktoři jakkoli zapáleně bili na poplach před „útrpnost budícími hastroši“, klobouky i delší vlasy se nosily dál, stejně jako sáčka po kolena a krátké kalhoty. Je ovšem třeba znovu zdůraznit, že tendence kritizovat tuto novou módu, ať už se jednalo o délku vlasů nebo samotné odívání potápků, nebyly pouze doménou Kuratoria či proněmecky orientovaného obyvatelstva, ale táhly se napříč všemi vrstvami převážně dospělé populace protektorátu. A není se co divit. Po podobně ustrojeném mladíkovi, kterému nadto v zatačkách svítí podpatky, by se ještě v dnešní době nejeden člověk otočil s pozvednutým obočím. Je ale třeba dodat, že ne všichni ti, kteří byli Kuratoriem zahrnováni do pojmu „potápkové“, se honosili „blinkry“, správnými kalhotami, patřičným sakem. Ortodoxních vyznavačů tohoto stylu bylo samozřejmě relativně málo. Už jenom proto, že potápkovská výzbroj nebyla k dostání v běžném obchodě, musela se šít na zakázku a byla tím pádem relativně drahá. Mnozí si tedy museli vystačit pouze patřičně tvarovaným kloboukem⁵¹ a ohrnutými nohavicemi.

Faktem ale zůstává, že se stejnými snahami usměrnit a předělat mladou generaci, která v očích těch dříve narozených pravidelně nemá „úctu k hodnotám“ ani ke stáří se setkáváme snad ve všech obdobích lidské historie. Kupodivu vždy se stejným, tedy nulovým výsledkem. A to je jenom dobře. Ostatně i výstřední ošacení, kterým se honosili jak potápkové, tak američtí zooties a francouzští zazou, sehrálo v historii svou roli. Stalo se totiž prvním případem tzv. „módy pro mladé“. Tento nový fenomén se pak v plné síle

⁵¹ Potápkovský klobouk zvaný „Tatra“ byl pro ty méně movité skutečně nejsnáze dostupnou částí výzbroje. Stačilo totiž koupit klobouk obyčejný, navlhčit ho a poté vytvarovat do podoby hory ze slovenského národního znaku. (JARŮŠEK, K.: Potápky a bedly aneb Zrození teenagera. In.: Lidové noviny, roč. XIII, č. 30 (2000), s. 20)

rozvinul po válce v padesátých letech a odstartoval tak malou revoluci v odívání.

Ale zpět do let válečných. Co se týče plnění svých povinností, zapojování se do pracovního procesu i způsobu trávení volného času, ani tam si potápkové dle mínění kuratorních redaktorů nevedli zrovna dvakrát nejlépe. Časopis Zteč roku 1942 například informoval své čtenáře o tom, že potápka „...neuznává autoritu učitelů a profesorů. Úkoly píše zásadně ve škole. Nesmírně kouří. Jeho oblíbeným místem je temná světnice, jejíž stěny jsou obvykle natřeny páchnoucí černou hmotou. Nemá zájem o učebnice, ale jeho zájem o nějaký pracovní obor se rovněž rovná nule. Rád se potuluje po ulicích bez cíle. Na rušných místech vnitřního města tvoří hloučky, které vzbuzují pozornost občanů spěchajících za prací. Bývá častým návštěvníkem tanečních místností. O dívky ... mívá značný zájem. Nedovede je však ničím jiným zabavit než prázdnými slovy. Myslí, že je hrdinstvím, když se protiví rodičům a škole. Maturuje s prospěchem průměrným, někdy i slabším. Když vstoupí do života, opustí ho pravidelně jeho divokost. Ukáže se však, že celou svoji energii věnoval pouze boření, neumí budovat. A protože jeho vysvědčení není valné a práce nepřesahuje průměr ... životního úspěchu se takovíto uklidnění poděsové dopracují málokdy“.⁵² Možná by se ještě slušelo dodat na rozdíl od „správných kluků“. Potápka byl tedy prezentován jako v jistém slova smyslu asociální a nepřizpůsobivý živel, který většinou shledá své chování nepatřičným až ve chvíli, kdy je na veškeré snahy o nápravu pozdě. Cílem těchto snah zřejmě bylo přivést čtenáře k názoru, že Kuratorium se snaží potíráním vyznavačů černé muziky pouze ochránit tápající mladou generaci před nejhorším a pro její vlastní dobro jí ukázat správnou cestu k plnohodnotnému, spokojenému životu.

J. Žižka se ve svém článku „Útěk ze skutečnosti?“ zmiňuje také o jakýchsi „anarchistických tendencích“ potápků.⁵³ O co se jednalo, jak se tato skutečnost měla navenek projevovat? Jak již bylo řečeno výše, jazz se po

⁵² primus nebo potápka. In: Zteč, roč. I, č. 5, (1942), s. 7.

⁵³ ŽIŽKA, J.: Útěk ze skutečnosti?. In: Zteč, roč. III, č. 2 (1944), s. 1.

svém zákazu ze strany okupantů stal nejenom součástí klasického generačního protestu, ale získal i punc protinacistického smýšlení a postoje. Netřeba zdůrazňovat, že tento fakt kuratorním funkcionářům nezůstal utajen a stal se tak jedním z hlavních důvodů nevybíravých útoků na příznivce „negerských rytmů“. Ostatně každá totalita se už ze své podstaty musí vždy obávat lidí, kteří nejenom že s nastoupenou linií řízení státu nesouhlasí, ale jsou schopni i samostatně přemýšlet, analyzovat a rozhodovat se. Takové je vždy třeba co nejrychleji a nejbezohledněji umlčet a ty dosud tápající přivést do svého tábora vhodně zvolenou propagandou. Samozřejmě, že zdaleka ne všichni protektorátní posluchači jazzu byli intelektuálové nebo odbojáři, to bylo vzhledem k jeho masové oblibě zhola nemožné, ale je třeba říci, že i takoví se mezi potápky našli. A ti se samozřejmě jeví jako potenciálně nebezpeční. Z novodobé historie je zřejmé, že ti, kteří se nebojí své odlišné názory i přes nebezpečí stíhání a nejrůznějších perzekucí ze strany státních úřadů mnohdy velmi hlasitě dávat najevo, jsou z nezanedbatelné části právě mladí lidé, které ještě netrápí strach o rodinu, existenční nejistota a podobné věci vlastní až světu dospělých. Jako příklad mohou dobře posloužit jak události roku 1848 nebo demonstrace z 28. října 1939, tak i události nedávné sametové revoluce. A právě takové osoby bylo nutno alespoň na stránkách kuratorních časopisů zesměšnit a třeba i v jistém slova smyslu společensky stigmatizovat. „Příliš rozjímání se pro mladé lidi, zvláště pro chlapce nehodí. Hlavně se nevyplácí rozjímat o věcech, na které nestačí mnohdy ani dospělí lidé. Slyšeli jsme nedávno dva mladé muže, jak si důležitě vykládali o bojištích v Africe a na Kavkaze a při tom tak učeně házeli strategickými pojmy, že by se z toho i vojákové zatočila hlava. Bylo patrné, že se domnívají rozumět i tak složité věci, jako je vývoj situace na bojištích. Jejich válečnická filozofie dosahuje často mezí hlouposti a vůbec našim mladým lidem nesluší. (...) Zdá se ... , že určitá část našich mladých potřebuje opravdu pevné výchovy zcela od základu.“⁵⁴

⁵⁴ Hlas mládeže - Mladí „filozofové“. In: Zteč, roč. I, č. 7 (1942), s. 2.

Kuratorium se tedy snažilo nastoupit linii „než myslet špatně, tak raději nemyslet vůbec“. Ideálem se zde stává nepříliš vzdělaný člověk, kterému je dovoleno přijímat pouze informace pečlivě vybrané a přefiltrované příslušnými protektorátními úřady. Ostatně uzavření vysokých škol tento záměr značně ulehčovalo. „... česká mládež vidí svůj úkol v tom, věnovati se otevřeně řešení otázek nové doby a nenechávati se přemrštěným intelektem vésti na scestí. Mládež dneška nefilosofuje dnes o těžkých a neplodných problémech, nýbrž dívá se jasnými očima na přirozené životní podmínky.

Proto nám připadá komické, jsme-li zváni na přednášky, při kterých se mluví mnoho o filosofických definicích, z nichž si nemůžeme učiniti žádný závěr a kde se přednáší jen k vůli přednášce. Takovéto hodiny mohou spíše býti z našeho života škrtnuty, protože nejsou prakticky vůbec k potřebě.

Před nedávnem jsme slyšeli přednášku s názvem 'Anthropologické důvody německé pedagogiky'. Je pravda, bylo zde mnoho mluveno, bylo používáno mnoho -ismů a mnoho učených otázek, při kterých ovšem latina hrála vynikající úlohu. S methodami světa starého se pokoušeli přiblížiti světu novému. Přitom si ale nebyli vědomi toho, že duch dělá hudbu. Otázky vedení života a výchovy jsou živé věci, které nemůže ex cathedra filosoficky kázati.

Nová česká mládež neřeší otázky své výchovy v klubových místnostech a se zkušenými filosofi. Naši učitelé vypadají jinak, a naše ideály stojí před námi v živé formě. Přes ruiny zašlého světa kráčíme do nového rána, které patří nám mladým.⁵⁵ Na tomto místě si stačí pouze vzpomenout, že jedním z primárních cílů Kuratoria bylo odcizit českou mládež učitelům, kteří jí „naočkovávají odbojného ducha“ (viz kapitola Kuratorium), aby bylo jasné, kam autor míří.

Na tomto místě si ještě nemohu odpustit citaci básně s názvem „Vyznání mladého dělníka“, která se v roce 1942 objevila na stránkách časopisu Zteč a dle mého názoru dobře ilustruje domnělé hodnoty, ke kterým měl mladý

⁵⁵ Mládež nefilosofuje. In: Zteč, roč. II, č. 4 (1943), s. 4.

protektorátní chlapec vzhlížet a které měly být jeho vysněným cílem
v nastávajícím samostatném životě:

„Já musím myslet dnes
evropsky, široce,
nechtít být rybou jen
v užoučkém potoce.

Až budu truhlářem,
či tvůrcem kilowat
kdes v Říši - vždycky svou
zem budu milovat.

Vždy budu zrození
kolébku mítí rád,
jako má rodný práh
německý kamarád.

Štvali nás na sebe
Židé a zednáři
a přece oba jsme
arijci ve tváři,
v krvi a konání
a bratry u stolu,
proč dřív jsme nemohli
žít v míru pospolu?

Říše je naše vlast
ze srdce říkám všem,
jen prací pro Říši
vykvete česká zem.

Dlaněmi rukou svých
dělám co potřeba,
bych mohl hrdě pak
hlásit se o chleba.

Ta naše Říše, hle,
to bude země lán,
a dělník - Boží druh
v ní všude bude pán.“⁵⁶

⁵⁶ PODOLSKÝ, F.: Vyznání mladého dělníka. In: Zteč, roč. I, č. 4 (1942), s. 4.

3.3 Trampové

Dalším svérázným hnutím, které nedalo redaktorům kuratorních tiskovin spát byli tzv. trampové. Počátky trampingu v dnešním slova smyslu se v našich zemích datují již do doby těsně před první světovou válkou. Do doby, kdy se člověk stal skutečným pánem tvorstva, do doby, kdy ho technické vynálezy stále více a více vzdalovaly přírodě. Spousta mladých lidí se v reakci na tyto skutečnosti vydávala o sobotách a nedělích na výlety do přírody (tehdy se totiž ještě skutečně nehovořilo o trampování, ale tito pionýři se spokojovali s výrazy jako výlet, nebo toulka) v touze uniknout alespoň na chvíli ruchu měst a kouři továrních provozů. Tito mladí nadšenci se ve své většině rekrutovali z chudších vrstev a není proto divu, že jejich tábornické vybavení bylo ubohé. Místo spacáku posloužilo krátké sáčko, místo stanu větve stromů, kotlíky byly v dobách, kdy se mnozí vydávali do lesa jen s kouskem chleba v kapse, namnoze zbytečné. Dnes se může zdát neuvěřitelné, s jakým nadšením se lidé po celotýdenní těžké práci vydávali na toulky po lesích a hájích, kde místo aby odpočívali v teple domova, přespávali mnohdy v mrazu nebo dešti pod hvězdami a poté dokázali plamenným vyprávěním vlastních zážitků strhávat další a další nadšence.

Vznik skautingu nemohl rozvoj tohoto v mnohém směru svérázného hnutí ohrozit. Svojsíkův důraz na disciplínu jeho svěřenců byl nemalou částí mládeže toužící po dobrodružných toulkách přírodou s díly Karla Maye pod paží zavrhován a kritizován. Mnozí dělali své první krůčky přírodou ve skautských oddílech, které se již nedlouho po počátku své existence těšily poměrně velké popularitě, z rozličných důvodů je opouštěli a stávali se trampy, neboli „divokými skauty“. Může se zdát, že zde vládla jakási rivalita, ale rozmíšky a neshody nikdy nepřerostly v nějaké projevy otevřeného nepřátelství a obě strany se vzájemně respektovaly. Sám Bob Hurikán⁵⁷ mluvil o prvních skautech s velkou úctou a Benjamin Svojsík byl předmětem

⁵⁷ Bob Hurikán alias Josef Peterka - trampská legenda a autor mnoha knih včetně Dějin trampingu, které mi posloužily jako jeden z pramenů této práce.

jeho nezměrného obdivu. Vždyť i cíle obou těchto hnutí byly ve své podstatě totožné – vytváření silných, ušlechtilých charakterů schopných samostatnosti a sebekázně, snaha ukázat mladým lidem cestu k přírodě, cestu vedoucí pryč ze zakouřených hospod a barů.

Skutečnou „módou“ se však tramping stal až po vzniku samostatného Československa. „Přišel rok 1919 a s ním i filmy z Divokého západu. Jedním z prvních bylo Červené Eso. Epochový seriál úplně otrásl duši trampských pionýrů, jimž se jinak neříkalo než ‚divocí skauti‘, aby plni nadšení ... přijali romantiku, která se jim takto nabízela. (...) začal pravý tah na ‚Divoký západ‘!“⁵⁸ Nosilo se cowboyské oblečení, zakládaly se první osady, tábořilo se, Vltava se stala Velkou řekou. „Nikde na světě nebylo tolik šerifů jako v letech 1919-20 v Čechách“⁵⁹ Přespávání pod hvězdami nyní nahradilo skutečné stanování. Mnohdy ovšem v prostřílených stanech, protože skutečně první u nás dostupné tábornické vybavení pocházelo převážně z vyřazené výbavy italských horských pluků. Pro trampy však bylo hotovým požehnáním – nyní se už daly pořídit torny, polní lahve, vařiče, lopatky, atd., atd. Nic ovšem nebylo zadarmo (pravý americký klobouk, nezbytná to výbava každého cowboye, stál plných 10 korun!⁶⁰) a vzhledem k tomu že tramping stále zůstával zálibou povětšinou chudších vrstev, výzbroj a výstroj z velké části závisela na zručnosti a dovednosti svého majitele. Podomácku se vyráběly nože, tomahawky, revolverová pouzdra – vše co bylo možno odkoukat z plakátů, Burianových ilustrací, či přímo z filmového plátna.

Toto v mnohém směru velmi hektické období trvalo až do roku 1927, kdy s příchodem obchodů specializujících se právě na trampy a jim podobné končí dle dělení Boba Hurikána doba „cowboyská“ a začíná doba „kanadská“ a tramping se začíná k nelibosti mnohých starých vlků stávat skutečně masovou záležitostí. Už jenom proto, že „... výzbroj a výstroj, jež byly

⁵⁸ KÁRNÍK Z.: České země v éře První republiky. Díl I. (1918-1929). Praha 2003, s. 547.

⁵⁹ HURIKÁN, B.: Dějiny trampingu, Praha 1990, s. 19.

⁶⁰ Tamtéž, s. 17.

k dostání ve speciálních závodech, se staly vítaným doplňkem trampských primitivů, hlavně těch, kteří si nedovedli patřičné věci sami udělat.⁶¹ I to byl možná jeden z důvodů vzniku nové trampské odnože, tzv. stanářů. Tito lidé, jak už sám název napovídá, zůstali věrní tradičnímu trampskému způsobu toulání se přírodou se stanem a několika drobnostmi v batohu a odmítali přijmout nově vzniklou kulturu osad, chat a srubů. Zatímco novopečení „chataři“ jimi opovrhovali, zkušenější trampové na ně hleděli povětšinou s úctou a obdivem, protože jejich znalosti přírody byly v mnohem směru obdivuhodné. (Kdo nikdy nespal na sněhu, nebo se promočený až na kost nepokoušel rozdělat oheň v podzimní bouřce, zřejmě nikdy nepochopí) Ale vývoj již kráčel jinou cestou a „stanáři“ tak nutně zůstali pouze malou, izolovanou skupinkou, která se svým počtem ani zdaleka nemohla rovnat osadové komunitě.

Dalším charakteristickým znakem „kanadského“ období bylo také vydávání prvních trampských časopisů určených široké veřejnosti. Teprve nyní se totiž v souvislosti s trampským bohem nabízel okruh potencionálních odběratelů dostatečně široký na to, aby přilákal pozornost prvorepublikových vydavatelství. Pro oblast našeho zájmu je podstatný především časopis Tramp, který vycházel v letech 1929 až 1932.⁶² Ten totiž vnesl do osad a stanů věc dosud neznámou - politiku. To se samozřejmě u mnoha starých trampských vlků nesetkalo zrovna s nadšením, ale díky poměrně vysokému nákladu, se tomuto časopisu na nějaký čas dařilo v jistém slova smyslu určovat trampskou kulturu našich zemí. Jeho redaktoři a přispěvatelé, vesměs studenti, kteří se skutečným trampingem neměli příliš společného, se totiž snažili vystupovat jako svrchovaní zástupci celé trampské obce a prezentovat své postoje k všeobecnému dění jako názor všech „squaw“ i „šerifů“, politické záležitosti nevyjímaje. Dle mínění Boba Hurikána bylo především zásluhou mnohdy zaujatých a agresivně stylizovaných článků časopisu

⁶¹ Tamtéž, s. 21.

⁶² Jeho činnost byla krátce obnovena ještě v roce 1938, ale pro naprostý nezájem čtenářské obce po několika číslech definitivně zanikl.

Tramp, že 25. 4. 1931 vyšlo nařízení známé jako Kubátův výnos (tehdejší zemský prezident), kterým se zakazovalo společné táboření.⁶³ Díky aktivitě výše zmíněných redaktorů, kteří si samozřejmě nemohli nechat ujít příležitost a nařízení horlivě napadali články namnoze zcela prostými racionálních argumentů, nejen že jeho zrušení nepřipadalo v dohledné době v úvahu, ale bylo dokonce zvažováno, zda trampy vůbec pouštět do lesů.⁶⁴ Začalo tak krušné období sobotních policejních výprav do osad a táborů, kdy byli mladí lidé odmítající se podřídit úřední moci pokutováni i jinak šikanováni venkovskými soudy. Trampové se samozřejmě bránili seč mohli, ale zrušení Kubátova výnosu dosáhli až roku 1935.

Jak vidno, ani za první republiky to trampové neměli zrovna jednoduché. Mayovky a jim podobné knihy byly považovány za nebetyčný brak, žehralo se na pokleslou kulturní úroveň mládeže, která je unešená filmy typu Červeného Esa a místo poslechu Dvořáka zpívá písně o kovbojích a niagarských vodopádech. Když se občas přidala i zpráva o nějakém tom

⁶³ Přesněji řečeno výnos zakazoval „(...)Všeliké nepřístojné jednání nebo chování na místech veřejných, nebo veřejně přístupných, kterým se ruší neb ohrožuje veřejný pořádek, klid, bezpečnost, dobrý mrav nebo slušnost nebo se vzbuzuje veřejné pohoršení zejména:

společné táboření osob různého pohlaví v přírodě i ve stanech chatách a srubech – vyjímaje táboření rodinné -, pobíhání v nedostatečném úboru zvláště v úboru koupacím mimo obvod vykázaných koupališť, zpívání popěvek obsahující nemravného (...)“ (WAIC, M. – KÖSSL, J.: Český tramping 1918 – 1945, Praha 1992, s. 52.)

⁶⁴ V zájmu objektivitě je ovšem nutno dodat, že aktivita časopisu Tramp nebyla tím jediným co vedlo zemského prezidenta Kubáta k tomuto kroku. Masová obliba trampingu způsobila, že se mezi vesměs slušnými a přírodemilovnými zálesáky začali čím dál tím častěji vyskytovat lidé, pro které výlety do přírody znamenaly především vítanou příležitost k alkoholovým dýchávkům a výtržnostem všeho druhu. Není proto divu, že stížností na chování těchto „trampů“ valem přibývalo a nezanedbatelná část veřejnosti s nařízeními které měly jejich aktivity jistým způsobem regulovat vřele souhlasila.

divokém potlachu, byl oheň na střeše. Přesto to všechno však tramping zůstal hnutím živým až do dnešních časů.

Ale co vlastně na trampingu tolik vadilo nacistům? Proč byl na stranách kuratorních tiskovin tak často odsuzován a vysmíván? Důvodů se najde hned několik. Už z předchozích řádků je zřejmé, že „v trampingu se, ač to zní snad příliš nadneseně, nejvíc projevila touha po svobodě a rovnosti. (...) Mohl existovat pouze ve společnosti nadanou velkou mírou svobod a stal se jejich měřítkem.“⁶⁵ A tady opět narazila kosa na kámen. Veškerá hnutí, která byla ve své podstatě svobodná a demokratická, musela na nacistické ideology pokoušející se veškeré lidské dění sešňěrovat železnou disciplínou a hierarchizovat společnost na základě teorií o rasové „nadřazenosti“ a „podřazenosti“, působit jako rudý prapor. Takovéto skupiny bylo nutno potlačit a zabránit šíření jejich myšlenek a názorů mezi „novou“ mládeží.

Ale samotná svobodomyšlnost trampingu nebyla tím jediným a zdaleka ani ne tím největším, co okupanty dráždilo. Jak už bylo řečeno, na začátku třicátých let vstoupila do osad a stanů politika. A vzhledem k tomu, že se valná většina trampů rekrutovala z relativně chudých poměrů, převládala zde orientace levicová, výjimkou nebyla ani úspěšná komunistická agitace. Spolu s tímto postojem šlo ruku v ruce i odmítání autoritativních fašistických režimů, ať už šlo o Španělsko, Německo nebo Itálii. Díky této skutečnosti a také nezměrné tramské touze po toulkách a dobrodružství byla napsána, podle mého názoru, jedna z nejzajímavějších kapitol tramské historie vůbec – mnozí z nich opouštěli milované české luhy a háje a odjížděli bojovat za své ideály do španělské občanské války, kde se stávali členy mezinárodních dobrovolnických brigád.

Těmito jednotkami postupně prošlo asi 50 000 mužů z 54 různých zemí. Čechů (tedy nikoli Čechoslováků) bylo téměř 900 a asi polovinu z nich tvořili právě trampové.⁶⁶ Českými dobrovolníky byly vytvořeny velmi

⁶⁵ KÁRNÍK Z.: České země v éře První republiky. Díl I. (1918-1929). Praha 2003, s. 548.

⁶⁶ MAREK J.: Příběhy starý battledressů. Cheb 2001, s. 7.

úspěšné jednotky, jako například kulometná rota Jana Žižky z Trocnova, či prapory „Masaryk“ a „Divisionario“, ale jejich hlavním úkolem bylo vedení guerilové války v týlu nepřítele. 400 z nich se už domů nikdy nevrátilo. Na důvody, které vedly mladé muže k odchodu z domova a účasti v občanské válce vzpomínal v roce 1986 starý „guerillero“ Alois Soběslavský: „Motivy dobrovolníků, kteří šli do Španělska byly různé. Protože jejich cestu organizovali především komunisté a jiné levicové strany, převládaly logicky motivy politické. (...) Nesmíme ... , zvláště u mladých českých dobrovolníků s trampským fundamentem, zapomínat ani na motivy další, protože Španělsko bylo vždy přitažlivou zemí, opředenou mnoha romantickými představami. Jako země staré evropské kultury znamenalo Španělsko Kryštofa Kolumba a jeho odvážné námořníky, kteří otevřeli cestu do nového světa. Mnohé přitahovalo malířství El Greca, Francisca Goyi, jiné Servantes a jeho don Quichote de la Mancha se švejkovským Sancho Panzou.

Španělsko znamenalo věčně slunnou modrou oblohu a teplé prosluněné písčité mořské pláže, teplé vánky, prosycené vůní dozrávajících pomerančů, smažených ryb a silného červeného vína. Kdo by se nechtěl podívat do Triany, kde hrají, zpívají a tančí nejhezčí cikánky na světě?

Kdo by si nechtěl zblízka poslechnout třesk kastanět a vidět španělské tanečnice. Někoho přitahovaly býčí zápasy, obdivovatelé stavitelského umění by zase rádi viděli perlu maurského stavitelství Pyrenejského poloostrova Lví dvůr v Granadě...“⁶⁷

Realita už pak byla samozřejmě trochu jiná a většinou se těmto naivně romantickým představám ani trochu nepodobala. Interbrigadisté byli po krátkém a většinou zcela nedostatečném výcviku (mnohdy dokonce pouze po stručné instruktáži ze strany sovětníka, nebo služebně starších partyzánů) vysíláni s několika málo zbraněmi a případně i výbušninou uskutečňovat diverzní akce. Skutečnost, že jednotky byly většinou v pravém slova smyslu mezinárodní spolu s absencí použitelné jazykové výbavy mnoha trampů, tyto úkoly samozřejmě ještě ztěžovala. Přesto si čeští interbrigadisté vysloužili

⁶⁷ Tamtéž, s. 8.

pověst spolehlivých a tvrdých bojovníků s vysokou vojenskou hodnotou. Po skončení konfliktu jich valná většina uprchla do Francie a ta část, která nepodlehla agitaci komunistických politrugů, se poté odebrala do Anglie, kde bojovala proti Hitlerovu Německu.

Je tedy jasné, že nad těmito skutečnostmi nemohli okupanté jenom tak mávnout rukou a ponechat vývoji trampingu volný průběh. K represím a šikaně ze strany příslušných úřadů by postačovala už samotná levicová orientace tohoto hnutí, ale ve chvíli, kdy se někteří trampové vydali do Španělska a zbytek komunity se ve své většině netajil s antipatiemi chovanými vůči generálu Frankovi a autoritativním režimům vůbec, bylo jasné, že s příchodem Němců bude bezstarostnému toulání se po lesích definitivně konec.

Do boje o „ozdravení“ české mládeže se samozřejmě s chutí sobě vlastní zapojilo také Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě s pomocí nám už dobře známých časopisů.

„.... přísná a vážná doba války zbavuje společnost nezdravých zjevů. (...) Bylo to například tak zvané trampovství s bizardní a zvrácenou oblibou v exotičnosti, která se tak cize vyjímalala v našem prostředí, hrubost smýšlení a projevu, které si našly tribunu v několika časopisech, označovaných jejich vydavateli za humor a satiru, sentimentalita a pokažený vkus písní, shon za originalitou, který byl výstředností a v umění došel až k naprosté nesrozumitelnosti pod pláštěm uměleckého experimentování a hledání, některé výstřednosti v obleku, které se po případě stávaly, i když jaksí výlučným, přece hromadnějším zjevem, a podobně.“⁶⁸ Píše v roce 1944 na stránkách Časopisu Zteč J. Žižka a shrnuje zde většinu námitek proti trampingu, jak byly Kuratoriem prezentovány.

Jako první v pořadí uvádí jakousi „bizardní a zvrácenou oblibu v exotičnosti“. Tím je s největší pravděpodobností míněn trampský obdiv chovaný k Americe v dobách „divokého západu“, navenek prezentovaný

⁶⁸ ŽIŽKA, J.: Útěk ze skutečnosti?. In: Zteč, roč. III, č. 2 (1944), s. 1.

skutečně výstředním oděvem obyvatel osad a jim podobných nadšenců, stejně jako specifické zvyklosti, symbolika i vlastní pojetí morálky.

„Na procházce lesem, někde za Závistí, nebo u Řevnic potkali jste často kluka nebo výrostka, oblečeného jako na divokém západě - a div že né i s manýrami, patřícími spíše do opuštěných pustin Arizony, než do sousedství Velké Prahy. Díky Bohu, že tato nemoc naší mládež, jak se zdá, už přešla a časem jistě přestanou naši chlapci závidět těmto divokým, nevzdělaným, drsným, často surovým a hrubým honákům hovězího dobytka jejich těžké, špatně placené a nebezpečné zaměstnání. Naši trampulíni si představovali ovšem vždycky život cowboyů jako úplnou romantiku. Je pravda, že cowboyové i gaučové jsou chlapci malební - cowboyové nosí na ochranu proti bodlinám arizonských kaktusů při jízdě na koni na kalhotách zvláštní ochranné pokrývky z dlouhovlnné kůže ovčí (chlupy navrch) - ale bylo trochu groteskní, když jednou před lety na mne vylezl takový 'cowboy' - ve skutečnosti patrně asi šestnáctiletý zámečnický učedník s takovými huňatými kachotami v Řevnicích a ještě - z hříbkového mlází!“⁶⁹ S tímto krátkým článkem Dr. Doc. Obenbergera, který svou ironií a nadhledem s největší pravděpodobností vykouzlí na tváři úsměv i příjemnou, nostalgickou vzpomínku na podoby her našeho dětství, zřejmě nelze nesouhlasit. Takto smířlivá a na první pohled v podstatě dobrosrdečná rétorika, jak jsme měli možnost poznat v kapitole věnující se „potápkům“, však ani zdaleka nebyla pravidlem. Na trampy se povětšinou útočilo mnohem ostřeji a po nějaké sentimentalitě zde nebylo ani stopy.

Už samotný obdiv k americké kultuře byl totiž shledáván jako důkaz zvráceného a dokonce snad i v jistém slova smyslu nebezpečného vkusu. „Části mládeže lichotilo, cítila-li se ... po ameríkánsku obhrublá nebo na způsob zlaté plutokratické mládeže po anglicku blaseovaná.“⁷⁰ Je tedy zřejmé, že v této souvislosti se neútočilo na stránkách kuratorních tiskovin pouze na

⁶⁹ OBENBERGER, Doc, Dr: O cowboyích a gaučích. In: Zteč, roč. III, č. 4 (1944), s. 3.

⁷⁰ ŽIŽKA J.: Generace v písni. In: Zteč, roč. II, č. 11 (1943), s. 4.

trampy, ale i na potápky, jakožto obdivovatele v každém směru „pokleslého“ jazzu. Amerika byla navíc prezentována coby domov neslýchané hlouposti a stupidity, jejíž přínos do pokladnice světové kultury byl v podstatě nulový. A nejenom to. Američtí snobové disponující značnými finančními částkami, měli být dokonce pleniteli evropského umění, které ve velkém skupovali ne pro obdiv k dílu samému, ale pouze pro pocit, že mají „něco výjimečného“, a přestože jej nedokázali ocenit jinak než z pohledu částky, na kterou bylo oceněno. Stejně tak špatně z pera kuratorních redaktorů vycházelo hodnocení amerického vztahu k divadlu, opeře, atd. Nejlépe tento postoj opět ilustruje časopis Zteč: „Česká mládež včerejška se ráda tak trochu shlížela v amerikanismu. Zejména to, čemu se říkalo ‘americká kultura’, bylo u nás před lety předmětem živého zájmu a napodobení. Nalezli se dokonce lidé, kteří nabubřele mluvili o ‘vysokém stupni kultury a civilizace’ ve Spojených státech a dokládali to všelijakými zmatenými údaji, newyorskou operou Metropolitan, grandiosními americkými filmy, nebo třeba washingtonskou síní výtvarných umění.

Dnešní válka odhalila tak mnohé slabiny na tehdejších modlách. Strhala nemilosrdně závoje tam, kde se dřívější agitace snažila maskovat prázdnotu a jalovost honosnými slovy“ Jako první měla být zasažena Metropolitní opera, kde v předválečných letech pěli výhradně Evropané a to výhradně evropské skladby. Když válka nadále znemožnila uplatňovat tuto praxi, nezbývalo než operu pro nedostatek kvalitních interpretů zavřít. Co se filmu týče, ten údajně mohl vykristalizovat do podoby pro árijského diváka snesitelné. „Avšak ... americký film“, pokračuje dále autor, „zabilo americké zkomercialisování. Ze všeho kolem filmu byl udělán nehorázný obchod, počínaje nejintimnějším soukromím filmových starů a končíc skandální reklamou na každý, sebenepovedenější filmový kýč. V dnešní době se film v Americe dostal výhradně do služeb štvavé židovsko-agitační politiky a ztratil i poslední špetku své filmové umělecké ceny.“ A výtvarné umění? „V dřívějších dobách plnil všemocný dolar přímo nestoudně umělecké sbírky evropských museí i soukromníků. Že ostatně ani k výtvarnictví nemá Amerika pražádný vnitřní

poměr, je vidět z toho, že téměř v žádné průměrné americké domácnosti středních vrstev nenajdete pověšený obraz nebo kresbu. Zdi amerických domácností jsou 'vyzdobeny' vesměs jenom barvotiskem nebo kolorovanou reklamní fotografií továrny na konzervy a to stačí americkému občánkovi docela (...) Americký 'přínos' světové kultuře se tedy omezil hlavně na bláznivý černošský jazz, 'plastické malby' (to jsou 'obrazy', slepované dohromady z různých předmětů), senzační a krvavou 'literaturu' a oblundné židovské sochy takového Isaaca Goldberga. Na víc, až snad na nepatrné výjimky, americký 'tvůrčí duch' nestačil.⁷¹

Zde se vlastně oklikou dostáváme zpět k problematice mezi potápky tolik oblíbeného jazzu a argumentům, které z něj měly udělat hudbu nehodnou „nové mládeže“. Ale o něm už bylo řečeno dost a dost. Pojd'me teď zpět k Žižkovu článku „Útěk ze skutečnosti?“, který jsem citoval výše.

Druhým bodem figurujícím v jeho „obžalobě“ trampingu je „...hrubost smýšlení a projevu, které si našly tribunu v několika časopisech“. Ponechme stranou programovou hrubost trampingu, kterážto je evidentně holým nesmyslem, a přidržme se oněch zmiňovaných časopisů. Těmi jsou míněny nejenom periodika typu Trampa, ale také všem dobře známé Rodokapsy, Rozruchy a jim podobné tiskoviny. Opojení mládeže literaturou tohoto typu bylo vysvětlováno nedostatkem dobrodružné četby, která by z uměleckého hlediska splňovala i ta nejpřísnější kritéria, přesto však zůstávala záživnou a samozřejmě i ideologicky nezávadnou. „... občas uvažuji se svými kamarády ... co se nám na těch mayovkách, buffallobilkách, tomsharkovkách a konečně i Rodokapsech líbilo. (...) A kdybychom byli dostali místo těch knížek, lákajících nás cizokrajnou krásou a neznámými kroji něco jiného, vyzvedující krátkými slovy a dobrodružně tyto ideály pravého mužství, nebyli bychom se sháněli po těchto sešitech, které nám naši rodiče i učitelé vyčítali. Ovšem nato dát naší touze něco hodnotnějšího a trvalejšího - nebo pod vlivem židovských obchodníků - nepřišel a nechtěl přijít nikdo. Až nedávno jsem se setkal ve vlaku se svým čtrnáctiletým bratránkem. ...v ruce držel jakýsi sešit. (...) „Co

⁷¹ PEIGER, F.: „Americká kultura“ bez masky. In: Zteč, roč. II, č. 15 (1943), s. 4.

to zase čteš?‘ ani se na mě nepodíval a nevrle mi ukázal titulní list a řekl ‚Nech mě když čtu a je to napínavé‘ V ruce držel sešit ‚Zákonníci ničí sovětské přísunové spoje‘ - 2. Sešit nové dobrodružné četby pro mládež.“⁷² Přes veškerou snahu Kuratoria však záliba mladé generace v cowbykách a indáncích nebyla zdaleka vykořeněna. Sám časopis Rodokaps, který se stal po válce věrným společníkem několika následujících pokolení, je toho nejlepším důkazem. A ani „nové dobrodružné četby pro mládež“ zřejmě nebylo ze strany bývalých šerifů popřáváno příliš sluchu.⁷³ Přeci jenom, pomalovaný Apach na válečné stezce, který střílí s obdivuhodnou rychlostí jeden šíp za druhým a ještě k tomu stačí výhružně mávat tomahawkem, je nepoměrně zajímavějším a romantičtějším objektem než německý zákopník.

Posledním pro nás použitelným bodem Žižkova článku je jakási „sentimentalita a pokažený vkus písní“. Jak tomu rozumět? Pro vysvětlení této krátké glosy může posloužit nám už dobře známý odpor Kuratoria ke všemu, co jen trošku připomíná Spojené státy a americký kontinent vůbec. Když přihlídneme k této skutečnosti, nikoho zřejmě nepřekvapí, že písně ve kterých se to jenom hemžilo sombrery a winchestrovkami byly shledávány jako zcela nevhodné pro „novou“ mládež, jejíž hudební vkus měl být postaven na zcela jiných základech.

Jako alternativa k trampským „songs“ i „jazzové nákaze“ měla posloužit především vážná hudba, přičemž zvláštní důraz byl kladen na dílo českého skladatele Bedřicha Smetany. Druhou variantou v boji s takzvanými nešvary „po američtinsky obhrublé“ i „zlaté plutokratické“ mládeže (tedy jak trampům tak potápkovským jazzmanům) se měla stát píseň lidová, která byla

⁷² SVOBODA, J.: Co hochy zajímalo. In: Zteč, roč. II, č. 3 (1943), s. 6.

⁷³ Produkci „nové dobrodružné četby“ se zabývalo dokonce samo Kuratorium. Prostřednictvím nakladatelství Orbis vydávalo v letech 1943-1944 překladovou řadu povídkových sešitů od německých spisovatelů a frontových reportérů Knihovna pro mládež. (JANÁČEK, P.: Literární brak – Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951. Brno 2004, s. 124) Na tento počín se také s největší pravděpodobností pokoušel své čtenáře upozornit autor výše citovaného článku.

programově podsouvána protektorátní mládeži především v rámci tzv. povinné služby mládeže (viz. kapitola Kuratorium), popřípadě písně zcela nové, s pokrokovými a burcujícími texty. Nezávadnost a všeobecná prospěšnost vážné hudby a lidové písně byla dle mínění kuratorních funkcionářů nasnadě, protože obě byly „svou vnitřní podstatou spojeny s nevyschlými zřídly oné síly, z nichž rostly arijské národy i jejich duchovní práce“⁷⁴

Ani v této oblasti se však Kuratorium do skončení války nemohlo prokázat hmatatelnými výsledky. Důvodů, které zapříčinily tento neúspěch, je možno uvést hned několik. Jak už bylo řečeno výše, jakkoli repertoár koncertních síní mnohé posluchače stále ještě okouzloval a povznášel, popularita vážné hudby již byla za svým zenitem. Bylo tomu tak snad proto, že se svým pojetím stále více vzdalovala běžnému posluchači, nebo lépe řečeno, že se běžný posluchač vzdaloval jí. Ve stále se zrychlujícím světě se průměrný mladý Čechoslovák více než kdy předtím domáhal hudby každodenní, všední hudby bez složitých melodických fines a obrátů. Když přihlédneme k tramské oblibě večerů trávených u táborového ohně, které byly bytostně spjaty se zpěvem a jednoduchým hudebním doprovodem, je nasnadě, proč si vážná hudba musela hledat své místo v šerifově srdci velice obtížně.

Naopak lidová píseň sice vynikala jednoduchostí, ale zase mohla stěžít ukojit tramskou touhu po romantice a dobrodružstvích v amerických pampách. Bylo by samozřejmě chybou domnívat se, že lidová píseň byla trampy zcela opomíjena, nebo zavržována. Vždyť i sám Bob Hurikán tvrdil, že „bojové písně našich předků jsou, v jisté obměně, bojovými písničkami dneška.“⁷⁵ Ale pravdou zůstává, že nemohla tramskou písničku nikdy plně nahradit.

Kuratorium však tyto skutečnosti nebralo na vědomí a tramská píseň byla v příslušných tiskovinách hojně napadána a všelijak ostouzena. „Jestliže se duch generací projevuje také v písni, je-li píseň měřítkem duševní úrovně generace, pak je - bohužel - nutno konstatovat, že naše mladá generace před

⁷⁴ Poslání kultury u mládeže. In: Zteč, roč. I, č. 1 (1942), s. 5.

⁷⁵ HURIKÁN, B.: Dějiny trampingu, Praha 1990, s. 201.

touto válkou byla patrně stížena těžkou chorobou a bylo nanejvýš na čase ji podrobit důkladné lékařské prohlídce, neboť je jisto, že t. zv. tramská píseň byla neklamným příznakem nemoci. Tato nemoc se neprojevovala ovšem jen v písni, ale také v oblékání, kroji, způsobu mluvy a podobně. (...) Odmítavé hlasy byly vzácné a zanikaly v hlasu jarmareční židokultury. Dnes se konečně může říct naplno a nahlas, že taková mládež byla směšná a že to byl žalostný omyl. Vraťme se však k naší písni. (...) Jak to, že generace mezi dvěma velikými válkami byla jakoby opita t. zv. tramskou písni? Na českých polích a v českých lukách a v české dědině, zněla hrozně falešně a její ubohá sentimentalita budila jen smutek nad tím, že v ní místo v odvaze a síle, našla česká mládež zalíbení. Nechutné bolestíinství a fňukalství těchto písní nedávalo mladé generaci dobré vysvědčení jezera a kaňony a kanoe a seňority byly jen útrpnost budícím útekem ze skutečnosti.⁷⁶

Tato tvrzení o „bolestíinství a fňukalství“ poněkud ztrácí na své průraznosti když si uvědomíme, že čeští interbrigadisté se ve Španělsku vrhali do útoku mnohdy s tramskou písni na rtech. Jak vzpomínal veterán španělské občanské války tramp Cody-Dlouhán: „Nikdy nezapomenu na Pedra (...) Ten když šlo do tuhého a o krk, tak obvykle začal hulákat co mu hrdlo stačilo:

Hej šup do nich námořníci hned
Z vás každý by zbled
Nevydrží u nás...

A to byste nevěřili, jak to působilo na ostatní. (...) Myslím, že jak se nám stýskalo po našich lesích a starých campech, tak že jsme do těch písniček dávali víc, než v nich vůbec bylo. Pedro padl a já si tak myslím, že tu jeho oblíbenou ‚hej šup do nich‘ si zpívají interbrigadisté, kteří to přežili, snad až někde v Americe...⁷⁷

⁷⁶ ŽIŽKA J.: Generace v písni. In: Zteč, roč. II, č. 11 (1943), s. 4.

⁷⁷ MAREK J.: Příběhy starý battledressů. Cheb 2001, s. 9.

A takových příkladů kdy trampská píseň navzdory tvrzení kuratorních redaktorů v pravém slova smyslu burcovala by se jistě našlo dost a dost.

I v tomto směru tedy vyšlo snažení Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě naprázdno. Trampská píseň žila dál a její vývoj nemohlo prakticky nic ohrozit. Stejně tak i samotný tramping nebyl nikdy zcela vymýcen a přestože ani v poválečných letech ho nečekaly zrovna lehké časy, přetrval až do dnešních dnů.

4. Dívky

4.1 Správná dívka

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě pochopitelně nezaměřovalo své výchovné působení výhradně na chlapce, ale objektem jeho zájmu se stala taktéž dívčí populace Protektorátu. Dle mínění kuratorních funkcionářů bylo nutné i dívky vést „duchovně do Říše“ a připravovat je na světlou budoucnost pod německým, tedy nejideálnějším možným státním zřízením

K tomuto účelu měl sloužit jednak časopis Zteč (i když jeho primární cíl byl přece jenom poněkud jiný, čemuž odpovídá i proporcionální struktura článků, které byly ve své většině zaměřeny spíše na chlapce), ale od roku 1943 především již zmiňovaný Dívčí svět, jehož cílovou skupinou se staly příslušnice něžnějšího pohlaví ve věku od 10 do 14-ti let.

Jak tady měla vypadat dívka v konečné fázi kuratorní výchovy, jaké měly být její hlavní přednosti a životní priority?

Oproti chlapcům je z pochopitelných důvodů proporcionálně potlačena odvahy a smysl pro čest jakožto základní stavební kameny plnohodnotného života v protektorátní, potažmo velkoněmecké společnosti, ve prospěch hodnot jiných. Na prvním místě zde stála poslušnost, skromnost, pracovitost (na níž byl kladen asi největší důraz), pořádkumilovnost a samozřejmě taktéž oddanost myšlenkám nacismu. Seznam dalších vlastností které měly řádnou protektorátní dívku zdobit, byl poté stejně tak košatý a nesplnitelný jako u jejich mužských protějšků. Kuratorní redaktoři opět apelují na smysl pro dochvilnost, informovanost, upozorňují na nebezpečí poslechu nevhodné muziky, čtení nevhodné literatury, brojí proti výstřednostem v odívání i slovním projevu, atd., atd. Tedy nic nového pod sluncem. Ostatně nechme k tomuto tématu promluvit časopis Dívčí svět, na jehož stránkách se u příležitosti vydání prvního čísla roku 1944 objevil seznam novoročních předsevzetí, které by měla přijmout za své každá „dívka k pohledání“:

„(...) Nestrpíme žádný nepořádek ve skříních a zásuvkách. A jestli se vám v uplynulém roce někdy přihodilo, že jedna punčocha zabloudila mezi klobouky, zatímco druhá z neznámých důvodů odpočívala v rodinném albu s fotografiemi, tak to tedy patří mezi hříchy mládí a letos se stane takový příběh téměř nemožným. Umíníme si, že v nastávajícím roce budeme dbát o pořádek co nejpřísněji!

(...) Všimly jste si již jak to mladé dívce sluší když je ochotná? (...) Úslužná dívka přenechá své místo starší paní, pomůže zvednout mladé mamince kočárek do vozu, úslužná dívka je nastávající dámou, která si nezadá, ani když pomůže mamince vymetat kamna.

Ozdob každý den dobrým skutkem (...) Je stále spousta lidí, kteří se vás důvěřivě ptají na tu či onu ulici, je stále spousta capartů, kteří bez rozmyšlení běží přes jízdni dráhu; přijde-li k vám sousedovic ratolest plačky s panenkou s utrženou hlavou, rukou a nohou, pokuste se to dát jí nějak dohromady. K dobrému skutku je vždy příležitost.

(...) Nebud'te náladové. Dnešní doba vyžaduje pevné nervy a veškerá sentimentalita čili ufňukanost je tatam. Naopak- bud'me podle možností p ř í v ě t i v é. Laskavost okrášlí každou, i méně hezkou tvář. Často si říkáme o jiné dívce: Co na ní je? Vůbec není hezká a přece ji má každý rád... Duševní laskavost a vroucnost ozáří i méně hezké oči a zpříjemní i méně hezkou tvář.

(...) Dvě dívky ... velmi živě debatují. Tak živě a hlasitě, že se kolemjdoucí dovědí, jaké že to bylo včera 'bááječnéé a fajjn! Byla strašnáá legrace a děsně se nasmály a byla prima psina, věř mi holka...' Tedy tyhle výrazy si odvykněte, jsou ošklivé a nechutné. Slušná dívka nevykřikuje své soukromé záležitosti ani po ulici, ani v tramvaji. Nechceme z vás mít nějaké zakřiknuté puťky, ale takové hlasité žvanění zní vyzývavě.

(...) (dívka – poznámka autora) si smluvila schůzku na třetí hodinu a přišla samozřejmě o půl čtvrté. Přišla bezvadně naondulovaná, nalíčená a pečlivě upravená a vůbec se tváří vítězoslavně. Nevidí, že se její partner tetelí zimou a nudou, že tajně hubuje a je mimochodem otráven. (...) Dívky, bud'te přesné a nejen, jedná-li se o schůzku.

(...) Dodržíte-li v novém roce všechna tato předsevzetí, bude z vás hotový anděl. (...) Tím automaticky postoupíte do řad 'dívek k pohledání'.⁷⁸

Z této ukázky by možná mohl vzniknout dojem, že řádné protektorátní dívce stačilo být pouze milá, ochotná a dochvilná, aby se stala plnohodnotnou členkou společnosti. To by samozřejmě byla chyba. Jak jsem již napsal výše, kuratorní funkcionáři kladli důraz i na jiné hodnoty které jí měly být vlastní.

„(...) Co tu (v Kuratoriu – pozn. PN) čekáme od děvčat, stejně jako od chlapců? Zájem o dnešní světové dění, víru v hodnoty a úctu k sobě, jako členkám národní pospolitosti. »Politika« prý není pro děvčata. My ale neprovozujeme ani s chlapci něco takového, co se dá nazvat »politikou«, jak se jí dříve rozumělo. Učíme mládež lásce k českému národu a Evropě, ukazujeme jí moderní cestu k dokonalému člověku, který neslouží jen sobě, ale celku.

Právě i naše děvčata, stejně jako chlapci, se musí dovědět o novém způsobu života. Národ, v němž by nebylo uvědomělých žen, nemůže mít šťastné budoucnosti.

(...) Jistě výchovná metoda je u chlapců a děvčat rozdílná. Ale cíl výchovy je jeden, nedílný a věčný. Není jiná víra v budoucnost pro chlapce a jiná pro děvčata. Jak by vypadal národ, jenž roste z české mládeže, sdružené dnes v čestné službě, kdyby věrnost a láska k národu a Říši byly vlastní jen mužům a ženy dovedly jednou dcerkám poradit nejvýš při ručních pracích?

(...) Stát přesvědčením a prací proti společným nepřítelům, je úkolem žen jako mužů.

(...) Ženě je dán v národní pospolitosti úkol stříci spořádanost života. Tato odvěká spořádanost ... představuje naši nesmírnou duchovní převahu a sílu.

(...) Nemluvíme ve službě dívek fráze o uvolnění žen z »otroctví předsudků« atd. Ženské zájmy nezastupují poslankyně a vědátorky jako dříve. Zato se ale nikdo neodváží na ženu pohledět jako na vítanou lacinou náhradu nevolnických pracovních sil ...

⁷⁸ STRÁNECKÁ, E.: Dívka k pohledání. In.: Dívčí svět, roč II, č. 1 (1944), s. 5

(...) Žena se stala i pracovním kamarádem. Stala se jako muž dobyvatelkou nové doby. Stala se zde přitom znovu více ženou.“⁷⁹

Netřeba dodávat, že k tomuto programu drtivá většina protektorátních dívek zaujala stejný postoj jako chlapi, totiž že jim byl spíše pro smích. To ovšem neznamena, že Kuratorium složilo ruce do klína a nepokusilo se tuto pro něj poněkud zoufalou situaci zvrátit ve svůj prospěch. Proto se staly i dívky, které se nějakým výrazným způsobem odlišovaly od tohoto do značné míry iluzorního ideálu uvědomělé budovatelky „nové Evropy“, terčem nejrůznějších útoků, ať už na stránkách Zteče, nebo Dívčího světa.

Je možné říci, že zde opět vznikly jisté stereotypy, vůči kterým se přispěvatelé kuratorních tiskovin vymezovali a na nichž se snažili dokázat správnost svého počínání. Tentokrát se však téměř vůbec neseťkáme s trampkami. Ty možná překvapivě nechávaly kuratorní redaktory poměrně chladné a články tepající různé Mary či Rosity jsou spíše výjimkou. Jako příklad hodný odsouzení se uplatnily spíše dívčí protějšky potápků. Ale jak ostatně ještě uvidíme, ani s vymezením se vůči nim to nebylo tak snadné a jednoznačné, jak jsme tomu byli zvyklí u chlapců.

⁷⁹ PIPOTA, J.: Mládež je jedna. In.: Dívčí svět, roč II, č. 3 (1944), s. 3

4.2 Bedly a ty další

Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že fascinace novými rytmy nebyla a vlastně ani nemohla být doménou pouze mužské populace protektorátu, ale černá muzika učarovala ve stejné míře taktéž dívkám. Tyto však nebyly označovány jako potápky, jak by se možná zdálo vyplývat z logiky věci. Zatímco v kuratorních tiskovinách se o nich nejčastěji hovoří jako o „kristýnách“, samotní potápkové si vystačili s termínem „bedly“.⁸⁰

A stejně jako jejich mužské protějšky, ani ony nemohly uniknout pozornosti Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. To při pokusu o jakousi jejich stigmatizaci zvolilo i podobnou taktiku. Tyto dívky byly presentovány jakožto rozmazlené, líné, hloupé, fintivé, hysterické, v jistém slova smyslu vypočítavé a práce se štítící exhibicionistky, o čemž se snažilo přesvědčit čtenáře Zteče a Dívčího světa množství více či méně agresivně stylizovaných článků (u chlapců ve věku od 10 do 14 let, tedy cílové skupiny časopisu Správný kluk, se zájem o děvčata ještě nepředpokládal a tudíž se v něm žádné slohové útvary na toto téma nevyskytovaly).

Velmi častou formou zesměšňování a ironizace této skupiny se staly články psané formou jakési fejtonisticky laděné reportáže či postřehů redaktorek.

„Ale drahoušku, máš nádherný odstín laku na nehty! Tiptop, říkám ti, ten perleťový nádech. Skutečně bašta!“ „Miláčku nepřeháněj. Ostatně, upřímně, snažila jsem se dostat tvůj fialový, s tou černou spodní jiskrou, ale k tomu se nehodil opět můj odstín pudru, chápeš?“ „Zajisté drahá: a co říkáš mým novým pavučinkám? Překrásné, není-liž pravda? Stála jsem na ně sice frontu, ale uznáš, na čase mi nezáleží...““ Líčí autorka svůj zážitek z návštěvy

⁸⁰ Slovo bedla se s největší pravděpodobností nevztahovalo výhradně na tanečnice swingu, ale sloužilo jakožto označení každé dívky přiměřeného věku a vzhledu. Dle mého názoru tedy šlo o pojem shodný s dnešní kočkou. Pravdou ovšem zůstává, že kuratorní redaktori přisoudili tomuto výrazu úlohu jednoho z atributů pokleslé mluvy „zlaté plutokratické mládeže“, takže se bezpochyby muselo jednat o záležitost moderní a frekventovanou

kavárny a po několika větách, ve kterých vyjadřuje své překvapení a pohoršení nad takovýmto rozhovorem, pouští se do samotného popisu oněch dvou rozmlouvajících dívek: „Sedělo to u stolu a chovalo se to ‚hrozně vznešeně‘, takže to musilo samozřejmě mít nohu přes nohu, loket ne stole a cigaretu ve špičce v druhé ruce. (Tou musíte pohazovat a mávat nebezpečně kolem sebe: to se žádá.) Vlasy jsou obyčejně rozčuchány („ale ty máš dnes interesantní hlavičku...“), hlavně do čela (účinný démonický pohled). Nu a doporučuje se nějaká ta ‚stříbrná liška‘, náležitě přehozena, nebo ‚štulc‘ z ohonů. Vůbec rekvizity z kožešiny dělají rozkošný přítulný dojem. A někdy také hřejí. Nu a o tom laku mluvit nebudu... On má být stejný odstín na namalované puse a na nehtech. A když mě surrealistické žertíky v podobě fialových rtů s černou jiskrou nějak - tak - nu já nevím, ale mě je zkrátka 21 let a jim bylo 16, tak to bude asi tím. Téměř bych vlastně mohla říci: Ach za mých mladých...ale ne: vždyť ta hrstka hloupých žabců, to jsou jen efektní dozvuky proslulých ‚kristýn‘“ Jediným správným řešením které povede k urychlené nápravě, zdá se autorce být výprask udělený s náležitou razancí nějakým uvědomělým občanem: „Ale on se ten tatínek s rákoskou, nebo ten rozumný člověk brzy najde: možná že už se našel, protože kavárny, dříve tak proslulé svými mladistvými návštěvníky se rychle a jistě vyprazdňují.“⁸¹

Stejně tak jako u chlapců, se tedy i zde setkáváme s kritikou způsobu oblékání a celkového vzhledu. Zatímco atributem potápky se ve sledovaných časopisech staly delší vlasy, klobouk s vysokou hlavou a nezbytná cigareta, u dívek tuto úlohu v jistém slova smyslu plnilo výrazné líčení⁸², jdoucí skoro vždy ruku v ruce s nejrůznějšími módními doplňky v podobě drahých

⁸¹ Elegantní především. In: Zteč, roč. I, č. 6 (1943), s. 8.

⁸² Bohužel se mi na základě studia pramenů a sekundární literatury dosud nepodařilo zjistit, zda je možno výrazné líčení a rudé nehty skutečně považovat za atribut bedel, nebo zda se v tomto případě jednalo pouze o účelový tah Kuratoria, který je měl v jistém slova smyslu stigmatizovat. Přehnaně vyzývavé líčení bylo totiž tehdy (a do určité míry i dnes) považováno za znak jakési necudnosti a lehkých mravů, tedy vlastností, ze kterých by asi žádná dívka nechtěla být obviňována.

kožešin, speciálně pak stříbrnou liškou. Je nasnadě, že zatímco viržínko a na svou dobu neobvyklý účes jsou věci veskrze snadno dostupné pro všechny vrstvy populace, přepych v podobě stříbrné lišky si za protektorátu (a v podstatě i kdykoli jindy) mohla dovolit asi jen málokterá žena. Z toho také plyne, že „bedly“ byly v mnohem větší míře nežli potápkové presentovány jakožto příslušnice zvykané mládeže horních deseti tisíc, přestože skutečnost byla tomuto obrazu na hony vzdálena. To samozřejmě musela vědět i valná většina dívek-čtenářek. Vždyť i mezi samotnými potápkami, téměř bez výjimky navštěvujícími nikoli přepychové kavárny či prostorné sály osvětlené křišťálovými lustry, ale zcela obyčejné tančírny, by se nějaký bohatý továrník hledal asi jen s nemalými obtížemi. Absence drahých kožešin tedy nikomu z těch, jejichž pozornosti byly konfekční kreace dívek určeny, ani v nejmenším nevadila.

Faktem zůstává, že zatímco potápka se díky svému nekonvenčnímu úboru lišil od „správného kluka“ na první pohled, v dívčí populaci nebyly rozdíly mezi „bedlami“ a zbytkem mládeže zdaleka tak markantní. Jak již bylo řečeno výše, stříbrnou liškou se mohla honosit málokterá žena a nějaký jiný výrazný atribut, kterým by se tanečnice swingu jednoznačně odlišily od zbytku populace, v podstatě neexistoval (pokud nebereme v úvahu ono problematické líčení). Snad jenom že jejich oděv byl o něco kratší a odvážnější.⁸³

Je ale třeba říci, že potápkové měli svou cestu za odlišností do určité míry ulehčenu a to díky jisté uniformitě protektorátní pánské módy. Tam se stal téměř univerzálním ošacením pro společenské záležitosti i povolání tmavý oblek s dvouřadým sakem zapínajícím se na dva, či v případě obleku jednořadového na tři knoflíky, s kalhotami přiměřené šířky a délky.⁸⁴ Potom stačilo několik málo úprav, třeba v podobě křiklavých ponožek a zkrácených nohavic, a z řádného mladíka se rázem stalo opovržení hodné individuum.

⁸³ HLAVÁČKOVÁ, K.: Česká móda 1940/1970 – Zrcadlo doby. Praha 2000, s. 20

⁸⁴ Tamtéž

U dívek byla situace o něco složitější. Ženská móda byla vždy mnohem nápaditější a pestřejší než pánská a takovou zůstávala i za protektorátu. Přestože by se mohlo zdát, že za všeobecného nedostatku látek se obsah šatníku dam nebude příliš obměňovat, není to tak docela pravda. Za protektorátu se nebyvalou měrou rozmohlo přešívání starých šatů na nové. To samo o sobě sice nebyla žádná převratná novinka, protože se tak hojně dělo už dávno před válkou, ale zatímco dříve bylo nošení podomácku přešitých šatů jakýmsi společenským faux-paux, nyní v době nedostatku textilií se na tuto výpomoc přestalo pohlížet skrze prsty. Díky tomu ženskému šatníku rozhodně nehrozil úpadek do stereotypu a vymezení se vůči většinové populaci bylo za předpokladu, že se daná dívka nechtěla nějakým extrémním výstřelkem zcela znemožnit, proveditelné, ale ve srovnání s jejich mužskými protějšky poměrně komplikované. Potápkové navíc poměrně snadno našli inspiraci v amerických zooties a francouzských zazou, zatímco nějaká výrazně odlišná kreace dostupná většině dívčí populace k nám přes oceán nedorazila.

V tom, proč na oděvu „bedel“ nebylo ve své podstatě nic nekonvenčního a provokujícího, sehrál dle mého názoru roli ještě jeden faktor, možná závažnější než ty, které jsem doposud uvedl. Vzhledem k tomu, že se pohybujeme v první polovině čtyřicátých let, je totiž nutno počítat ještě se stále výrazně maskulinní společností. To si myslím zasluhuje alespoň stručné zastavení.

Tzv. první vlna feminismu, která podle obecně přijímané periodizace ženského hnutí probíhala od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930,⁸⁵ již byla skončena. Její představitelky volaly po přiznání základních práv jako bylo právo volit, právo na majetek, a právo na vzdělání, kterýchžto cílů bylo do roku 1930 ve většině evropských zemí v zásadě dosaženo.⁸⁶

⁸⁵ VALDROVÁ, J. a kol.: abc feminismu. Brno 2004, s. 169

⁸⁶ Samozřejmě se našly také výjimky. Například ve Francii bylo volební právo ženám přiznáno až v roce 1945, v jednom švýcarském kantonu musel ještě v roce 1985 v této otázce zasahovat ústřední parlament. (VALDROVÁ, J. a kol.: abc

Přispělo k tomu i to, že po první světové válce mohly ženy dokázat své schopnosti, když se v době všeobecného nedostatku mužů úspěšně zhostily jim dříve zapovězených povolání. Tyto nezpochybnitelné úspěchy na poli emancipace neměly samozřejmě za následek okamžité ukončení činnosti sufražetek. Ukázalo se totiž, že je ještě třeba zajistit prosazení teoreticky přiznaných práv do praktického života. Jak známo, každá velká změna chce svůj čas, aby byla společností postupně absorbována a akceptována. Zpočátku mnozí a mnohé stále ještě pohlíželi na ženské snažení o rovnoprávné, aktivní zapojení do veřejného života s despektem a ironickými úsměšky a neuvědomovali si plně dopad nedávných událostí. Jak ale napsal Rudolf Helfer ve svém článku „Revoluce žen“, který vyšel roku 1930 v Pokrokovém obzoru: „(...) Revoluce se rodí z malých počátků. Volání těchto průkopnic není ještě všeobecné. Ohromná většina žen ještě nedomyslila revoluci, která jim vtiskla do rukou mocnou zbraň – hlasovací lístek. (...) Velkým politickým útvarům by rozhodně nebylo lhostejno, jakým směrem se běže myšlenkový kvas poloviny voličstva. Každý odpovědný politik si velmi dobře rozmyslí, zda-li jest možno ignorovat hnutí, pro něž nesporně hraje čas. To co se dnes zdá revoluční, bude za několik desítek let tak samozřejmé, jako všeobecné tajné hlasovací právo.“⁸⁷ Není na škodu znovu připomenout, že

feminismu. Brno 2004, s. 175) Konkrétně v našich zemích se mohly ženy účastnit voleb do obecních zastupitelstev od 31.1.1919, kdy národní shromáždění přijalo nový volební řád do obcí (ČAPKA, F.: Dějiny zemí koruny české v datech. Praha 1999, s. 628) a voleb parlamentních od 29.2.1920, kteréžto právo jim bylo zaručeno novou ústavou (ČAPKA, F.: Dějiny zemí koruny české v datech. Praha 1999, s. 636), první řádné vysokoškolské studentky se objevily roku 1897 na pražské filozofické fakultě a v září 1900 bylo ženám na základě ministerského nařízení povoleno rovněž lékařské a farmaceutické studium. (LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999, s. 263)

⁸⁷ BUREŠOVÁ, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001, s. 294

tento článek vyšel roku 1930, tedy plných deset let poté, co bylo ženám přiznáno volební právo.

Jak ale společnost tyto zajisté dalekosáhlé změny pomalu absorbovala, došlo logicky k jistému útlumu emancipační aktivity. Mnohé ženy totiž nabyly přesvědčení, že jejich cílů bylo v podstatě dosaženo a nadále tedy není třeba se nějak výrazně angažovat. Krize a nástup fašismu pak navíc přiměly většinu zbylých sufražetek věnovat se jiným společenským otázkám.

Přestože tedy v našich zemích od počátku dvacátého století i po roce 1930 stále více a více přibývalo vzdělaných žen, ať už se jednalo o právničky, lékařky či vědkyně různých oborů a přestože ženy dokázaly že jsou se schopny na pracovním trhu v mnohých oborech s úspěchem zhostit role mužů a aktivně se podílely na veřejném životě, přesto všechno byl v československých domácnostech stále ještě cítit jistý patriarchální tradicionalismus vycházející z přesvědčení, že pravé štěstí ženy spočívá v péči o děti a manžela. Jednalo se tedy stále ještě o stav, který byl dnešní unifikaci pohlaví na hony vzdálen.

Je tedy velmi pravděpodobné, že zatímco chlapcům byly návštěvy nejrůznějších lokálů a případné módní výstřelky do jisté míry tolerovány, většina otců velmi nerada viděla, když se jejich dcera bavila v té které tančírně. Dost na tom, že se po večerech toulala se skupinkou podivných individuí, natož pak aby se ještě oblékala do nějakého výstředního kostýmu. To by byl zřejmě s výpravami tohoto typu konec.

Navíc i v případě nevole rodičů se dají barevné ponožky poměrně dobře skrýt pod kalhotami a v prvním průjezdu se ohrnutím nohavic a zapálením cigarety stát potápkou, při pohledu na nějž dívčí srdce měknou. Se skrýváním nějakých módních výstřelků by to asi bylo u příslušnic něžnějšího pohlaví o něco složitější.

Sečteno a podtrženo, myslím, že je nasnadě, proč se o garderobě a vlastně i celkovém vzhledu bedel mluví na stránkách kuratorních tiskovin buď poněkud mlhavě či jako o módních extravagancích zhýralých milionářských dcerušek reprezentovaných stříbrnou liškou nebo „surrealistickými žertíky

v podobě fialových rtů s černou jiskrou“, kterýžto obraz v žádném případě neodpovídal skutečnosti. Žádný výrazný atribut, ke kterému by mohli kuratorní redaktoři obrátit svou pozornost, totiž vlastně ani neexistoval.

A to je právě onen kámen úrazu. Z absence nějakého výrazného atributu totiž mimo jiné plyne, že je mnohdy obtížné určit, zda se daný článek vztahuje přímo na bedly, nebo je třeba ho chápat jako výtku dívčí populaci celkově. Když se totiž kuratorní redaktoři rozhodli vzít na paškál nějaký chlapecký nešvar, bylo ve většině případů hned jasné, kdo měli být jeho nositelé. Pokud se autor zmiňoval o coltu a sombrérech, jednalo se o trampy, podivné individuum s dlouhými vlasy nemohl být nikdo jiný než potápka. Tyto dva přímé protiklady iluzorního „správného kluka“ posloužily jako univerzální zosobnění v podstatě veškerých negativních vlastností.

U dívek je situace poněkud složitější. Pokud se v článku vyskytuje přehoz ze stříbrné lišky, rozmazlená dáma s cigaretovou špičkou a výrazným líčením, není nad čím váhat. Ale může být jako bedla označena dívka, která přijde na schůzku s perfektně naondulovanou hlavou, ale o půl hodiny později, nebo dívka která v tramvaji vykřikuje že se včera měla „bááječně a fajjn“ a že „byla přima psina“? (viz. článek Dívka k pohledání) Jistě, když na stránkách příslušných časopisů nějaká bedla promluví, vyjadřuje se stejným způsobem. Je ale možno do této skupiny zařadit dívku jenom proto, že používá svého času moderní slang? Nehrozí pak nebezpečí, že v případě chybné interpretace bude konečný obraz tanečnice swingu až příliš odlišný od toho, jaký měli na mysli kuratorní redaktoři? Snažil jsem se proto být v tomto směru pokud možno opatrný a nevynášet příliš rychlé soudy.

Co ale měly všechny ženy bez ohledu na věk či politickou orientaci stejně tehdy jako i dnes společné, to byla snaha líbit se. Díky praxi domácího přešívání mohly být šaty poměrně rychle přizpůsobovány módním trendům, i za války si paní a dívky nechávaly dělat trvalou, ani kouzla s pudrem a stínidly se nestaly zapomenutým uměním. Ale i toto snažení bylo Kuratoriem

chápano jako projev nezdravého individualismu, pro který v nové době nemělo být místo.⁸⁸

Prostředkem, který by mladé dívky odvedl od starostí nad vhodnou večerní toaletou, efektním nalíčením či shánění hedvábných punčoch, nemusel být nutně výprask, jak navrhovala autorka článku „Elegantní především“, který cituji výše. Jeho vhodným ekvivalentem se z hlediska převýchovy kuratorním redaktorům jevila taktéž práce. Ta byla ostatně často presentována jakožto zázračný lék na veškeré neduhy, které, alespoň dle mínění kuratoria, sužovaly českou mládež. V časopisu *Dívčí svět* pak slovo práce plnilo roli téměř magického zaklínadla a s trochou nadsázky lze říci, že výchovný článek ve kterém by se nevyskytovalo, je téměř raritou.

Výjimkou se nestalo ani pohádkově laděné vyprávění „Zázrak s Alenkou“: „(...) Byla jednou jedna dívenka, Alenka jí říkali. Jedináček, rozmazlená, ufnukaná. Když chodila do čtvrté třídy, našla kdesi v zásuvce barvičku a celá

⁸⁸ Ostatně krása se dle mínění přispěvatelů a přispěvatelek kuratorních tiskovin neměla měřit vkusným nalíčením či elegantně střiženými šaty, ale něčím zcela jiným: „Až budeš jednou sebekrásněji upravená a sama na sebe se zálibně podíváš do lesklé plochy zrcadla, v rozmarné náladě k tobě přistoupím a zeptám se tě, je-li tvůj obličej dokonalý. Nebude mne zajímat, máš-li obličej jíněný růžovým nebo snědým popraškem pudru. Nevšimnu si rudého karmínu na tvých přirozeně růžových rtech a nebude mi vadit, máš-li své obočí prodloužené černým nebo hnědým líčidlem. (...) To vše pro mne na tvém obličejí není a nedám se tím zmásti. Chceš vidět, je-li tvůj obličej dokonalý? Dovol mým rukám, aby si tvůj obličej změřily. (...) Délka celého obličejí se musí rovnat trojnásobné délce tvého nosu. Oči, které teď tak udiveně rozvíráš, mají být od sebe vzdáleny na jednu délku oka. Máš dolní a horní ret stejně široký? Mne neošidíš a teprve, až bude tvé obočí souměrné a bude sledovat přirozenou linii čelních kostí, teprve se mi zalíbí. A to ještě musí začínat nad vnitřním koutkem oka. Od dolního víčka k hornímu je stejně daleko jako od horního k obočí. A protože již znáš délku svého nosu, lehce si spočítáš, zda šířka tvého obličejí se rovná dvojnásobku tohoto čísla. ... prozradím ti ještě svoje jméno. Jsem Estetika.“ (Z *dívčího světa*. In.: *Zteč*, roč IV, č. 2 (1945), s. 6)

se v obličejí zmalovala. A tak to dělala od té doby stále. Drápky měla rudé jako od krve, místo očí tmavou čárku a přelivy střídala stejně rychle jako hedvábné pavučinky.

(...) Alenka vyrostla ze školních šatečeků a chodila do kanceláře. Psala na stroji. Dlouhé nehty jí překážely, ale přesto si je nezastrihla. Taková hloupá parádnice to byla.

Najednou ale přišlo od úřadu psaní a než uplynulo 14 dní, málokdo Alenku poznal. (...) Víte co z ní udělali? Průvodčí na elektrice!

(...) Alenka byla rozmazlená, ale nebyla hloupá. Všimla si žen, jež jezdily denně její tramvají do práce. Žádná z nich nebyla namalovaná, nehty měly bez laku a obočí přirozené. A také jim to slušelo. A tu se stala s Alenkou zázračná změna. Poznenáhlu se z ní stávala rozumná dívka. Nejprve si ostříhala rudé drápky, pak zanevřela na barvičky, vlasy si pěkně přirozeně učesala, nasadila příjemný výraz a začala prodávat a štípat jízdenky. Proměňovala se několik neděl, jako ošklivá kukla se mění v krásného motýla. A potom z ní byla docela milá dívka, chápající své nasazení jako válečnou nutnost. Alenka byla spokojená sama se sebou a my s Alenkou. Práce z ní udělala řádnou dívku.⁸⁹

Ačkoli naivita a hloupost z tohoto článku přímo čiší, je třeba mít na paměti, že časopis *Dívčí svět*, ze kterého je tato ukázka citována, byl primárně určen dívkám ve věku od 10 do 14 let.

Ve Zteči bychom takto stylizovaný útvar hledali marně. Daleko typičtějším je pro tento časopis článek „Děvčata novou cestou!“. „(...) Naše dívky přestaly snít o vybájeném životě filmových hvězd v Hollywoodu a zařazují se s chutí a bez předsudků do práce, která jest hlavním příkazem dnešní doby. Dnes, více než kdy jindy si uvědomujeme, kde je naše místo. Jdeme vpřed novou cestou, sjednoceny společnou vůlí zvítězit.

Dívky opouštějící školu nestojí již bezradně se založenýma rukama, ale chápou se možností, které jim nová doba poskytuje. Zařazují se do průmyslu válečně důležitého, nastupují na místa mužů, kteří zaujali místa svých

⁸⁹ Zázrak s Alenkou. In.: *Dívčí svět*, roč II, č. 14 (1944), s. 2

německých kamarádů, kteří obětují své životy na frontě za lepší zítřek celé Evropy.

Česká mládež hrdě a bez bázně hledí budoucnosti vstříc, staví se po bok německých kamarádů a bojuje ze všech sil za novou lepší budoucnost. Musí se stát jednotnou složkou našeho národa.

Jsme-li jednotni, jsme i silni a kde je síla, tam je i moc.“⁹⁰

Ačkoli je stylizace obou článků diametrálně odlišná, smysl zůstal ve své podstatě totožný – z rozmazlených slečen, které sní o Hollywoodu a spíše nežli prospěch celku je zajímavá otázka zda si budou schopny najít bohatého manžela, se v nové době stávají uvědomělé, mentálně vyspělé ženy, které „si uvědomují, kde je jejich místo“. A to vše díky pracovnímu nasazení.

Tématu „protektorátní mládež a práce“, se však budeme podrobně věnovat až v následující kapitole. Pojdme se teď ještě alespoň na chvíli vrátit problematice odívání. Oblečení má být totiž nejenom vkusné a nepříliš nápadné, ale také účelné. To platí nejenom pro případ plesové sezóny, sportu, či pracovní činnosti, ale třeba i pro návštěvu hokejového utkání.

„ (...) Asi po druhé třetině, zrovna po zahoukání sirény, přihnala se slečna. Hezky kolorovaná, v krátkém kožíšku, s velkým rukávnickem ze stříbrné lišky, ve skládané sukénce a v kloboučku. Ono se řekne ‚v kloboučku‘. Klobouk byl výtvar přední pražské módistky: Fantasie z peří. Z toho peří vykukoval ptáček, který toužebně rozpínal svá křídla do šířky asi 15 cm a do výše rovněž 15 cm. Od té doby se můj pohled poněkud skreslil. (...) Slečna byla zuřivá fanyнка. Hlavička s péřovou kreací jí poletovala sem a tam, jak hockeyisté jezdili, a každou chvíli doprovázel neposedný péřový ptáček hlavu někoho jiného na ledě. (...) Byl to sice překrásný exemplář do klece, ale nikoliv na sport. Nejen že se na sport nehodí, také je směšný zrovna tak, jako rukávnick ze stříbrné lišky. (...) Prosím vás, na sport buďte vždycky oblečeny sportovně. Raději si odpusťte nějakou tu originální módní novinku. Ale hlavně, aby jste

⁹⁰ Děvčata, novou cestou!. In.: Zteč, roč II, č. 10 (1943), s. 4

byly v teple. Dnešní doba potřebuje zdravé lidi. Jak může být zdravý někdo, kdo má punčochy, o jejichž existenci mluví pouze šev a omrzlá lýtka?“⁹¹

Tedy žádné výstřední kreace, snažit se svým zjevem neobtěžovat okolí a hlavně nebudit pozornost. Mohlo by se zdát, že správným řešením jak se vyhnout nepříjemným omrzlinám holých lýtek, budou dlouhé kalhoty. Ale není tomu tak. Kuratorní redaktori shledávali tuto část oděvu pro dívky jako nevhodnou (pokud by sukně samozřejmě nepřekážela v práci). Proto se jim také nelíbilo „... že se měrou nebyvalou rozmohla u dívek kalhotová móda. Podtrhujeme slovo móda, neboť dívce, která pomáhá k vítězství naší Říši na místě mužů (...) nelze nikterak tuto část oděvu, která je nezbytně k její práci nutná, vyčítat. Ale mladé dívky, které dosud nic nedělají, nebo tráví venku svou dovolenou, si potrpí na kalhoty tak, že některá města, hlavně s pověstí letovisek, jsou jimi zaplavena. A od těch dívek se nakazily domácí paničky a děvčata a tak celá obec nebo město chodí v kalhotech. A to prosím nejen na hřiště, nebo k vodě, ale do města, na nákupy a dokonce i do kostela... Tedy děvčata: Na takové plýtvání látkou, z které by třeba dítě mohlo mít kabátek, není za první dnes doba a za druhé, chcete-li se vyrovnat mužům, pak to nedocílíte tím, že si navléknete kalhoty. Každý pravý muž pracuje a vyrovnat se mu můžete zas jenom prací.“⁹²

Je ale třeba mít na paměti, že kalhoty, nebo lépe řečeno kalhotové sukně, se v šatníku obyvatelek starého kontinentu objevují až v devadesátých letech devatenáctého století a to ve Francii.⁹³ V našich zemích se tato součást oděvu

⁹¹ O moderním kloboučku. In: Zteč, roč. II, č. 2 (1943), s. 9.

⁹² Naší mládeži se nelíbí In: Zteč, roč. II, č. 12 (1943), s. 2.

⁹³ Tato nová móda se samozřejmě z počátku setkala s poměrně ostrým odsouzením. V samotné Francii se jejich nošení rozšířilo do té míry, že francouzský ministr vydal 27.října 1892 upozornění všem prefekturám, že „nošení mužského oblečení ženami je dovoleno jen v případě jízdy na velocipedu...“ (LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999, s. 148), kteréžto nařízení bylo všemi zúčastněnými stranami úspěšně ignorováno.

začala nesměle prosazovat až počátkem dvacátého století a to výhradně jako součást sportovního úboru.⁹⁴

Z toho je zřejmé, že se nejednalo o záležitost zcela novou. U většiny populace však dosud převažoval názor, že kalhoty jsou záležitostí mužskou a žena či dívka oblékající tuto součást oděvu mimo chvíle sportovního vyžití, byla stále ještě považována za poněkud extravagantní.

Ostatně kuratorní redaktoři neomezovali své rozhořčení nad nekritickým napodobování mužské populace výhradně na způsob oblékání. Na paškál si brali i jiné záliby, které byly dle jejich soudu pro mladou dívku zcela nevhodné.

„Zdá se, jako by už doba sama překonala mínění, že rovnoprávnost ženy může a má jít tak daleko, že by se nakonec dalo říct, co muž, to žena. Její místo je především v rodině, nebo alespoň tam, kde rodině slouží. Vskutku je nám milejší děvče, které z vlastní záliby vypomůže mamince v kuchyni a při úklidu, povozí kočárek s malým dítětem a pohlídá nedospělé sourozence, než dívka, která v soutěži s chlapci střední školy hltá a bifluje sta stránek, aby se nakonec přece snad ‘jen‘ a zcela správně provdala.⁹⁵ A není nám ani sympatické děvče, které jen proto, že v koedukační škole roste uprostřed ryze chlapeckých zájmů, žije těmito zájmy do té míry, že také ono nezná téměř celý týden o ničem jiném hovořit, než o výsledcích fotbalových zápasů z poslední neděle.

⁹⁴ Zatímco ve Francii se nošení kalhot začalo uplatňovat v souvislosti s rozvojem cyklistiky, v našich zeměpisných šířkách stál na počátku jejich cesty ke slávě spíše sport jiný, a to lyžování. Časté pády do sněhu zde nevyhnutelně odsunuly sukňe na druhou kolej.

⁹⁵ Jak měl vypadat vztah protektorátních dívek ke vzdělání poměrně výmluvně ilustruje úryvek z článku „Odborná škola pro ženská povolání“, který se roku 1944 objevil na stránkách *Dívčího světa*: „(...) Co bude s tebou až se vdáš a nebudeš umět pořádně uvařit a svému manželovi přišít knoflíček? Co ti pomůže potom algebra?“ (Odborná škola pro ženská povolání. In.: *Dívčí svět*, roč. II, č. 11 (1944), s. 4)

Zmínka o přejímání některých zájmů a zvyklostí, v tomto případě chlapců na středních školách studentkami-spolužačkami, je nám pohnutkou k poznámce, že by si žena měla vždycky dobře rozmyslet, zda se to, co přejímá od muže, vždy taky pro ni hodí. Máme například za to, že bylo skutečně zbytečné - není to tak zcela malicherné - jestliže se zprvu křiklavé a pak módní kouření žen stalo dnes téměř samozřejmostí a dokonce - jaká směšnost - znakem jakési společenské výše a "chicu". To tedy na srozuměnou, že je nám to u mladých děvčat přímo protivné, protože zbytečné, afektované a nezdravé.⁹⁶

V těchto dvou ukázkách se tedy stejně tak jako u chlapců setkáváme s výčitkami, které neměly s nacistickou ideologií příliš společného a ne jeden odbojář by po přečtení citovaných článků souhlasně pokýval hlavou (samozřejmě za předpokladu, že by mu ve sloupku „Naší mládeži se nelíbí“ unikla zmínka o dívkách pomáhajících k vítězství „naší Říši“). Ostatně to samé by se asi dalo říct i o výrazném líčení či marnění času v kavárnách a tančírnách. Ale ono marnění času při zábavách všeho druhu, ať už se jedná o návštěvy tančíren, plesů či v dnešní době populárních klubů, stejně jako módní kreace a poněkud nekonvenční chování přičící se vkusu starší generace k mládí tak nějak patří.

Zřejmě ale nepřekvapí, že ony módní výstřelky, ať už v podobě kalhot nebo něčeho jiného, byly Kuratoriem chápány ne jako něco, s čím se u mladé generace holt musí počítat, ale jako projev exhibicionismu a nezdravé snahy vyniknout za každou cenu.⁹⁷

⁹⁶ Z dívčího světa. In.: Zteč, roč III, č. 19 (1944), s.6

⁹⁷ Stačí připomenout Žižkův článek „Útěk ze skutečnosti“, který cituji v kapitole Potápkové – „Pachtit se za odlišností takového druhu a spatřovat v tom jakoukoliv hodnotu třeba jakési výlučnosti a nezávislosti na okolí, je převrácené a budí útrpnost zvláště v době, kdy ... zaměstnávají se téměř všichni jinými starostmi než výstředním střihem kabátu nebo nápadnou formou klobouku“ a že „Od honby za originalitou není možná ani daleko k planému a opět útrpnost budícímu protestu proti 'všednosti', a v tom smyslu jakémusi anarchistickému projevu.“ (ŽIŽKA, J.: Útěk ze skutečnosti?. In: Zteč, roč. 3, č. 2 (1944), s. 1.)

Vůbec nenápadnost měla být jednou z vlastností, bez které se, alespoň dle mínění kuratorních redaktorů, řádná protektorátní dívka nemohla obejít. To byl konec konců i jeden z důvodů, proč se dočkaly tak jednoznačného odsouzení již několikrát zmiňované kalhoty:

„(...) Jsou opravdu pěkné a hezky vám sluší, ale snad až na výlet, to bude lepší! Sem do Prahy vypadá to trochu výstředně a potom – lidé by si mysleli, že chcete budít pozornost!“⁹⁸

Nezdravý sklon k exhibicionismu se samozřejmě nevztahoval výhradně na způsob oblékání: „(...) mnohá z vás doposud neví, jak se má mezi lidmi chovat, dopouští se tak různých malých přehmatů a uvádí se zbytečně do rozpaků.

(...) Mládí si libuje v nápadnosti nejen oděvu, ale i chování. Jde-li několik dívek pohromadě, každý se za nimi otáčí. Ale ne, jak se ony domnívají, pro jejich krásu, ale pro hlasitý hovor, kterým baví celé okolí. Nesnažte se nikdy na sebe upozornit, chovejte se klidně, skromně a prostě, abyste byly pokud možno nejméně nápadné.

(...) Někdy se nám stane, že musíme na někoho čekat na ulici. Nestoupneme si ovšem na jedno místo a nestojíme jako solný sloup, ale pomalu se procházíme sem a tam. Kdybychom jen stály, vypadalo by to, že lelkujeme z nedostatku jiného zaměstnání.“⁹⁹

A konec konců i tím na sebe upozorňovaly. Na mysl se neodbytně dere ono staré české sedávej panenka v koutě, když budeš hodná, najdou tě. Dívka se tedy neměla snažit jakkoli vyniknou, její povinností bylo spíše stát v pozadí, nevybočovat z řady (či řečeno jazykem Zteče z jednotného šiku) a zasadit se o vítězství Říše svědomitou prací. O té bude ještě řeč níže.

Už podruhé jsme ale v této kapitole narazili na kritiku verbálních projevů mladé generace. Poprvé se jednalo o užívání moderního slangu,¹⁰⁰ nyní si

⁹⁸ Jdete bruslit? In.: Dívčí svět, roč II, č. 2 (1944), s. 7

⁹⁹ O chování. In.: Dívčí svět, roč II, č. 2 (1944), s. 3

¹⁰⁰ viz. článek „Dívka k pohledání“, ve kterém se autorka pohoršuje nad vyjádřením jisté slečny že „to bylo včera ‘bááječné a fajjn’“

autorka vzal na paškál rozhovory, které svou přílišnou hlasitostí obtěžují okolí. Z toho je vidět, že ani tento nešvar nenechával kuratorní redaktory zcela chladné a nelitovali mu dát na stránkách svých časopisů patřičný prostor.

„...naše mluva, jak my na ulici, v tramvaji a ve veřejných místnostech mluvíme, je často hanebná, a já jsem vždy v rozpacích, když mezi občany se mnohá z nás hlučně rozpovídá o ‚těláku, kupčárně, čeníně, němině‘ atd. Ne proto, že bych sama tomu nerozuměla, ale proto, že cítím na nás vyčítavé pohledy dospělých, kteří od nás očekávají lepší budoucnost národa. Děvčata, zanechme toho a mluvíme naší prostou národní mluvou o ‚tělocvik, o počtech, češtině atd‘. Možná že se chlapci zahanbí a přestanou také. A vyčítavé pohledy občanů se promění v přívětivé.“¹⁰¹

Zatímco tento příklad vyznívá jako výtky protektorátní mládeži bez rozdílu, mnohdy se v této souvislosti útočilo přímo na bedly a potápky. Vlastně už samotný termín bedly svědčí ve prospěch existence jakéhosi slangu vlastního protektorátním vyznavačům jazzu.

„Takový se vydařil mládeneček u nás v ulici. Bolno pohledět. (...) Omladina ... byla tímto mládencem nadšena, tiše ho obdivovala a pokorně se mu kořila.

‘No né,’ pravila tato část mládeže, ‘ten se volepil, podívej se na to, to je vodvaz. Pocem, to holt je kalibr, toho baštím.’ (...) ‘Ksicht prima, sekáčskej, háro baštovní, havla orig, vohoz bezva, korkáky jedna báseň, zkrátka volepenej jak se patří’“,¹⁰² měla se roku 1944 rozplývat omladina nad místním potápkou.

Je zřejmé, že odpor vůči tomuto značně neortodoxnímu způsobu mluvy taktéž nemohl souviset s politickým přesvědčením mravokárců. Kdyby tímto způsobem mladý muž či dívka oslovili svého středoškolské profesora, jinak zapřísažlého demokrata, s největší pravděpodobností by se se zlou potázali. Na tomto místě si ale opět můžeme položit otázku, zda byl tento způsob mluvy vlastní výhradně bedlám a potápkům. Jistěže se tanečníci a tanečnice

¹⁰¹ Naše mluva. In: Zteč, roč. II, č. 1 (1943), s. 9.

¹⁰² PRÝT, V.: Konec jednoho potápkou. In.: Dívčí svět, roč. II, č. 2, (1944) s. 6

swingu tímto způsobem vyjadřovali, je ale pravděpodobné, že zbytek mládeže za nimi nezůstával příliš pozadu.¹⁰³ Jisté však je, že některé z těchto výrazů přetrvaly až do dnešních dnů a mnohdy si ani neuvědomujeme, že se čas od času nějakým tím slovem přiblížíme slangu protektorátní mládeže.¹⁰⁴

Občané se v očích Kuratoria samozřejmě nepohoršovali výhradně nad ve své době poněkud nestandardní mluvou, ale i nad jinými věcmi, kterých se mladé dívky možná nevědomky dopouštěly:

„Jela jsem v minulých dnech tramvají. Mladá děvčata z obchodů, ženy i muži z práce ji plnily. Mezi ně vznešeně vplula dívka asi 22letá, tvářičky i rty podle předpis, pěkný kožíšek a plno vůní, následovaná asi 25letým švihákem. Není pochyb, že ti dva se měli velmi rádi, neboť se k sobě pěkně přivinuli, nenuceně se bavili a prokazovali si něžnosti. To by konečně nebylo tak nejhorší. Ale ti dva lidé se taky něžně políbili a jejich polibek byl - hlasitý. Domnělé ticho v tramvaji ovšem okamžitě bylo ještě tišší, takže bylo zřetelně slyšeti:

On: 'to není od tebe hezké, že nechceš přijít.'

Ona: 'Ale jistě, věř, miláčku, nemohu.' Polibek.

On: 'A zítra odpoledne přece bys mohla?'

¹⁰³ Ostatně jazyk se vyvíjí i dnes a mnozí dříve narození by se možná při návštěvě základní školy poněkud ztráceli v přívalu nejrůznějších amerikanismů a novotvarů.

¹⁰⁴ Již jednou citovaný článek „Potápky“ a „Potápnice“, který se vyskytl v roce 1941 na stránkách časopisu Naše řeč, nám, ač toto periodikum nemá s Kuratoriem nic společného, poskytuje v této souvislosti opět zajímavý příklad: „Své úzké, nad kotníky sahající kalhoty nazývají potápky *'šťaldy'*, svůj klobouk, vpředu vysoký, vzadu velmi nízký, zase *'borzalino'*, nebo *'tatra, model 25'*. Jejich taylorovská kštica, mohutná zejména na krku, jmenuje se *'havel'*, také *'havrda'*; (...) Potápka se na zábavě neotrávil, ale *'sťal'*, něco neočekávaného nebo ostuda je *'nátěr'*; něco ho netěší, nýbrž on to *'baští'* neb *'žere'*; nezajde někam, ale *'píchne'*, nedělá darebáctví, ale *'vodváže se'*; (...) stokoruna slove v řeči potápkovské *'kilo'*; potápka se nesnižuje, ale *'natírá se'*.“ (BENEŠ, J.: Drobnosti: "Potápky" a "Potápnice". In.: Naše řeč, roč. XXV, č. 1 (1941), s. 32)

Ona: 'Také nemohu, vid', omluviš mne!' Zase polibek.

Co bych dále říkala. Ti dva lidé se líbali a 'šmudlovali' jako by nic. Ne že bych jim toho nepřála, jistě jim to přála celá tramvaj! Ale bylo to pro všechny přihlížející velmi trapné a myslím, že nejtrapnější pro mladá děvčata, jejichž tváře se červenaly.

Nechci o tomto příkladě tvrdit, že byl špatný v tomto slova smyslu, ale myslím, že pro mládež je příkladem nevhodným: Do tramvaje rozhodně nepatřil¹⁰⁵

I v tomto případě nezbyvá než konstatovat, že nesouhlas s takovýmto chování se rozhodně neodvihal od politické orientace přihlížejících. Článek podobného ražení bychom mohli s trochou štěstí najít klidně ještě dnes (samozřejmě za předpokladu, že bychom sáhli po nějakém časopisu konzervativnějšího ražení).

Nebezpečí útvarů, se kterými jsme se setkali v této kapitole a ze kterých často nebyla nějaký výrazným způsobem cítit nacistická propaganda, však nesouviselo ani tak s jejich obsahem, jenž mnohdy vyvolává spíše usměv, jako spíše s tím, že se vyskytovaly na jedné straně spolu s články, které ani zdaleka nebyly tak nevinné. Je třeba mít na paměti, že Dívčí svět zaměřoval svou pozornost na dívky ve věku od 10 do 14ti let, tedy procházející obdobím, kdy si člověk teprve tvoří svůj názor na svět a je v tomto směru poměrně snadno ovlivnitelný. Proto také padá jistý stín na všechny přispěvatele kuratorních periodik, přestože jejich práce nemusela nést na první pohled známky nějaké programové kolaborace. A to se týká i takových postav české kultury jako byl Jaroslav Foglar, svého času přispěvatel časopisu Správný kluk.

¹⁰⁵ ZOUHAROVÁ, D.: Špatný příklad. In: Zteč, roč. II, č. 3 (1943), s. 9.

5. Protektorátní mládež a práce

V předcházejících kapitolách jsme měli již několikrát možnost poznat, že práci kuratorní funkcionáři přisuzovali velikou výchovnou sílu. Ne nadarmo se nad „politování hodnou ztřeštěností“ potápků rozhorlovala pracující mládež, ze zmalované Aničky se stala řádná dívka díky pracovnímu nasazení, atd. Právě prací měli být přivedeni trampové, bedly, potápkové a všichni ti, kteří se nějakým způsobem odchylovali od uměle vytvořeného ideálu budovatelů nové Evropy k rozumu, právě jí měli být převychováni v plnohodnotné členy nové společnosti. Především pak časopis *Dívčí svět* je plný článků, úvah, povídek, fejetonů, reportáží, zkrátka všech možných i nemožných slohových útvarů, které tuto lidskou činnost velebí a považují ji za jakýsi všelék na veškeré neduhy sužující protektorátní mládež.

Příkladů by se proto našlo dost a dost. Ať už se jedná o články popisující regionální pracovní podmínky v protektorátu (Práce děvuchy na Moravském Slezácku,¹⁰⁶ *Dívky z Valašska*¹⁰⁷) i v jiných částech Říše (Agramské pradleny¹⁰⁸), nadšené reakce totálně nasazených, či dívek z povinné služby mládeže (Pět dívek odevšad,¹⁰⁹ *První služba*¹¹⁰), nebo oslavné ódy na výsledky dosavadního snažení (*Našim dívkám*¹¹¹)

Stejně tak často jako útvary práci velebící se pak vyskytují články útočící na mládež, která se této činnosti měla záměrně vyhýbat, či se jí dokonce štítit. Nepřekvapí, že z tohoto nešvaru byli obviňováni především bedly a potápkové, jakožto příslušníci zlaté mládeže.

¹⁰⁶ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 7 (1944), s. 4.

¹⁰⁷ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 8 (1944), s. 3.

¹⁰⁸ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 10 (1944), s. 4.

¹⁰⁹ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 1 (1944), s. 4.

¹¹⁰ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 8 (1944), s. 3.

¹¹¹ In: *Dívčí svět*, roč. II, č. 4 (1944), s. 8.

Proč ale byla tato role jistého všeléku přisuzována právě práci? Proč byl kladen takový akcent na její ozdravnou a vůbec všeobecně zušlechťující úlohu? Ani odpověď na tuto otázku nepatří k těm nejsložitějším.

Je všeobecně známo, že se obyvatelé protektorátu Böhmen und Mähren neměli účastnit světového konfliktu přímo na bojišti. Jak řekl K. H. Frank: „... český národ nemá v této válce bojovati se zbraní v ruce proti nepřátelům říše, to jest, že nemá přinášeti pro říši žádnou obět krve, nýbrž jen svým pracovním nasazením až do konce plniti svůj příspěvek pro vítězství Říše.“¹¹²

Jak si ale potom vysvětlit, že se na stránkách časopisů Správný kluk a Zteč vyskytuje tolik nejrůznějších slohových útvarů s válečnou tematikou? Snaha vychovat z mladé generace vojáky by se v tomto světle jevila jako zcela nesmyslná, ba dokonce nežádoucí. Je si však třeba uvědomit, že články vynášející do nebe statečnost a udatnost německých vojáků, vykreslující nepřátele říše v tom nejhorším světle, stejně tak jako sugestivní zprávy z bojiště, neměly za cíl vychovávat bojovníky, ale spíše ukázat velikost a jistou osudovost probíhajícího boje, stejně tak jako dokázat čtenářům nadřazenost říšské myšlenky. Důraz, který byl v těchto útvarech kladen na statečnost a osobní kvality příslušníků německých vojsk či armád jejich spojenců, měl spíše uspokojit chlapeckou touhu po dobrodružství, líbivou formou přilákat čtenáře a tímto způsobem je postupně vychovávat v přesvědčené nacisty.

Pokud funkcionáři Kuratoria nosili uniformy, na hodinách duchovní výchovy se podávala hlášení a vůbec celá tato organizace byla až vojensky organizována a vedena, účelem nebylo vychovávat budoucí příslušníky wehrmachtu, ale naučit mládež disciplíně.

„Jedna skvrna stačí zničit i nejkrásnější šaty, a skutečně také špatný, darebný nebo zlý skutek jedince poškozují celek. (...) Je také nebezpečí, že poměrně malé a nevýznamné vybočení z disciplíny postupem doby by se stupňovalo a nabývalo rozměrů povážlivých nebo hrozivých, kdyby se včas nenašla cesta a prostředek, jak bloudícího jedince napomenout nebo zarazit.“

¹¹² PERNES, J.: Až na dno zrady. Praha 1997, s. 193

Počátkem všeho takového zla, jaké máme nyní na mysli, je nedostatek disciplíny. Proto je třeba vždy a všude vštěpovat všem příslušníkům mládeže vědomí, že disciplína je první a nejdůležitější, co musí proniknout do ducha každého jedince a ovládat každý jeho krok a každý čin. Je třeba vštípit každému hochu a každé dívce stálý pocit odpovědnosti, vědomí, že nesmí vybočit z disciplinovaného počínání ani tehdy, kdy nestojí v řadě, kdy jsou sami a jednají samostatně a ani tehdy, kdy se domnívají, že nikdo jejich počínání nevidí a nekontroluje.“¹¹³

Autor zde zřejmě neměl na mysli výhradně disciplínu ve smyslu oddanosti říšské myšlence, ale také svědomité plnění povinnosti jedinci uložených. A v daných souvislostech se s největší pravděpodobností nemohlo jednat o jiné povinnosti, než plnění pracovních norem, které by nacistům zajistilo maximální hospodářské využití českého území.

Jedním z cílů kuratorní výchovy tedy mělo být „... aby se nejmladší česká generace ... dobrovolně zapojila do práce pro vítězství Třetí říše. Předpokládalo se pracovní nasazení celé armády mladých kvalifikovaných dělníků z Čech a Moravy v Německu v říšském průmyslu.“¹¹⁴

A právě nadšení, které by vedlo mládež k dobrovolné pomoci německému hospodářství, se Kuratorium mělo snažit vyvolat.¹¹⁵ Na nejmladší generaci působilo samozřejmě taktéž za pomoci nám už známých časopisů. Že se i tato aktivita zcela minula účinkem, snad ani netřeba dodávat.

S nedostatkem pracovní síly se ostatně nacistické Německo potýkalo již dlouho před vypuknutím druhé světové války, kterýžto stav byl způsoben především vlivem konjunktury zbrojního průmyslu. Tento dlouhodobý problém neměl být samozřejmě vyřešen výhradně za pomoci mladých dobrovolníků; s něčím takovým nemohl počítat ani notorický optimista skrz

¹¹³ KUČERA, J.: Kázeň. In.: Zteč, roč. III, č. 11 (1944), s.1

¹¹⁴ PERNES, J.: Až na dno zrady. Praha 1997, s. 183

¹¹⁵ A když už né přímo nadšení, tak alespoň minimalizovat odpor při nasazení nedobrovolném.

naskrz nasáklý nacistickou propagandou. Nedlouho po 15. březnu se proto na plno rozběhl nábor českých dělníků, jehož intenzita se neustále stupňovala.¹¹⁶

Vrcholu pak tyto snahy dosáhly v roce 1942, kdy se měl totální nedostatek pracovních sil v Německu vyřešit totální mobilizací pracovní síly - tzv. totálním nasazením

„Během následujícího roku mělo být nasazeno na práci do říše 100 000 českých dělníků. Splnění těchto kvót si vyžádalo ostrý přístup. (...) Došlo k povolání celých ročníků po vojenském vzoru - 1942 to původně měly být pouze ročníky 1921 a 1922, ale když se nepodařilo limity naplnit, došlo i na 1918-1920. 1943 byl povolán ročník 1924 a konečnou kapitolou bylo nasazení mládeže při zákopových pracích v letech 44-45.“¹¹⁷

Kuratorium samozřejmě na stránkách svých časopisů komentovalo veškeré snahy tohoto typu s patřičným nadšením a při každé příležitosti čtenářům připomínalo, že jenom svědomitou prací je možno dosáhnout skutečného životního naplnění.

„Dnes je již odbytý problémem otázka cti práce, která byla ještě před několika lety pokládána za něco ponižujícího, zvláště pokud jde o práci tělesnou

¹¹⁶ Dobrovolný nábor pracovních sil do Německa probíhal dokonce ještě před 15. březnem. Tato akce zaznamenala úspěch především ve svých počátcích, kdy se mnoho lidí nechalo zlákat vidinou vyšších platů, které jim slibovali náboroví agenti. Je pravdou, že mzdové sazby byly v říši skutečně asi o 30 až 50% vyšší, ovšem verbíři zapomněli zdůraznit, že také životní náklady se tam od protektorátu lišily mnohdy až o 50% (GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha 1996, s. 49) Krom těchto dobrovolníků však byli získávány síly pro práci mimo protektorát i poněkud méně vybíravými metodami. Například už od dubna 1939 hrozila za odmítnutí práce v Německu ztráta podpory v nezaměstnanosti. (JELÍNEK, T.: Nucená práce v nacionálním socialismu. In.: "Nepřichází-li práce k tobě...". Praha 2003, s. 24.)

¹¹⁷ JELÍNEK, T.: Nucená práce v nacionálním socialismu. In.: "Nepřichází-li práce k tobě...". Praha 2003, s. 24

V posledních letech demokratické éry, kdy se šířil mor nezaměstnanosti, zvykli si lidé z větší části na podpory a nestáli ani o práci. Naše mládež ohrnovala nos nad krumpáčem nebo lopatou, jako nad knihou, z níž měla čerpat hluboké vědomosti pro svou budoucí činnost. Tato pohana práce vyloučila z jejich středu každého, kdo chtěl opak, nebo dokonce se odvážil práci hledat a pracovat.

Příroda, která sama vykonává práci v tisíci nejrůznějších formách, uzpůsobila každý organismus k práci.

(...) »Bez práce nejsou koláče«, říkali naši předkové. Bez práce nemůže jít nikdo vpřed k cílům, k nimž má předpoklady jeho osoba a jíž se propracovává k osobnosti. Práce, ať jakákoliv, nese pečeť životního úkolu a jediná ona dokáže zušlechtit jak vůli, tak charakter, obohatit vědomostmi duševní obzor. Jestliže technika ulehčila na jedné straně tvrdost hrubé práce, zlepšila kvalitu a dokázala hospodařit s časem, ukládá povinnost člověku na druhé straně pracovat intenzivněji na jiném díle.

Mladí stojí ve znamení tvořícího se charakteru a s ním i názoru na okolní dění. V této době i práce, jíž si navyknete, nebude působit obtíží. S ní jediné půjdete kupředu ať kdekoliv, za strojem, za stolem, v kanceláři, v jejím zázemí můžete se stát řádnými spolubudovateli lepší nové Evropy. Z čeho jiného, než z houževnaté práce vyrostl boj o obrození člověka ve XX. stol., kterou koná s láskou a pohledem upřeným do budoucnosti. mládí má předpoklady nejrychlejší cestou jít kupředu, neboť jeho fantazie je neomezená, vůle ohebná, paměť nezatížená, bystrost postřehu neúnavná. Mládež může nastoupit odpovědná místa jen tehdy, bude-li mít za sebou svou práci!¹¹⁸

A touto cestou měla česká mládež jít ať už chtěla nebo ne. V tomto článku se tedy opět setkáváme s relativně stereotypní šablonou – první republika byla pokřivenou érou všeobecného rozkladu a v současné době se intenzivně zahlazují stopy jejího neblahého působení na mládež, která nyní, kdy se jí konečně dostalo správného vedení, neohroženě kráčí ke světlým zítřkům.

¹¹⁸ SVOBODA, V.: Přemýšlíme o práci. Zteč, roč. II, č. 2 (1943), s. 4

V těch se měla zahálka pro mladou generaci stát nicneříkajícím pojmem, po jehož významu budou muset věděníchtiví mládežníci pátrat ve slovníku. Práce měla zušlechtovat, povznášet.

“(…) Na počátku civilisace, před prvním stupněm, na který mělo lidstvo právě vystoupit, stála nutně myšlenka práce. Nápirem rukou a ducha přemohlo lidstvo překážky kolem sebe a v sobě a za nimi pak byla cesta k vzestupu. Lidstvo prací staletí a tisíciletí se dralo neúprosně vpřed a výš, ač mnohdy šla za ním krvavá stopa. Leč práce, živná síla těl a duší, byla tím nezničitelným pokladem, jež neustále otvíral těžké brány stojící v rozhledu člověka.“¹¹⁹ Mohli jsme číst v roce 1944 v *Dívčím světě*.

Vyhýbat se práci nebo jí dokonce pohrdat by tedy v jistém slova smyslu znamenalo útočit na samotné kořeny lidské civilizace. A je také zřejmé, kdo měl být v tomto světě ochráncem všech ušlechtilých tradic a vlastně i nositelem veškerých opravdových hodnot, které lidstvo dokázalo za svou existenci vytvořit. Neměl to být to ani plutokratický západ, ani bolševický východ, nýbrž Velkoněmecká říše a mělo tedy být povinností každého soudného člověka zasadit se o její konečné vítězství. Navíc čím více se o toto vítězství zasadíme svou usilovnou prací, tím dříve nastane ve světě mír a klid, hlásala kuratorní periodika. Dle názoru jejich připěvatelů mělo být proto nezbytně nutné, aby se obyvatelé protektorátu semkli do pevného šiku a s mládeží, jakožto nositelkou pokroku, v čele, odhalili každého, kdo se s těmito snahami neztotožňuje, či je dokonce svým počínáním v jistém slova smyslu sabotuje.

„(…) Když válka v září 1949 vypukla, byl to obranný boj proti bývalému Polsku a západním mocnostem. Mezitím se však z ní vyvinula válka nejen evropská, ale světová, kdy Říše brání Evropu proti zhoubě číhající na východu i západu. Že tato válka není jen válkou německou, ale také českou a evropskou, to víme všichni, přesto však se mezi mládeží vyskytují jedinci, kteří toto chápat nechtějí.

V přeplněném voze elektrické dráhy setkali jsme se s mladým dělníkem,

¹¹⁹ HORSKÁ, M.: Člověk a práce. In.: *Dívčí svět*, roč II, č. 7 (1944), s. 5

který právě navečer opustil bránu zbrojní továrny. (...) Pravil nám: ‚Nestěžuji si na práci, dělám ji naopak rád ... Mrzí mě jen, když se doslechnu, že můj bývalý spolužák, který je teď úředníkem jednoho velkého peněžního ústavu, jde strávit dnešní odpoledne a večer do společnosti mladých mužů i dívek, kteří také nemají patrně mnoho na práci. Vím již z jeho předchozích vypravování, že tam bude opět až příliš veselo. - Celkem bych proti tomu nic neměl, ale vojáci na frontě to taky nemají a konají službu daleko důležitější, než je práce mého bývalého spolužáka, my zde pracujeme s vypětím svých sil, takže jsme navečer rádi, když si odpočineme a zbyde nám trochu toho času na kousek četby. My mladí dělníci neradi vidíme, když v této době může ještě někdo vést lehký život a věř mi, že tohle je názor všech učňů a mladých dělníků z naší továrny.‘

Mladý dělník tento svůj názor nikde hlasitě neuplatňoval, nechtěl z něho nic vytěžit, ale byl to hlas volající po totálním nasazení české mládeže na frontě práce. Byl to hlas všech pracujících mladých Čechů, aby zmizeli z našich řad mladí muži a dívky, kteří ještě nezanechali měšťáckého pohodlného způsobu života a dokonce v něm hodlají pokračovat.¹²⁰

Tedy konec lehkovážného života, je čas zasadit se usilovnou prací o konečné vítězství německých zbraní. Jedině, kteří smysl totálního nasazení dosud nepochopili a nadále se chovají jakoby nic či se mu snad dokonce vzpouzejí jakousi pasivní rezistencí, je nutno v jejich vlastním zájmu co nejrychleji přivést k rozumu. Vždyť Říše bojuje i za naše zájmy –chrání přeci Evropu a s ní také vše co je nám drahé!

Jak už bylo řečeno, článků na toto téma se ve sledovaných časopisech vyskytovalo skutečně velmi mnoho. Myslím si ale, že těchto několik málo výše uvedených ukázek, spolu s obsahem předcházejících kapitol, pro ilustraci kuratorních snah a postojů zcela postačí. Myšlenka totiž byla ve všech podobných útvarech v zásadě totožná. Dá se říci, se vlastně jednalo pouze o nepříliš rozdílné variace na dané téma.

¹²⁰ DEJMEK, V.: Nesmíme zapomínat: totální válka, totální vítězství. In.: Zteč, roč II, č. 4 (1943), s.2

Zbývá ale ještě zodpovědět otázku, proč se oslavné ódy na práci všeho druhu pely především v Dívčím světě, zatímco časopisy určené primárně chlapcům zůstávaly v tomto směru relativně pozadu. Proč kuratorní redaktoři cítili nutnost působit v tomto směru především na dívky? Myslím, že pro pochopení tohoto problému musíme opět vstoupit na pole ženských práv, emancipace a stranou tentokrát nezůstane ani zapojování žen do pracovního procesu, především pak do průmyslových odvětví.

V rámci tohoto krátkého exkurzu se musíme vrátit poněkud hlouběji do minulosti. Mladé dívky a ženy totiž pracovaly v továrnách již od začátku průmyslové revoluce. Uplatňovaly se především v průmyslu textilním a oděvním, zatímco v jiných odvětvích spíše nahrazovaly mužskou pracovní sílu tam, kde byla práce méně kvalifikovaná či méně fyzicky náročná. V roce 1880 se tak v Předlitavsku živilo více než 26% žen.¹²¹ Ty, které pocházely z nižších sociálních vrstev a nebyly zaměstnány v některé z továren potom napnutý rodinný rozpočet nutil přivydělávat si jako pradelny či služky.

Tyto ženy však ještě nebyly ekonomicky soběstačné a jejich výdělek byl spíše doplňkem k příjmu manžela.¹²² První povoláním, které zajišťovalo ženám nezávislost, byla profese učitelek. Začala tak pozvolná feminizace školství. V roce 1896 již ženy v českém království tvořily 28% učitelských sil.¹²³

Absolventky Minervy, prvního dívčího gymnázia založeného v Praze roku 1890 Eliškou Krásnohorskou, se pak staly taktéž prvními zájemkyněmi o univerzitní vzdělání. Jak již bylo řečeno, řádné vysokoškolské studentky se objevily roku 1897 na pražské filozofické fakultě a v září 1900 bylo ženám na základě ministerského nařízení povoleno rovněž lékařské a farmaceutické studium. Další obory byly dívkám zpřístupněny po první světové válce.¹²⁴

¹²¹ LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999, s. 254.

¹²² Ženy totiž pobíraly značně nižší platy

¹²³ LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999, s. 255

¹²⁴ BUREŠOVÁ, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001, s. 56

První republika se pak nesla ve znamení emancipace. Sám T.G.Masaryk prohlásil: „Žena budiž na roveň postavena muži kulturně, právně a politicky“¹²⁵ Ženám bylo přiznáno volební právo, roku 1923 byla ustaven Ženská národní rada, sufražetkám bylo popřáváno stále více sluchu. K tomuto vývoji nepochybně přispělo i to, že se ženy staly v důsledku první světové války nezanedbatelnou ekonomickou silou – roku 1918 tvořil podíl žen mezi dělníky plných 39,2%.¹²⁶ Na začátku třicátých let pak byla první vlna feminismu de facto skončena.

Akademické diskuse ohledně rovnoprávnosti žen a mužů nebyly na pořadu dne. Právě v tu dobu se totiž začaly nad světem stahovat temná mračna ekonomické krize. Jestliže se někdo pohoršoval nad tím, že je díky rostoucí ženské zaměstnanosti postupně stále více narušován tradiční model rodiny, tato léta mu vtiskly do ruky mocnou zbraň. Nyní bylo vzhledem k nezaměstnanosti vyloženě nežádoucí, aby šla zaopatřená žena pracovat. Chtěla-li se seberealizovat mimo domov, byla osočována z toho, že potřebným bere práci.

"Zájmy společnosti spočívaly v tom, aby dívky z bohatších rodin, které nežene do práce bída, zůstávaly doma a dělaly to, co jejich matky a babičky - věnovaly se domácnosti a nebraly práci potřebným."¹²⁷

Z toho také vyplynulo, že při propouštění došlo v první řadě na ženy a sehnat nějakou novou práci pro ně bylo velmi obtížné. A krize v našich zemích trvala skutečně velmi dlouho. Malé oživení přinesl rok 1934, ale to nebylo nikterak výrazné. Stejně tak zlom nepřišel ani roku 1935. „Export, pro ČSR tak důležitý, sice stoupal, ale nepříjemně pomalým tempem; podstatné

¹²⁵ tamtéž, s. 58

¹²⁶ KÁRNÍK Z.: České země v éře První republiky. Díl I. (1918-1929). Praha 2003, s. 305

¹²⁷ KLOUČKOVÁ EVŽENIE: Od třicátých let k dnešku. In.: S.K.Neuman: Dějiny ženy. Praha 1999, s. 1037

zlepšení se dostavilo až v roce 1937! Ani to však zdaleka neznamenovalo návrat k předkrizovým hodnotám.“¹²⁸

Je tedy možné usuzovat, že návrat žen do průmyslové výroby probíhal v podobném duchu-situace se postupně zlepšovala, ale nikterak závratným tempem. Pokud to situace dovoľovala, měly zůstat spíše v domácnosti a do pracovního procesu se příliš „nehrnout“.

Další ránu ženské emancipaci, která byla bytostně spjata s ekonomickou nezávislostí, pak zasadila druhá republika. Je známo, že toto období našich dějin se nevyznačovalo zrovna sklony k rovnostářství. Naopak – „Integrální katolíci i konzervativní pravice vycházeli z tradičního církevního pojetí hierarchického uspořádání společnosti, odpovídajícího zásadě ‘Každému, kde jeho místo jest’. Všechna moc nepochází od lidu, ale od Boha. (...) Odstraní se ... fiktivní rovnost, neodpovídající elementárním přírodním zákonům.

V praktickém životě se znovu prosazovalo nerovnoprávné pojetí vztahu mezi mužem a ženou, upírající ženě stejné právo na vzdělání a zaměstnání. ...valná většina (žen – poznámka PN), zejména vdaných, měla svého povolání zanechat. (...) Žena intelektuálka byla hodnocena v kategorii lidských deviací. Tuto diskriminaci ženy vydávalo programové prohlášení SNJ z 18.11.1938 za návrat k ‘mateřskému štěstí a klidnému domovu‘.“¹²⁹

Ženy byly tedy opět propouštěny a vytlačovány ze svých povolání, byla posílena tradiční rozvržení rolí. Tyto společenské změny byly dokonce i legislativně zajištěny: „Nejvýznamnějším zásahem do ženských práv bylo nařízení č. 379/38 Sb., podle něhož byly propouštěny vdané zaměstnankyně, rušily se dívčí střední školy a zřizovaly se školy pro ženská povolání.“¹³⁰

¹²⁸ KÁRNÍK Z.: České země v éře První republiky. Díl III. (1936-1938). Praha 2003, s. 59

¹²⁹ RATAJ, J.: O autoritativní národní stát. Praha 1997, s. 91

¹³⁰ BEDNÁŘOVÁ VĚRA: České ženské hnutí do roku 1948. In.: ČČH, roč. 89 (1991), č. 2, s. 233

Tedy konec rovnostářským snahám. Žena měla zůstat doma, udržovat teplo rodinného krbu, zatímco muž vydělával.

Válka pak tento model zcela zničila a přinesla obrát o 180 stupňů. K maximálnímu hospodářskému využití našeho území potřebovali okupanté pracovní síly. Do pracovního procesu měli být nahnáni všichni, kdo mohli stát na nohou. Je pravdou, že ženy byly na počátku okupačního období větší pozornosti pracovních úřadů ušetřeny. „V létě byla vyhlášena všeobecná pracovní povinnost ‘k provedení zvláště důležitých úkolů‘, které se vztahovala pouze na muže ve věku 16-25 let. O několik měsíců později však již nebyl brán na ženy žádný ohled a také ony začaly být včleňovány do zaměstnání“¹³¹

Chtělo by se říci, že ženy si v tomto období vyzkoušely emancipaci se vším všudy: Pracovaly ve zbrojařském průmyslu, v potravinářství, kovoprůmyslu, nahrazovaly muže ve všech odvětvích, které byly dosud doménou mužů. Krédem této doby bylo „co dokáže muž, dokáže i žena“.

Dívčí svět tyto snahy samozřejmě nadšeně podporoval. „(...) Nechceme být přítěží. Chceme pracovat, chceme žít, chceme splnit svůj úkol... Přejímáme úděl ženské válečné generace ...“¹³² Po dlouhé etapě, kdy byly dívky od práce mimo domov spíše zrazovány, to pro mnohé z nich představovalo dozajista šok.

Největší obavy pak samozřejmě vzbuzovalo pracovní nasazení v říši, kterému se ženy a dívky bránily nejrůznějšími způsoby. Možností se mu vyhnout se naskýtalo hned několik. „(...) Na podzim roku 1942 odjely první transporty ročníků 1921 a 1922. Právě v té době se doslova rozmohla "epidemie" zánětu slepého střeva. Dívky se snažily rychle a bez rozmyslu vdát, nebo otěhotnět (...) Statistiky pohybu obyvatelstva dokazují, že se výrazně zvýšil počet těhotenství nejen u vdaných, ale i u svobodných dívek.

¹³¹ VONDRYSKOVÁ LUCIE: Životní a pracovní podmínky v pracovních - výchovných táborech pro ženy. In.: "Nepřichází-li práce k Tobě...". Praha 2003, s. 95

¹³² NESNÍDALOVÁ, M.: Břízenka bílá. In.: Dívčí svět, roč. II, č. 2 (1944), s.2

Porodnost prudce stoupala již v letech 1939 a 1940, maxima však dosáhla právě v roce 1944.“ To bylo způsobeno tím, že „(...) V únoru 1944 povolávaly úřady i ženy provdané před 1.9.1943. Jedinou účinnou ochranou žen před nasazením do říše se tak stalo těhotenství nebo narození dítěte“¹³³

Zdá se mi proto logické, že se kuratorní časopisy zaměřovaly v otázkách práce především na dívky. Tedy ne že by se mužská populace protektorátu zrovna nadšeně vrhala do výroby. Odpor k práci, která tím či oním způsobem pomáhala okupantům, byl samozřejmě oběma pohlavím společný.

Byly však dívky připraveny přijmout roli, která jim byla takto vnucena? Časopis *Dívčí svět* byl určen čtenářkám ve věku od 10 do 14 let, tedy narozeným na začátku třicátých let. Dá se tedy předpokládat, že ve své většině vyrůstaly v tradičním modelu rodiny – otec chodil do práce, maminka zůstávala doma. Jestliže chtělo Kuratorium z mladých dívek v budoucnu vychovat skutečné „budovatelky nového řádu“, bylo žádoucí tento stereotyp prolomit. Zatímco chlapi již od dětství viděli pracujícího otce, který byl v mnohém jistě jejich vzorem, dívkám tato možnost identifikace s pracující matkou mnohdy chyběla. To byl dle mého názoru důvod, proč byl kladen takový důraz na práci všeho druhu právě v *Dívčím světě*.

Kuratorium se tedy tímto a mnohými dalšími způsoby zasazovalo o to, aby nejmladší generace Protektorátu byla v budoucnu připravena zaujmout své místo v továrnách či kancelářích a tak svým způsobem přispěla k vytvoření velkoněmecké říše blahobytu. Je ale zřejmé, že na čerpání plodů své práce by už příliš velký podíl neměla. Jaký osud měl stihnou český národ, to již ostatně v říjnu 1941 formuloval „duchovní otec Kuratoria“ Reinhard Heydrich. Obyvatelstvo protektorátu mělo být rozděleno na „... lidi ,dobré rasy a dobře smýšlející“ a „špatné rasy a špatně smýšlející“¹³⁴. První kategorie měla být

¹³³ VONDRYSKOVÁ LUCIE: Životní a pracovní podmínky v pracovních - výchovných táborech pro ženy. In.: "Nepřichází-li práce k Tobě...". Praha 2003, s. 95

¹³⁴ Podobným způsobem pak měla být rozčleněna i česká mládež. Tato myšlenka byla obsažena v tzv. Glandarově plánu z roku 1944. Jeho autor doporučoval

poněmčena nasazením na práci v říši či jinde. (...) Druhou kategorii navrhoval vystěhovat, i když připouštěl, že tento typ může podléhat diferenciaci.¹³⁵

Tato myšlenka na vystěhování protektorátního obyvatelstva, po němž by následovala germanizace českého prostoru, nebyla zcela nová. Již v lednu 1941 navrhoval předseda Ústředního svazu průmyslu v Čechách a na Moravě Bernhard Adolf ve svém memorandu Úkoly hospodářství při poněmčování Protektorátu Čechy a Morava toto: „Neženatí čeští dělníci budou masově použiti v co nejuvzdálenějších částech říše a tím bude zabráněno, aby na protektorátním území založili rodinu.“ Formuloval tím jednu z metod, jak propojit dva základní cíle nacistické protektorátní politiky – ‚integrální vyřešení české otázky‘ a maximální hospodářskou exploataci českého území i s jeho obyvateli.¹³⁶

Zřejmě ale nepřekvapí, že o tomto záměru se na stránkách sledovaných časopisů nedočteme...

Na závěr této kapitoly si opět nemohu odpustit citaci básně, která se objevila v roce 1943 ve Zteči a která dobře ilustruje cíle kuratorního snažení:

„Umírá starý svět a slabé pokolení,
na jeho troskách nové vzrůstá kvítí,
teď všechno staré padá v zapomnění,
Evropa nová k lepšímu jde žití.

A my zde všichni, drazí kamarádi,

rozdělení české mládeže do šesti kategorií, podle míry souhlasu s nacistickým systémem a ochoty zapřít vlastní národnost. (GREGOROVÍČ, M.: Kapitoly o českém fašismu. Praha 1995, s. 137)

¹³⁵ GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha 1996, s. 187

¹³⁶ JELÍNEK, T.: Nucená práce v nacionálním socialismu. In.: "Nepřichází-li práce k tobě...". Praha 2003, s. 24

své síly napnem za to lepší příští,
necht' z nás jsou hradby pevné jako z žuly,
o které vlny neshod at' se tříští!

Chcem mládež naši v lepší život vésti,
s ní hlásat světu mocný zákon Říše,
být zdatný členem evropského rodu
a pomocníkem na společné líše.

Nezklamem víru, kterou v nás teď kladou,
nezklamem přátel ve společném boji,
zavrhnem smýšlení, které hrozí zradou
a za německou zbraní at' česká práce stojí!¹³⁷

¹³⁷ OČADLÍK. J.: Nezklameme. In.: Zteč, roč. II, č. 5 (1943), s. 7.

6. Umění na stránkách kuratorních časopisů

Kuratorium se samozřejmě nezaměřovalo výhradně na kritiku mladé generace a návody, jak by se měla protektorátní společnost vyrovnat s nepřizpůsobivými živly, ale vyjadřovalo se i k jiným tématům. Zřejmě nepřekvapí, že v tomto směru neprojevovalo příliš mnoho vlastní invence a jeho snahy a postoje byly součástí oficiálního trendu. Jak již bylo řečeno v úvodu mé práce, z několika důvodů jsem se rozhodl tuto skutečnost demonstrovat na příkladu kultury, především pak výtvarného umění.

S pokusy Kuratoria vychovávat českou mládež na tomto poli jsme se několikrát setkali již v předchozích kapitolách. Předmětem mnohých útoků se stal jazz, jakožto hudba barbarská a uchu arijského posluchače odporná, zehralo se na mládež čtoucí sentimentální i dobrodružnou literaturu, nit nezůstala suchá na trampské písničky. Kuratorium pochopitelně nelenilo a vyrazilo i v těchto oblastech do boje za ozdravení vkusu protektorátní mládeže.

A že bylo dle mínění kuratorních redaktorů co ozdravovat. První republika totiž byla v jejich očích obdobím všeobecného úpadku a rozkladu, umění nevyjímaje.

„(...) Zrodily se jakési pseudoumělecké snahy, hlásající: každý člověk je umělcem, tvořit můžeme všichni z podvědomí, aniž bychom mysleli na tvořící sílu umění.

Poesie, až na pět, šest výjimek, brodila se v přemíře pošetilých experimentů, které vždy s novým rokem začínaly a někdy dříve než za rok odumřely po bledém vegetování ‘nového směru’.

Lidé, opravdu široká vrstva obyvatelstva, byli odkázáni na hledání místa, díky uměle vyvolané nezaměstnanosti, nebo pracovali za pár haléřů, aby si tak vyprosili od korupčních kapitalistů minimum k dennímu životu.

Na výstavách výtvarníků bylo ponejvíce vidět židovské rozšklebené obličejy, rozradované z dobrých zisků.

Jádro národa, stejně jako národ sám, tlelo díky parazitujícím židovským příživníkům, kteří diktovali, jak se co dělat má či nemá, sami nemajíce nejmenšího citu k poznání čehokoliv opravdu hodnotného v umění.

Několik židovských přísluhovačů bylo povýšeno na mistra umění, ostatní museli prostě ustoupit zlato-rudé diktatuře.

Patnáctý březen přinesl novou obrodnou sílu, po které většina mladých podvědomě prahla.

(...) Přišla síla, začal se rodit nový svět na pevných základech nacionálně socialistické myšlenky.

(...) Vždyť měsíc březen sám symbolisuje již příchod brzkého jara, kdy květy okrášlí přírodu.

(...) Spravedlivý Bože, žehnej zbraním, zachraňujícím nám kulturu, statky a srdce.¹³⁸

Samozřejmě že Kuratorium zaměřovalo svou pozornost i na další oblasti umělecké tvorby.

„(...) Podobný obraz vykazovalo i sochařství těch dob. Plastiky českých výtvarníků, spadající svým vznikem do tohoto období, jsou z největší části obludné a neforemné výtvary, které měly daleko nejen od skutečného umění, ale dokonce i od prostého zobrazení přírody. Hudba se vyžívala v čtvrttónových disonancích nebo jalových a plochých písničkách, ovlivněných pseudozápadnickou romantikou, či v tak zvaných ‘moderních’ symfoniích nebo větších hudebních dílech, které urážely slavnou hudební tradici našeho Smetany a Dvořáka. V literárním ohledu sestoupilo tehdy české umění rovněž na scesti. Nicotná, tak zvaná dadaistická poesie, rozleptávající romány židovského zaměření, a celá záplava duchaprázdných překladů kdejakého braku z anglo-francouzské nebo severoamerické kuchyně - to je tak asi, až na malé výjimky, zhruba celý výčet literární žně té doby. Divadelnictví prodělalo podobné nárazy. Na odpovědných místech velkých českých scén, stejně jako i v malých divadlech seděli Židé a ti přirozeně řídili české divadelnictví především k svému prospěchu. Z tohoto zdroje bylo napájeno stejně tak

¹³⁸ O novou lepší kulturu. In.: Zteč, roč II, č. 6 (1943), s. 4

klaunské jeviště Voskovce a Wericha, jako židovské tendenční hry na tehdejší jevišti Národního divadla.¹³⁹

Byl tedy již nejvyšší čas, aby někdo zasáhl a ochránil tak českou kulturu před úplným zánikem. Tento postoj však v našich zemích nebyl žádnou novinkou. Podobné hlasy volající po „ozdravění“ české kultury bylo totiž slyšet již v období druhé republiky. Programové prohlášení Národní kulturní rady¹⁴⁰ z listopadu 1938 například označovalo surrealismus, kubismus či poetismus za rozkladné směry, paumění a vůbec kulturní neřesti.¹⁴¹ V podobném duchu se také nesl „boj o umění“ i v samotném Německu a to dávno před vypuknutím války a dokonce ještě před rokem 1933.¹⁴²

Ve světle těchto skutečností negativní postoj Kuratoria k umělecké tvorbě let minulých asi nikoho nepřekvapí. Ostatně za jeden z neodmyslitelných znaků totalitního umění je považováno, že „vede zápas se všemi odlišnými tendencemi a styly v umění a prohlašuje je za nepřátelské.“¹⁴³ O tom ale ještě bude řeč níže. Pro nás je v tuto chvíli zajímavější, že se v těchto dvou ukázkách vlastně vůbec poprvé setkáváme s takto vypjatým antisemitismem na stránkách sledovaných periodik. Zatímco v jiných sférách lidské činnosti nechávali redaktoři „rozkladný vliv mezinárodního žida“ vcelku bez povšimnutí, v oblasti především výtvarného umění se to pak „rozšklebenými židovskými obličejí, rozradovanými z dobrých zisků“ jenom hemží. Paralelu k takové frekvenci antisemitských výroků bychom mohli najít snad jenom v článcích zaměřených proti bolševismu, kterých se v kuratorních tiskovinách

¹³⁹ PEIGER, F.: Cesta umělců mladé generace. In.: Zteč, roč II, č. 12 (1943), s. 4

¹⁴⁰ Národní kulturní rada – vrcholná instituce, která měla řídit český kulturní život. Oficiálně vznikla v prosinci 1938 a v březnu 1939 se po založení Národního souručenství stala jeho orgánem. (ČERVINKA, F.: Česká kultura a okupace. Praha 2002, s. 42.)

¹⁴¹ RATAJ, J.: O autoritativní národní stát. Praha 1997, s. 121.

¹⁴² REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004, s. 300

¹⁴³ PETRUSEK, M.: Umění totalitních režimů jako sociální fenomén. In.: Studia Moravica IV. Olomouc 2006, s. 17

z pochopitelných důvodů vyskytuje rok od roku stále více a více.¹⁴⁴ Proč ale byli Židé na stránkách sledovaných časopisů takovou měrou spojováni právě s výtvarným uměním?

Odpověď na tuto otázku je možná lehčí, než by se na první pohled zdálo. Stereotyp Žida, tak jak byl prezentován nacistickou propagandou, ho většinou vykresloval jako lstivou kreaturu, lichváře pachtícího se za ziskem za každou cenu a také tučného zisku dosahujícího. O tom že se tak mělo dít na úkor poctivě pracujících, které bez uzardění okrádá při každé příležitosti, se snad ani netřeba zmiňovat.

Umění první republiky je pak popisováno jako úpadkové a pro normálního smrtelníka stěží pochopitelné, přesto však v jistém slova smyslu luxusní zboží dosažitelné jen horním deseti tisícům. „Komu však patří umění? (...) Prostý muž práce, prostý hrdina života – ten nemá právo zvědět nic o umění?“¹⁴⁵ Rozhorluje se autor na stránkách Zteče z dubna roku 1943. Tím také samozřejmě naznačuje, kdo si takové obrazy za přemrštěné ceny mohl dovolit kupovat, kdo mohl sponzorovat umělce a kdo také na jejich dílech nejvíce vydělával. „Hrdina života“ jistě ne. Nacistický obraz žida mohl tuto roli zámožného kupce a zároveň distributora úpadkového umění plnit velmi dobře.

Dle mého názoru však v tomto případě zámožnost, jeden z atributů nacistického obrazu žida, plnila pouze druhotnou úlohu. Primární důvod pro tak výrazné spojování Židů s výtvarným uměním ležel někde jinde. Než se k

¹⁴⁴ Ostatně i bolševismus byl v souvislosti s uměním První republiky poměrně často zmiňován. Důvodem tohoto spojení byla nejspíše vyhraněná levicovost Československé avantgardy. Je sice pravdou, že se mezi ní a evropskou levicí orientovanou na SSSR ve třicátých letech otevírá nepřekonatelná propast (MOLDANOVÁ, D.: Avantgarda mezi imaginací a ideologií. In.: Studia Moravica IV. Olomouc 2006, s. 53), ale tyto „drobné nuance“ nechávali redaktoři bez povšimnutí.

¹⁴⁵ JANKŮ, D.: Volné směry?. In.: Zteč, roč. II, č. 8 (1943), s. 4.

němu ale dostaneme, pojděme se nejdříve podívat na to, jak vlastně mělo pravé hodnotné umění dle kuratorních redaktorů vypadat.

„(...) Podíváte-li se do říšských týdeníků, uvidíte na reprodukováných obrazech po dlouhé době zase pohyb, útočící brannou moc, letadla v střemhlavém letu, zasahující a vybuchující pumy, barvy se zjasnily, ... mlha jest zastoupena jen kouřem v okamžiku rasance pumy. Mlha se rozplývá, kolony postupují v sytých barvách slunce. Kresba jest dokonalá, svaly jsou vidět i pod šedivými uniformami.

Brzy zmizí šedivé tváře, protáhlé do úběžníku skoro nekonečna. Křeč vytvořit něco jiného za každou cenu, ustoupí práci naplněnému životu, který vytvoří sám za sebe nové, vítězné umění.“¹⁴⁶

S tím také souvisí, že „(...) Je třeba najít vztah k duchovním hodnotám novým, které se teprve rodí, jež jsou však svou vnitřní podstatou spojeny s nevyschlými zřídly oné síly, z nichž rostly arijské národy i jejich duchovní práce.“¹⁴⁷

Nová doba tedy s sebou měla přinášet i nové, vítězné umění. Mělo se jednat o jakýsi „nacistický realismus“, který měl svému příjemci zprostředkovat obraz budoucího, silně idealizovaného světa, světa kterému svým pracovním či militantním nasazením uvědomělý divák klesí cestu. Režim se tímto způsobem u obyvatelstva snažil vytvářet libivé zdání, že „...překonává chaos moderní buržoazní třídní společnosti a nahrazuje jej novým ‘vyšším’ řádem ... ‘národního společenství’“¹⁴⁸ Mělo se také jednat o umění povinně optimistické či oddechově veselé,¹⁴⁹ ze kterého měla přímo sršet radost ze života v nadšeném očekávání růžové budoucnosti.

¹⁴⁶ Malíři a obrazy. In.: Zteč, roč. II, č. 5 (1943), s. 7

¹⁴⁷ Poslání kultury u mládeže. In.: Zteč, roč. I, č. 1 (1942), s. 5.

¹⁴⁸ REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004, s. 71

¹⁴⁹ Sám Josef Goebbels uznával nutnost existence jakéhosi lidového, veselého a oddechového umění. Ve výmarském projevu z října 1942 například pověřil básníky německého prostoru, aby napříště vedle velkých děl darovali národu i knihy

A proč právě takový důraz na realismus? „Vysvětlení tohoto akcentu je prosté, protože vyplývá ze základních ... mimoestetických funkcí totalitního umění, jež jsou v zásadě tři:

1. funkce legitimizační: estetické artefakty mají legitimizovat dané společenské uspořádání jako optimální a danou politickou moc jako nejlepší z možných, ne-li absolutně nejlepší; má dokládat, že totalitní systém je – řečeno s Voltaireovým Candidem – nejlepším z možných světů;
2. Funkce translační: Umělecké artefakty převádějí do obrazného, či obecněji symbolického jazyka ideologický systém, který je vyjádřen více méně abstraktními prostředky teoretického ... jazyka
3. funkce ... propagandistická: estetické artefakty jsou prostředky výkonu symbolické moci, symbolického ovládnutí.“¹⁵⁰

Jinými slovy - totalitní umění má být jakousi vizualizací předkládaných dogmat, která má zjednodušit jejich pochopení a umožnit tak divákovi lépe se s nimi identifikovat. Z toho také plyne, že musí být dostatečně srozumitelné, s minimem skrytých myšlenek a jinotajů. Umění pro masy tedy vyžaduje jednoduchost, srozumitelnost, možná by se dalo říct že i jakousi kýčovitou lidovost. A to všechno proto, že je určeno prostému, naivnímu, ve své většině umělecky nevzdělanému příjemci, který by se s poselstvím skrytým za závojem rafinovaných metafor asi jen těžko popasoval. Přilákat jeho pozornost nemá ani tak neotřelou myšlenkou či novým nápadem, jako spíše monumentalitou, heroismem, nadsazeným měřítkem atd. Mají-li být všechny tyto nároky splněny, těžko bychom hledali vhodnější uměleckou platformu než je realismus.

Pokusy o vytvoření tohoto „nového umění“ byly samozřejmě presentovány jakožto kvintesence krásy, jeden z vrcholů historie světové kultury. A toto

zábavného obsahu. (JANÁČEK, P.: Literární brak – Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951. Brno 2004, s. 123)

¹⁵⁰ PETRUSEK, M.: Umění totalitních režimů jako sociální fenomén. In.: Studia Moravica IV. Olomouc 2006, s. 18

nové umění mělo být produktem árijského ducha, pramenit ze stejného zdroje a být proto do jisté míry také jeho obrazem. A jestliže je umění odrazem ducha, který ho tvoří, je jasné, že pouze člověk s krásným nitrem může vytvořit něco skutečně krásného. To samozřejmě platí i obráceně – člověk vnitřně odporný může namalovat pouze odporný obraz.

Proti „nacistickému realismu“ v podobě střemhlavě útočících letadel a vybuchujících pum, pak byly postaveny veškeré –ismy, produkt let minulý, které už svou podstatou odporovaly „nordickému krasocitu“. Proto byly presentovány jakožto něco, z čeho se arijskému divákovi logicky musí zvedat žaludek, protože jeho podstata je zcela jiná, pochází z jiného, vyššího pramene a tudíž jsou pro něj tyto obrazy, sochy atd. zcela nestravitelné.

A kdo jiný by mohl nalézat zálibu ve zvrhlém, pokřiveném a odporném umění, než právě Žid, dle nacistické propagandy podčlověk, kterému měly být všechny uvedené charakteristiky vlastní?

Proto bylo možné, ba dokonce žádoucí, spojit „pokřivenost“ tehdejší tvorby s pokřiveností židovského vkusu a charakteru. Ne nadarmo se jazz hnusil především arijskému posluchači, ze surrealistických děl bylo na zvracení arijskému divákovi atd.

Samozřejmě že ne všichni umělci tvořící svá díla v některém ze zvrhlých stylů let minulých museli být nutně Židé. Ale Židé jakožto hlavní zákazníci a objednavatelé, měli určovat jaké umění bude vysoce oceňováno a naopak jakým si malíř nevydělá ani na slanou vodu.

„Každý malíř a sochař musel tvořit v rozkladném duchu; kdo se snad pokusil tvořit jinak, byl ukřičen úplatnou kritikou a vytlačen z veřejnosti. Mnoho skutečně dobrých výtvarníků se raději takto ‚zmodernizovalo‘, nechtěli-li zemřít hlady a nepochopením.

(...) Kubisté měli vždycky dobře organisované kritiky, kteří jejich obrazy před veřejností vyumělkovanými slovy vysvětlovali a omlouvali. Kubistické

obrazy k národu nemluvili, za ně musela mluvit ústa placených pomahačů. Bez slovního doprovodu nikdy by jejich zvrhlé výtvary neobstály.“¹⁵¹

Pravému českému umění, umění vyvěrajícímu z českého, potažmo arijského ducha, tedy dle mínění kuratorních redaktorů hrozilo, že díky rozkladnému židovskému vlivu zcela zanikne. Židovské peníze pak měly zajistit, že bude nahrazeno uměním novým, samozřejmě odpovídajícím židovskému naturelu a tudíž odporným.

Časopisy Kuratoria nás ale informují, že i v tomto směru byly podniknuty kroky, mající směřovat k rychlé nápravě: „(...) Když potom započalo duchovní ozdravování našeho veřejného života po březnových dnech v roce 1939, stalo se prvním samozřejmým požadavkem, aby byla provedena úplná a důsledná regenerace české umělecké tvorby. První počátek k tomu byl dán odstraněním Židů a později židovských míšenců.¹⁵² Pro odpovědné činitele nastal potom úkol - jistě nemalý - vymlátit jakékoliv zbytky rozkladného židovského vlivu.“ A autor dále pokračuje „Současně s tou akcí byli čeští umělci postaveni před nutnost nalézt nové výrazové cesty, které by odpovídaly novému duchovnímu pojetí národní kultury.

¹⁵¹ JANKŮ, D.: Volné směry?. In.: Zteč, roč. II, č. 8 (1943), s. 4.

¹⁵² Tato „regenerace české umělecké tvorby“ však rozhodně nezačala až 15.březnem, jak uvádí autor citovaného článku, ale již v období druhé republiky. „Židé byli ... označeni za ‘hlavní element českého národního rozkladu a slabosti’ a ještě před přijetím zákonných protižidovských opatření de facto ostrakizování z české společnosti“ (GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Druhá republika 1938-1939 – svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha/Litomyšl 2004, s. 195.) Otevřený antisemitismus se nevyhnul ani oblasti kultury. Za asi nejspolehlivější doklad tohoto tvrzení, by mohl posloužit osud Hugo Haase, který se stal za druhé republiky terčem mnoha útoků právě pro svůj židovský původ. (BEDNAŘÍK P.: Arizace české kinematografie. Praha 2003, s. 10.)

Nelze říci, že se to zcela podařilo. Ukázalo se totiž, že mnoho z těchto umělců tkví příliš tvrdošíjně na včerejšku a jeho dogmatech a že nejsou schopni vytvořit něco nového.“¹⁵³

Je ale zřejmé, že vytvořit něco nového a zároveň hodnotného, to bylo v době takto tématicky svázané poměrně dosti obtížné. A to přesto, že i sama Zteč nabízela několik neotřelých témat: „Veliká současná revoluce, velikost heroismu německých vojáků, jednodušnost dobrovolnických sborů celé Evropy v společném boji proti bolševismu, kamarádství práce, obnovená víra v tradici a ideály, síla nových myšlenek a láska k nepomíjejícím duchovním hodnotám arijského lidstva, to všechno jsou vděčné, a zatím ani zdaleka nevyužité motivy pro uměleckou práci.“¹⁵⁴

Že se do zpracování těchto v českém prostředí dozajista originálních témat nikdo příliš nehrnul, zřejmě nikoho nepřekvapí. Většina umělců se jim snažila spíše vyhnout.

Ve světle několika předchozích ukázek je také zřejmé, že měl být učiněn rázný konec jakýmkoli uměleckým experimentům. „(...) Ještě dnes jsou malíři, kteří ... lidsky malovat nedovedou. Ti tedy ať pěstují případně své 'originální' umění ze záliby jako svůj koníček, vedle svého občanského zaměstnání. Obdivovatelé kubismu k nim mohou chodit na návštěvu a do sytosti se naobdivovat jejich modernímu umění. Na odív široké veřejnosti se však stavět nesmí, aby nebyl urážen a mrzačen krasocit národa...“¹⁵⁵

Moderní umění tedy mělo ustoupit, a v mnohém směru také ustoupilo, „nacistickému realismu“, či jakémusi přitupělému akademismu, přičemž se hlásalo, že hlavní věcí je dobře malovat. To samo o sobě může znít poněkud absurdně - jako by s sebou nějaká doba nesla požadavek malovat apriori špatně. Tento postoj je však nutno chápat v souvislosti s nároky kladené nacisty na nové umění. „... obrazy, kde i oko nekultivovaného laika bez obtíží pozná, co jejich tvary a barvy představují, byly nacistickou censurou

¹⁵³ PEIGER, F.: Cesta umělců mladé generace. In.: Zteč, roč II, č. 12 (1943), s. 4

¹⁵⁴ tamtéž

¹⁵⁵ JANKŮ, D.: Volné směry?. In.: Zteč, roč. II, č. 8 (1943), s. 4.

akceptovány, ačkoli v heroických dobách impresionismu, ... byly odmítány porotami oficiálních salónů a vzbuzovaly výsměch a odpor vrstevnického osazenstva; kdežto malby, u nichž skizzovitý ráz malířského rukopisu a volnější ... technika ... byly víc do očí, neunikly označení za zvrhlé mazanice a čmáranice.“,¹⁵⁶ hodnotil již v roce 1945 oficiální kulturní linii Karel Teige. „Dobře malovat“ tedy v tomto smyslu znamenalo malovat realisticky, snažit se obrazem, sochou, či jiným uměleckým výtvozem co nejvíce přiblížit skutečnosti.¹⁵⁷ To, že virtuózně vedený štětec nebo dláto mnohdy zakrývaly vnitřní prázdnotu, nedomyšlenost a chybějící koncepci, to už je věc jiná. „... malířství se zdálo být jakousi ilustrací světového názoru, zatímco ideologie dodávala obrazům bez substance alespoň závažná témata a tituly.“¹⁵⁸

Oprávněná výtku, že „nacistický realismus“ není příliš originální a ve své podstatě nepřináší nic nového, nebyla zřejmě tak úplně ojedinělá. To je s největší pravděpodobností také důvod, proč se ve Zteči objevil článek, který s touto tezí polemizoval:

„(...) Když s takovým moderním výtvarníkem mluvíte, vychrlí ze sebe spoustu frází, proč musí malovat tak a ne jinak, že je to nutný vývoj, že nic jiného už by dneska nebylo hezké a kdesi cosi. Kdo nemaluje podle nich, o tom vykládají, že nepřináší světu nic nového, že se tak už dávno malovalo, že to je odbyté umění říkají: ‘To je totéž, jako před tolika lety maloval ten a ten’, a ohromně rádi srovnávají s tím, co prý již jednou bylo. Ovšem, jim se snadně srovnává, protože je není možno s nikým v minulosti srovnat. Jak groteskní

¹⁵⁶ TEIGE, K.: Entartete Kunst. In.: České umění 1938-1989 /programy/kritické texty/dokumenty/. Praha 2001, s. 65

¹⁵⁷ Samozřejmě je zde míněna skutečnost, která by odpovídala základním tezím propagandy. Dílem, sice fakticky pravdivým a skutečně precizně provedeným, ale odporujícím například požadavku na optimistické vyznění, by se autor asi jen těžko zavděčil. Jinými slovy, bylo možno zobrazit německého vojáka který umírá s vidinou že padnul na oltář výstavby velikého díla a jeho smrt tak nebyla zbytečná, ale promrzlé oddíly wehrmachtu v sovětském Rusku byly pochopitelně tabu.

¹⁵⁸ REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004, s. 304

by bylo srovnávat genia Leonarda da Vinci s takový Tittelbachem, ultramrínovým Špálou, Žufanem nebo Tichým! (...) Tittelbach ... místo ženy namaluje nafouklou nestvůru, při pohledu na níž se nám zvedá žaludek a v mysli nám zůstane nepříjemný pocit ošklivosti. Takový obraz vzbuzuje u nás podobný hnus, jako pomyšlení na bolševismus.“¹⁵⁹

Tedy konec experimentům, hlásal se návrat ke kořenům, k pramenům „ ... z nichž rostly arijské národy i jejich duchovní práce“.¹⁶⁰ Jak již bylo několikrát řečeno, z těchto pramenů mělo vyrůst umění nové, navazující na tradici předchozí tvorby, která byla přerušena intermezem v podobě umění židovsky zvrhlého. Cesta k němu samozřejmě neměla být jednoduchá a i autoři vybavení upřímnou snahou po jeho nalezení v mnohém směru dosud tápali. Kurz byl však dle mínění Kuratorních redaktorů již nastaven správným směrem,¹⁶¹ o čemž se mohli všichni na vlastní oči přesvědčit. „Vzpomeňme jenom bezpočetných nových a nových výstav, korunovaných každoročně gigantickou výstavou v Münchenu! Plastika především a nové malířství, navazující na současnou dobu, dávají a předvádějí světu vskutku vrcholné výkony, jejichž sílu a uměleckou ryzost dotvrdí jednou kulturní historikové budoucnosti.“¹⁶²

Jakmile by bylo této nové formy či lépe řečeno nové, lepší dimenze umělecké tvorby dosaženo, nebyl by už žádný další vývoj nutný a vlastně ani

¹⁵⁹ JANKŮ, D.: Volné směry?. In.: Zteč, roč. II, č. 8 (1943), s. 4.

¹⁶⁰ Poslání kultury u mládeže. In.: Zteč, roč. I, č. 1 (1942), s. 5.

¹⁶¹ Tímto názorem Kuratorní redaktori samozřejmě opět kopírovali oficiální linii diktovanou Berlínem. Například jeden z hlavních nacionálněsocialistických ideologů umění ve shodě s tímto postojem napsal, že němečtí umělci „už nemalují pijáky absintu a hráče rulety, tuberkulózní cirkusové krasojezdkyně, loutky připomínající baletky, zívající prázdné masky a našminkované běhny Nehledají inspiraci v jednotvárnosti chudinských čtvrtí, velkoměstských brlohů a vykřičených putyk. (...) Chtějí být obhájci pozitivně vyrovnaného života.“ (REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004, s. 304)

¹⁶² PEIGER František: Kultura ve válce. In.: Zteč, roč II, č. 17 (1943), s.4

žádoucí. Proč se pokoušet o vytvoření něčeho nového a originálního, když hranice dokonalosti už bylo dosaženo a tyto pokusy by tedy nutně znamenaly úpadek?

Ač to možná bude znít poněkud nadneseně, ve všech sférách lidské činnosti, a o umění to platí zvláště, se ale nelze jenom tak zastavit, usnout na vavřínech a v klidu se kochat vykonaným dílem. Zastavení zde znamená zánik, živé je to, co se pohybuje, co je schopno vývoje. Jak se nakonec ukázalo, nacistické umění tohoto vývoje schopno nebylo a vyznačovalo se spíše než čím jiným uměleckou sterilitou. Dá se říci, že jediné novum které přineslo, byla pouze jeho nasáklost nacistickou ideologií. A to je na nějaký významnější přínos do kulturní pokladnice lidstva přeci jenom poněkud málo.

Příspěvatelé kuratorních tiskovin však tento názor nesdíleli. Poplatnost době nevnímali u uměleckých děl jako nedostatek, ale naopak jako veliký přínos.

„Často slyšíme od těch, kdo nepochopili, co se dnes děje a oč jde, že nacionálně socialistický život znásilňuje umění, že umění je nuceno sloužit, že do každého uměleckého projevu německého člověka je přimícháno trochu politického koření, které činí takový umělecký projev člověku staré doby nesrozumitelným.

(...) Nikoliv, umělec nebyl spoután, pouze s rytmem doby kráčeje, hledal nové, jiné vyjádření, a také je našel. (...) Podívejme se na chrám svatého Víta, podívejme se na pražské barokní stavby paláců a chrámů. Nesloužil umělec době? Nesloužil v každém případě, ať už svému vládci nebo církvi? Je na těchto výtvorech něco, co by hovořilo o nesvobodě svého tvůrce? Nikoliv, umělec byl jen ukázněn v rámci doby.

(...) Bylo tu i umění nadčasové. Pokoušeli se o ně Marxisté. Byl to výmysl židovství. Chtěli udělat něco, co by nesloužilo celku, národu, ale snad lidstvu celému. Pro takové umění ovšem bylo velmi těžké najít společného jmenovatele, protože Žid nebo černochoch chápou umění zcela jinak než evropský člověk. Rozumět mohou lidé jen kýči. (...) Umění, má-li jím být, musí mít vyšší zaměření, musí sloužit myšlence, jejímž ztělesňovatelem je

živý národní organismus. Sloužit národu a myšlence - v tom je jeho určení.“¹⁶³

Umění tedy mělo být dle mínění autora článku pouze jedno – arijské, vycházející z arijského ducha a určené arijskému divákovi. Všechny jeho ostatní formy měly být zlikvidovány jako zvrácené a kýčovitě.

Jak jsme již viděli, protektorátní úřady nelenily a vyhlásily všem projevům tohoto „zvrhlého umění“ válku. Snahy razantně se vypořádat s tímto dědictvím minulosti, byly na stránkách kuratorních tiskovin samozřejmě s patřičným nadšením komentovány:

„Pravidlo o džbánu a utrženém uchu se zase jednou potvrdilo. Tak dlouho se bavili někteří lidé patláním barev na plátna, tak dlouho si mnuli ruce nad pěknými výdělky, které jim tato činnost přinášela, až se to všechno stalo nesnesitelné a musely zakročit úřady. Teď si ovšem spousta lakýrníku a malířů pokojů, přeškolených na akademické malíře a mistry, bude rvát vlasy, když se jejich výrobky budou měřit metrem a cena se propočítá podle počtu čtverečních centimetrů. Nejvyšší úřad cenový totiž vydal vyhlášku, podle které se rozdělují obrazy na umělecké a řemeslné. Zhodnocení provede ministerstvo lidové osvěty. Neumělecké obrazy jsou rozděleny do několika skupin podle použitého materiálu (kresba, pastel, akvarel, olej, tempera a kvaš) a cena těchto prací se pohybuje od 3 do 12 haléřů za čtvereční centimetr. K této ceně se ještě připočítávají výlohy s pořízením materiálu (plátno, rám, sklo, barvy, zarámování a j.). Zároveň musí být takové obrazy zřetelně označeny jako neumělecké a obchodník, který je prodává, musí vést přesné záznamy o jejich výrobcích. Tím je zajištěno, že každý kupec bude vědět, jaké dílo kupuje a kdo je zhotovil. Cenny budou nyní tak nízké, že budou odpovídat skutečné hodnotě.“¹⁶⁴

Zmínka o malířích pokojů „přeškolených na akademické mistry“, v tomto případě asi vykouzlí úsměv na tváři. Nelze si ji totiž nespojit s Adolfem Hitlerem a s tím, jak byl za války vynášen do nebe jako pravý génius štětce a

¹⁶³ VANĚK, Z.: Umění musí sloužit. In.: Zteč, roč. I, č. 4 (1942), s. 4.

¹⁶⁴ HLAVÁČEK, J.: Ruce pryč od umění. Zteč, roč. III, č. 5 (1944), s. 4.

plátna. Těžko říct, zda to byla autorova nedbalost, nebo záměr, což samozřejmě nemůžeme vyloučit.

Ač to může znít uším laika jakkoli neuvěřitelně, k rozdělení výtvarných děl na základě zmíněné vyhlášky nejvyššího cenového úřadu nakonec skutečně došlo. Pod gescí ministerstva lidové osvěty byl v roce 1944 vydán seznam asi 1500 umělců, jejichž díla se směla obchodovat za volné ceny. Obrazy či plastiky ostatních autorů se měly chápat jako neumělecké, řemeslné a prodávat za ceny na centimetr plochy z úředního ceníku.¹⁶⁵

Jisté je, že tímto a jinými nařízeními měli být umělci snažící se jít proti proudu v jistém slova smyslu inzultováni. Přesto však i za Protektorátu fungovaly umělecké skupiny, které byly schopny si i přes nátlak úřadů zachovat tvář a nepodlehnout snahám o glajchšaltizaci české kultury. Jednalo se například o skupiny Ra, nebo Skupina 42.

Jak napsal Jiří Doležal: "Nacistů se nepodařilo zabránit, aby kultura nepodporovala rezistenci. A odboj naproti tomu nezamezil, aby ji nepřítel nezneužíval. Vztah se podobal dvěma spojeným nádobám o nestejném průměru. Tlak, který byl vyvíjen v jedné z trubic, se projevoval v druhé, avšak s odlišným vynaložením sil. Poměr sil nebyl rovnoměrný."¹⁶⁶

Tento problém se samozřejmě zdaleka netýkal pouze umělců. Je možno směle říct, že válka se stala zkouškou povah a pevnosti charakterů. Některým se podařilo obstát se štítem, jiní nakonec podlehli soustředěnému nátlaku, byli i tací, kteří se, ať už z osobní zbabělosti či vidiny snadného zisku, dali sami do služeb nacistické ideologie.

Na které straně barikády bude stát Kuratorium pro výchovu mládež v Čechách a na Moravě, bylo zřejmé už úlohy, která mu byla přičena v době jeho vzniku – vést mládež duchovně do Říše a vychovat z mladé generace poslušné služebníky nacismu. Za tímto účelem byly vytvořeny iluzorní stereotypy příkladných členů protektorátní společnosti, i jejich antipodů

¹⁶⁵ JANÁČEK, P.: Literární brak – Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951. Brno 2004, s. 99

¹⁶⁶ DOLEŽAL, J.: Česká kultura za protektorátu. Praha 1996, s. 11

v podobě trampů, bedel a potápků. Vymezením se vůči určitým skupinám mládeže a naopak glorifikací jiných však toto snažení zdaleka neskončilo. Na příkladu výtvarného umění jsme mohli vidět, že se na stránkách kuratorních tiskovin objevovala i témata jiná, která měla formovat smýšlení čtenářů. Redaktoři dštili oheň a síru na první republiku, Židy a spolu s nimi také na veškeré obyvatelstvo Protektorátu, pro které se jednalo o pouhý „protentokrát“. Nacistické Německo bylo prezentováno jako kvintesence dokonalosti a veškeří jeho zjevní i skrytí nepřátelé byli vykreslováni jako bytosti ve srovnání s árijským ideálem nízké a primitivní. I tato jeho snaha se však minula účinkem a drtivá většina české mládeže se těmito pokusy nedala zmást a přinutit ke kolaboraci.

7. Závěr

Tímto se dostáváme k samotnému závěru práce. Za pomoci veřejně dostupných časopisů Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, jsem se v ní pokusil vyložit, jak měl vypadat ideální produkt kuratorní výchovy, jaké vlastnosti ho měly zdobit a čeho se měl v příštím životě vystříhat. Setkali jsme se taktéž s jeho přímými protiklady – potápky, bedlami a trampy, kteří měli plnit úlohu jakýchsi jeho odpudivých antipodů, zabrousili jsme na pole nacistické estetiky, stranou nezůstala ani změna postavení ženy za Protektorátu, či stručný popis samotného Kuratoria.

Co tedy říci závěrem? Snad jenom tolik, že téma generačního protestu, jehož neoddiskutovatelnou součástí byli jak potápkové, tak trampové, bude zřejmě věčně živé a nevyhne se žádné společnosti, ať už demokratické nebo totalitní. Vždyť nejenom v protektorátu, ale i za první republiky se nezřídka ozývaly hlasy kritizující tramské šerify, cowboye, a gauče, ale i vyznavače jazzu, swingu, foxtrotu, přestože ti nebyli ani zdaleka tak extravagantní jako protektorátní potápkové. Tito všichni naráželi na nepochopení, ba někdy i přímo na nevraživost konzervativnější části populace. Žehralo se na pokleslou kulturní úroveň mládeže, která si neváží odkazu svých předků a místo aby nacházela zalíbení v kulturních hodnotách prověřených historií, vrhá se střemhlavě do oblastí dosud neprobádaných a pro mnohé příslušníky starší generace zcela neuchopitelných.

Sešitové romány typu rodokapsu byly posměšně nazývány morzakor (mor/mordování za korunu¹⁶⁷) a v intelektuálních kruzích patřilo k dobrému tónu jimi opovrhovat. Čtení této literatury bylo taktéž především na školách tvrdě potíráno. Jazz byl zpočátku mnohdy shledáván hudbou nevhodnou a barbarskou. Společné táboření bylo téměř na čtyři léta zakázáno a trampové se mohli vrátit do lesů až po tuhém boji s příslušnými úřady. Přesto však si

¹⁶⁷ Rodokaps byla zkratka sousloví román do kapsy.

všechny tyto novinky našly cestu k srdcím některých příslušníků mladé generace, a postupem času samy vykryštalizovaly do podoby stálic české kultury a dá se říci že v ní sehrály v jistém slova smyslu důležitou úlohu.

To platí jak pro trampy, tak i pro potápky a bedly, přestože v poválečném vývoji těchto dvou hnutí je možno nalézt podstatné rozdíly. Zatímco tramping přetrval až do dnešních dnů, ačkoli ani v dobách komunistické diktatury nebyla jeho situace nikterak růžová, potápkové a bedly z české kulturní scény postupně vymizeli. Zanechali v ní však podstatnou stopu - šlo o první ryze městskou subkulturu, jejich neortodoxní styl oblékání je možno považovat za první případ tzv. „módy pro mladé“. Byla to také první móda vzešlá zdola, chtělo by se říci móda outsiderů. Po válce pak vznikala další hnutí, která na ně v jistém slova smyslu navázala, ať už šlo o pásky, máničky, či punkery. Dá se říci, že se stali průkopníky kultury protestu, která právě v druhé polovině dvacátého století zaznamenala nebyvalý rozkvět.

Potápkové a bedly byli pak spolu s trampy nositeli hesla „neděle je tu jen pro nás a nikomu není nic do toho jak ji strávíme“. Nikdo už nespočítá, kolik lidí by nebyl těch tolik odsuzovaných „morzakorů“ nikdy nepoznalo ono podmanivé kouzlo čteného slova a kolik radosti přinesla černá hudba nového světa. Stejně jako nikdo nespočítá, kolik přátelství vzniklo u táborových ohňů a v tančárnách.

Ale jeden podstatný rozdíl mezi první republikou a Protektorátem zde přece jenom byl.. Zatímco prvorepubliková kritika novot chtivé mládeže zakládala své rozhořčení v postatě jenom na jakési nekulturnosti a nevkusu mladé generace, s příchodem okupantů vstoupila do hry i kritika ryze ideologického rázu. Jejím hlavním nositelem se stalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě pod taktovkou Emanuela Moravce a Dr. Františka Teunera.

Byly vytvořeny stereotypy trampa, potápky a bedly, které měly za cíl prezentovat tyto mladé jedince jakožto naprosté asociály a společenské vyvrhele a v jistém slova smyslu je takto stigmatizovat. Tyto protiklady „správného kluka“ a „správné dívky“ vycházely z hodnocení kuratorních

redaktorů jakožto hloupí, líní, neschopní a dle mínění některých přispěvatelů dokonce snad i jistým způsobem nebezpeční jedinci, vyznačující se pokleslým vkusem i zvrácenou morálkou, leností a odporem k práci. Měli to být lidé, kteří se pachtí za pochybnou originalitou, ve snaze alespoň nějakým způsobem vyniknout. Navíc, a to je velmi důležité, byli označováni za nepřátele nového řádu, proti kterým je nutno stůj co stůj razantně zakročit.

Hlásnou troubou těchto myšlenek se staly veřejně dostupné kuratorní časopisy, jako byl Správný kluk, Dívčí svět a především Zteč. Na jejich stránkách se můžeme například dočíst, „že se mezi námi, bohužel, vyskytují jedinci a jsou to jak mladí muži tak dívky, kteří se nejen ve svém nitru, ale i otevřeně staví proti novému řádu v Čechách a na Moravě (...) Mladí muži kteří takto mluví, nejsou nám neznámi.“¹⁶⁸ A „pracující mládež (...) očekává, že proti těmto snad směšným, ale přesto asociálním živlům bude, jak se patří, už jednou zakročeno“.¹⁶⁹ Přestože se tyto skupiny nedařilo zcela vymýtit, nebyl dle názoru některých kuratorních redaktorů důvod k přílišným obavám. „Vždyť tihle duševně méněcenní chudáci nemohou nikomu, kromě sebe, ublížit.“¹⁷⁰

Ironií osudu zůstává, že potápkové a trampové, fenomény na stránkách příslušných tiskovin tak často házené do jednoho pytle, se příliš v lásce neměli. Zatímco pro potápku byl místní šerif jakýmsi přihlouplým mladíkem žijícím v pro něj nepochopitelném světě, trampové považovali kulturu barů a tančiren za symbol nejhoršího „pad'ourství“. Mnohé z nich však spojoval odpor k okupantům a byli proto vystaveni nejrůznějším represím ze strany státního aparátu.

Kuratorní časopisy však svou aktivitu neomezovaly výhradně na kritiku, či naopak glorifikaci jisté části mládeže. Na jejich stránkách se mohl čtenář setkat i s jinými tématy, ve kterých nemuselo být po nacistické propagandě ani stopy. Takovými nevinnými útvary se mohly stát reportáže ze sportovních

¹⁶⁸ Co se české mládeži nelíbí. In: Zteč, roč. 2, č. 11 (1943), s. 2.

¹⁶⁹ ŽIŽKA, J.: Útěk ze skutečnosti?. In: Zteč, roč. 3, č. 2 (1944), s. 1.

¹⁷⁰ SVATOPLUK, S.: Zbytečné starosti. In: Zteč, roč. 4, č. 9 (1945), s. 7.

utkáni, návody na pletení rukavic, dobrodružné povídky velebící nikoli statečnost a odvalu německých vojáků, ale popisující obyčejná klukovská dobrodružství.

Nebezpečí těchto článků nesouviselo ani tak s jejich obsahem jako spíš s tím, že se vyskytovaly na jedné straně spolu s nejhrošším nacistickým brakem. A že ho bylo ve sledovaných časopisech požehnaně. V kapitole věnující se umění jsme se setkali s vypjatým antisemitismem, společným jmenovatelem většiny témat byla nenávisť k první republice a demokracii jako takové. Německo bylo prezentováno jakožto kvintesence dokonalosti a mladí čtenáři měli být vychováni v jeho poslušné služebníky. Velká role byla v těchto snahách přisouzena práci. Aby mohlo být naše území co nejlvíce hospodářsky využito, bylo potřeba především pracovní síly. Z českých hochů a dívek tak neměli vyrůst lidé vysokoškolsky vzdělaní, ale spíše dělníci, které by bylo možno nasadit v tom či onom průmyslovém odvětví.

Přes veškerou snahu však Kuratorium v pokusu o převýchovu mládeže selhalo a jeho činnost skončila naprostým fiaskem. „Při hodnocení chování mládeže za okupace byla v 31. výroční zprávě reálného gymnásia v Holešově napsána tato pravdivá slova: „Ke slovu se hlásí Moravcovo Kuratorium, které však u nás nenadělalo škod.“¹⁷¹ A to namnoze platí nejen o holešovském gymnásiu. Kuratorium bylo v podstatě již od samého počátku své existence větší části národa jenom pro smích a ke konci války byla již jeho situace přímo zoufalá. Jak napsal 8. dubna 1945 jeden z jeho vysoce postavených funkcionářů E. Chalupa německému pověřenci Dresslerovi: „Co se týče Kuratoria, vztah obyvatel pražských obvodů se rovněž nezlepšil... Většina je den ze dne bláznivější a již se těší na to, jak nás budou brzy všet. Pociťuji to přesně, když se denně objevuji v uniformě. Například v elektrice potkávám jen výjimečně lidi, kteří by se na mě přátelsky nebo alespoň lhostejně dívali. Většina dělá kyselá obličej a dívá se na mě zlyma očima.“¹⁷²

¹⁷¹ MOULIS, M.: Mládež proti okupantům. Praha 1966, s. 152.

¹⁷² PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, s. 357.

Přesto se však tato instituce na přelomu let 1944-1945 ještě aktivně podílela na organizování transportů totálně nasazené mládeže na zákopové práce do Rakouska a na Moravu a udělala tak černou tečku za svou existencí. Celkové číslo odvedených hochů přesáhlo 10 000. Práce často probíhala v nelidských podmínkách a vedoucí z řad pověřenců Kuratoria se ve své většině chovali hůře než samotní Němci. I to byl možná důvod, proč se „účast Kuratoria na zákopovém nasazení ... stala jedním z bodů trestního oznámení podaného na jeho hlavní funkcionáře (Teuner, Viktorin, Chalupa, ..., Žalud, Michalíček) národnímu prokurátoru při Národním soudu.“¹⁷³

Nacistická okupace byla těžkou národní zkouškou a zanechala stopy snad na každém, kdo jí prošel. To se samozřejmě týká jak lidí dospělých, tak i mládeže. "Životní praxe české společnosti za druhé světové války vedla jednotlivce k vyčkávání, přetvářce a pokrytectví. Krádež materiálu v továrně nebyla krádeží a pravda nebyla ctěna, neboť nepřítel musel být obelháván a šizen. Základní etické normy tak byly zpochybněny. (...) Měřítka hodnot, které si mládež nedokázala vytvořit, se ztrácela bez naděje na jejich znovunalezení jak ve škole, tak i v rodině."¹⁷⁴

Tedy přestože česká mládež v této dějinné zkoušce obstála, odešla z ní poněkud pošramocena. Ale kdo ne? Ke cti jí však slouží, že se nepodlehla nacistické propagandě a štvání, které na ni útočily taktéž ze stránek veřejně dostupných časopisů Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. O tom svědčí mimo jiné i ilegální leták KSČ: „Česká mládež nezapomene, kdo jí otročí tělo a duši, kdo vraždí po tisících. Nezapomene, kdo ji vyhnal z jejích domovů... Nezapomene, kdo střílel nevinné studenty

¹⁷³ STÁTNIK, D.: Účast Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě na zákopových pracích u Nezdiderského jezera na přelomu let 1944-1945, in: Museli pracovat pro Říši. Praha 2004, s. 85.

¹⁷⁴ DOLEŽAL, J.: Česká kultura za protektorátu. Praha 1996, s. 29

v Ruzyni. To vám, lotři, česká mládež nikdy nezapomene, jako vám nezapomene Lidice a Ležáky.“¹⁷⁵

Na úplný závěr snad ještě zbývá dodat, že po osvobození bylo lidovému soudu předáno 37 hlavních a 47 podřadnějších funkcionářů Kuratoria. Zatímco Emanuel Moravec, který ho svým jménem po celou dobu existence zaštiťoval, stačil spáchat sebevraždu než mohl být souzen, Dr. František Teuner již trestu neunikl. V roce 1947 byl odsouzen k trestu smrti, který mu byl později zmírněn na doživotní žalář.

¹⁷⁵ PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, s. 358

8. Summary

In May 28, 1942 was established in Protectorate Bohmen & Mahren institution called „Curatorium for youth education in Bohemia and Moravia“. I was totalitarian organization, based on principles of Hitlerjugend that was supposed to reeducate Czech youth according to Nazi values. This organization was opened for all „race eligible“ and orderly teenagers from the Protectorate in age between 14 to 18 years. The sponsor of the Curatorium was Emanuel Moravec, but for its management was responsible former leader of Vlajka youth Frantisek Teuner.

Mission of the collaborationist organization was growing up loyal supporters of Nazism among Czech youth, who should contribute to the final victory of the Third Reich.

Teenagers went through so called „spiritual education“ by participating at nazi events and also were influenced via publicly distributed magazines. The organization was publishing following three magazines:

- „Zteč“ – for boys and girls in age of 14-18 years
- „Dívčí svět“ – targeting young girls (10-14)
- „Správný kluk“ – targeting young boys (10-14)

Mentioned press was the key input for illustration of supposed final product of curatorial education, what is objective of my thesis. The final product of the education were supposed to be „great boy“ and „great girl“, recognized for qualities as: hardworking, obedience and loyalty to nazi values. Against the role models as bad examples were positioned naive and silly „tramps“ together with fan of jazz so called „potápové“ (boys) and „bedly“ (girls) those were described as lazy and foolish.

Within the content were also other topics than glorification or criticism of different groups of teenagers. The authors were commenting all areas of human activities including art or sport.

Finally the „educational“ activities of the organization had minimal impact on Czech teenagers. They didn't let manipulate them selves to collaboration and

rather satirize the role models. The Curatorium didn't succeed in attracting Czech youth.

9. Prameny a literatura

Tisk

Dívčí svět., Vydávalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a Moravě. 1943-1945, roč. 2.

Naše řeč – listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého., Vydávala III. třída české akademie věd a umění. 1917-, roč. 25., č. 1.

Správný kluk – časopis radostného mládí., Vydávalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. 1943-1945, roč. 2-3.

Vlajka – deník novodobého národectví., Vydával Otakar Polívka. 1928-1942, roč. 11., č. 10.

Zteč – list nové generace., Vydávalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. 1942-1945, roč. 1-4.

Editované prameny

BĚHOUNEK, K.: Má láska je jazz. Toronto 1986

DORŮŽKA, L.: Panoráma paměti. Praha 1997

FOGLAR, J.: Život v poklusu. Praha 1997

Literatura

BAUDOT, F.: Móda století. Praha 2001

BEDNAŘÍK, P.: Arizace české kinematografie. Praha 2003

BEDNÁŘOVÁ, V.: České ženské hnutí do roku 1948. In.: ČČH, roč. 89 (1991), č. 2, s. 232-238

BRANDES, D.: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha 1999

BUREŠOVÁ, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001

ČAPKA, F.: Dějiny zemí koruny české v datech. Praha 1999

ČERVINKA, F.: Česká kultura a okupace. Praha 2002

DOLEŽAL, J.: Česká kultura za protektorátu. Praha 1996

- DORŮŽKA, L.: Panoráma jazzu. Praha 1990
- GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha 1996
- GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Druhá republika 1938-1939 – svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha/Litomyšl 2004
- GREGOROVICĚ, M.: Kapitoly o českém fašismu. Praha 1995
- HLAVÁČKOVÁ, K.: Česká móda 1940/1970 – Zrcadlo doby. Praha 2000
- HROMÁDKA, T.: Žena a rodina. In.:VII. studentský seminář - K problematice dějin ženského emancipačního hnutí ve 20. století. Praha 2001, s. 25-36
- HURIKÁN, B.: Dějiny trampingu, Praha 1990
- JANÁČEK, P.: Literární brak – Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951. Brno 2004
- JARŮŠEK, K.: Potápky a bedly aneb Zrození teenagera. In.: Lidové noviny, roč. 13, č. 30, s. 20
- JELÍNEK, T.: Nucená práce v nacionálním socialismu. In.: "Nepřichází-li práce k tobě...". Praha 2003, s. 16-32
- KÁRNÍK, Z.: České země v éře První republiky. Díl I. (1918-1929). Praha 2003
- KÁRNÍK, Z.: České země v éře První republiky. Díl III. (1936-1938). Praha 2003
- KLOUČKOVÁ, E.: Od třicátých let k dnešku. In.: S.K.Neuman: Dějiny ženy. Praha 1999, s. 1033-1060
- KÖSEL, J.: Dějiny tělesné výchovy. Praha 1985
- LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999
- MÁCHALOVÁ, J.: Móda 20.století. Praha 2003
- MAREK, J.: Příběhy starý battledressů. Cheb 2001
- McDOWEL, C.: Fashion today. Londýn 2000
- MOLDANOVÁ, D.: Avantgarda mezi imaginací a ideologií. In.: Studia Moravica IV. Olomouc 2006, s. 49-56

- MOULIS, M.: Mládež proti okupantům. Praha 1966
- NAKONEČNÝ, M.: Vlajka – K historii a ideologii českého nacionalismu. Praha 2001
- PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha 1999
- PASÁK, T.: Soupis legálních novin, časopisů, úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945. Praha 1980
- PERNES, J.: Až na dno zrady. Praha 1997
- PETRUSEK, M.: Umění totalitních režimů jako sociální fenomén. In.: Studia Moravica IV. Olomouc 2006, s. 15-26
- RATAJ, J.: O autoritativní národní stát. Praha 1997
- REICHEL, P.: Svůdný klam třetí říše. Praha 2004
- STÁTNÍK, D.: Účast Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě na zákopových pracích u Neziderského jezera na přelomu let 1944-1945, In: Museli pracovat pro Říši. Praha 2004
- ŠPRINGL, J.: Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin, 2003. Diplomová práce.
- ŠPRINGL, J.: Protektorátní vzor mladého člověka, In: Soudobé dějiny, roč. 11, č. 1-2 (2004), s. 154-177
- TEIGE, K.: Entartete Kunst. In.: České umění 1938-1989 /programy/kritické texty/dokumenty/. Praha 2001, s. 61-70
- VALDROVÁ, J. a kol.: abc feminismu. Brno 2004
- VONDRYSKOVÁ, L.: Životní a pracovní podmínky v pracovních - výchovných táborech pro ženy. In.: "Nepřichází-li práce k Tobě...". Praha 2003, s. 95-103
- WAIC, M. – KÖSSL, J.: Český tramping 1918 – 1945, Praha 1992

Elektronické zdroje

Wikipedia : the free encyclopedia [online]. Dostupné z WWW:
<wikipedia.org>.

10. Obrazová příloha

To je úsměv mladého člověka.

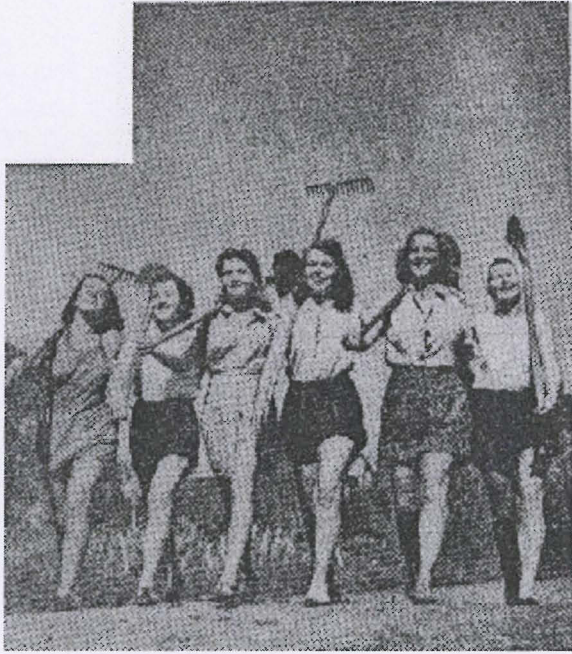

Výběr tří idealizovaných portrétů „správných kluků“, jimiž se kuratorní tiskoviny, v čele s bohatě fotograficky ilustrovaným časopisem Zteč, jenom hemží.

Vlevo nahoře fotografie „To je úsměv mladého člověka“ (In: Zteč, roč. II, č. 2 (1943), s. 5.)

Vpravo nahoře „Mladí na pochodu do budoucnosti“ (In: Zteč, roč. I, č. 2 (1942), s. 13.)

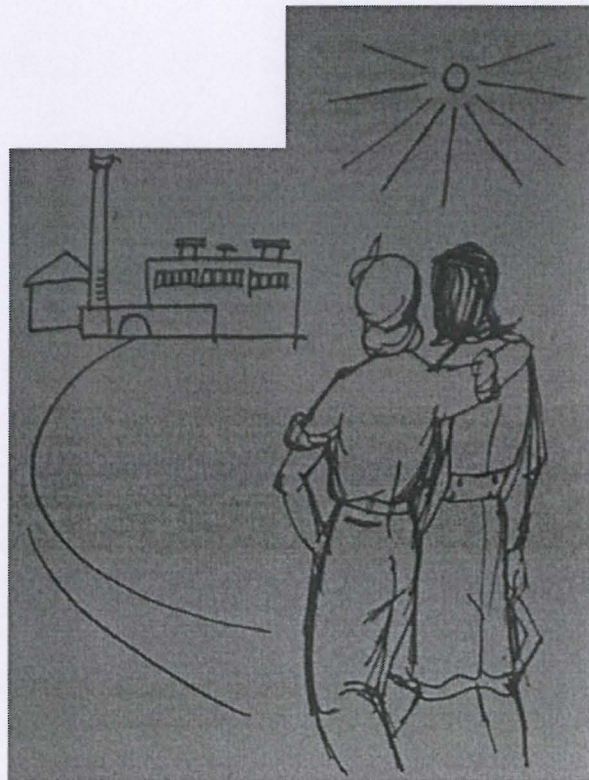
Dole již poněkud odrostlý, o to však uvědomělejší mladý dělník (In: Zteč, roč. III, č. 3 (1944), s. 3.)

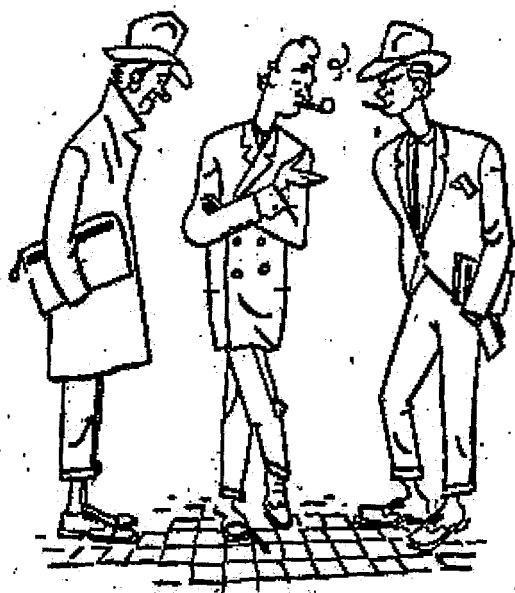
Na děvčata bylo samozřejmě taktéž pamatováno. (In: Zteč, roč. III, č. 3 (1944), s. 3.)

Dvě dívky hledící vstříc šťastným zítřkům.

(In.: Dívčí svět, roč II, č. 4 (1944), s. 8)

A zde upoutávka na nový časopis Správný kluk, která se objevila ve Zteči 1.7.1943. Jeho první číslo bylo k dostání již 7.7.1943 a své čtenáře provázel až do roku 1945. (In: Zteč, roč. II, č. 13 (1943), s. 5.)

Karikatura tří potápků, ze které jsou dobře patrné vnější znaky těchto „útrpnost budících hastrošů“ – kalhoty odhalující kotníky, kabát téměř po kolena, klobouk se širokou krepou a vysokou hlavou, tenká kravata, nezbytná cigareta, případně jiné kuřivo a samozřejmě také poněkud delší vlasy. (In: Zteč, roč. I, č. 5 (1942), s. 7.)

Tak se baví mládež v kapitalistickém státě po práci: kaučkový swing, tančený v rytmu nejnovějšího židovského šlágru na stole.

Vlevo fotografie příslušníka „zlaté mládeže“ (In: Zteč, roč. III, č. 3 (1944), s. 3.)

Vpravo fotografie s popiskem „Tak se baví mládež v kapitalistickém státě po práci: kaučkový swing, tančený v rytmu nejnovějšího židovského šlágru na stole.“ (In: Zteč, roč. I, č. 7 (1942), s. 5.)

Vpravo: Jak je patrné z této fotografie, kritika potápkovské vizáže nebyla pouze doménou Kuratoria. (In: Vlajka, roč. 11, č. 10 (1941), s. 5.)

Washington, D.C., červen 1942 – voják kontroluje párek zooties během vystoupení orchestru Woodyho Hermana. Jak vidno, američtí zootsuiters si libovali především v nadměrných velikostech.

(Zoot suit. Wikipedia : the free encyclopedia [online]. 23.7.2006 [cit. 2006-08-03]. Dostupný z WWW:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Zoot_suit>.)

Vlevo skupinové foto sedmi trampů. (In: Zteč, roč. III, č. 3 (1944), s. 3.)

Na řádné vychování svých potomků by měli dbát především rodičové. (In: Zteč, roč. III, č. 3 (1944), s. 3.)

Dvě obálky Dívčího světa.

(Dívčí svět, roč II, č. 5 (1944) a Dívčí svět, roč II, č. 1 (1944))

